

การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน
ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

พฤษภาคม 2558

การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน
ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน
ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

พฤษภาคม 2558

อารีรัตน์ มุกตามนตรี. (2558). การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน
ของเด็กกำพร้าชั้นป. 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศศิริ บวรกิตติ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบพร แสงวนิช.

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีความมุ่งหมายเพื่อ
พัฒนากิจกรรมศิลปะที่เสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ
ศึกษาเปรียบเทียบผลการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการใช้
กิจกรรมศิลปะ ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว ก่อน และหลังทดลอง (One group Pretest-
Posttest Design) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน วัย 8-9 ปี
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จำนวน 5 คน และ
ใช้การเลือกโดยการสุ่ม (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เด็กกำพร้าที่ไร้ที่พึ่งโดย
สิ้นเชิง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม ซึ่งมีค่า
ความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.71 – 1.00 อยู่ในระดับสูง, แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งพัฒนาขึ้นตามหลัก
ทฤษฎีของ Siccone, Frank. และแบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg, M.
(Rosenberg Self-Esteem Scale) โดยใช้ Paired Samples T-Test

ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนากิจกรรมศิลปะที่เสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 กิจกรรม ได้แก่ 1.บันทึกเด็กดี 2.เป็นเพื่อนกันเถอะ 3.ใบหน้าสร้างมิตร
4.ต้นไม้แห่งความดี 5.กระถางน้อยปลูกต้นไม้ 6.ต่อเติมอนาคตของฉัน 7.เพื่อนวาดฉัน ฉันวาดเพื่อน
8.โต๊ะเก้าอี้ธรรมชาติ 9.อันดามันบ้านฉัน 10.มงกุฎปาร์ตี้เปิดใจ พบว่า กิจกรรมศิลปะดังกล่าว
สามารถเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้เป็นอย่างดี โดย
ปรากฏพฤติกรรมความภาคภูมิใจ ยอมรับนับถือตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง และคิดบวก มองโลกในแง่ดี
ชัดเจน

2. ผลเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลัง
การใช้กิจกรรมศิลปะ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 หลังการเข้าร่วมกิจกรรม
ศิลปะ เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีการเห็นคุณค่าแห่งตนเพิ่มมากขึ้น

ART ACTIVITIES DEVELOPED FOR SELF-ESTEEM
ENHANCEMENT IN THIRD GRADE SCHOOL ORPHANS

AN ABSTRACT
BY
AREERAT MUKDAMONTRI

Present in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Art Education
at Srinakharinwirot University
May 2015

Areerat Mukdamontri. (2015). Art Activities Developed for Enhancing Self-Esteem of Grade Three School Orphans. Master thesis M.Ed. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisor Committee: Assoc.Prof.Dr.Lertsiri Bovornkitti, Ph.D., Assoc.Prof.Dr.Khanobbhorn Sangvanich, Ph.D.

Abstract: This study was conducted to demonstrate the effectiveness of the ten planned art activities in enhancing self-esteem of orphans. Ten art activities developed were: 1) Good children memorandum; 2) Let us be friends; 3) Friendly Faces; 4) Tree of Virtue; 5) Little Plant pot of a dream tree; 6) Adding up my future; 7) Drawing one another; 8) Pleasurable table and chair; 9) My homely Andaman Sea; and 10) Open-minded party crown., Their self-esteem was significantly improved as their art-making performance revealed positive behaviors on self-importance, self-respect, self-confidence, and positive thinking with good attitudes.

The methodology is carried out on five grade three school orphans aged 8-9 years recruited from Dharnnamjai Foundation in Takuapa district, Phang-nga province, in order by comparing the pretest-posttest self-esteem levels and their behaviors observed during art-making sessions to see any improvement.

The study disclosed that the comparative pretest-posttest result of art activities were statistically significant at .05.

Conclusions: Art activities were effective in enhancing self-esteem for orphans.

Key words: *orphans, self-esteem, art activities for enhancing self-esteem, art therapy*

Areerat Mukdamontri. (2015). *Art Activities Developed for Enhancing Self-Esteem of Grade Three School Orphans*. Master thesis M.Ed. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisor Committee: Assoc.Prof.Dr.Lertsiri Bovornkitti, Ph.D., Assoc.Prof.Dr.Khanobbhorn Sangvanich, Ph.D.

Abstract: This study was conducted to demonstrate the effectiveness of the ten planned art activities in enhancing self-esteem of orphans. Ten art activities developed were: 1) Good children memorandum; 2) Let us be friends; 3) Friendly Faces; 4) Tree of Virtue; 5) Little Plant pot of a dream tree; 6) Adding up my future; 7) Drawing one another; 8) Pleasurable table and chair; 9) My homely Andaman Sea; and 10) Open-minded party crown., Their self-esteem was significantly improved as their art-making performance revealed positive behaviors on self-importance, self-respect, self-confidence, and positive thinking with good attitudes.

The methodology is carried out on five grade three school orphans aged 8-9 years recruited from Dharnnamjai Foundation in Takuapa district, Phang-nga province, in order by comparing the pretest-posttest self-esteem levels and their behaviors observed during art-making sessions to see any improvement.

The study disclosed that the comparative pretest-posttest result of art activities were statistically significant at .05.

Conclusions: Art activities were effective in enhancing self-esteem for orphans.

Key words: *orphans, self-esteem, art activities for enhancing self-esteem, art therapy*

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนการศึกษาเพื่อทำปริญญาานิพนธ์ รหัส GRAD S-1-58 จากงบประมาณเงินรายได้ของบัณฑิตวิทยาลัย ประจำปี 2558 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอุดหนุนอย่างยิ่งจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เลิศศิริ บวรกิตติ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักปริญญาานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขนบพร แสงวนิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมปริญญาานิพนธ์ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบเค้าโครงปริญญาานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สานิต ทิมวัฒนบรรเทิง , อาจารย์ ดร .ศุภชัย อาริรุ่งเรือง และอาจารย์ ดร .อิทธิพัทธ์ วิจิตรสถิตรัตน์ ภาควิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในการควบคุมแนะนำวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณประธานการสอบปากเปล่าปริญญาานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สานิต ทิมวัฒนบรรเทิง และกรรมการสอบปากเปล่าอีก 3 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เลิศศิริ บวรกิตติ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขนบพร แสงวนิช และรองศาสตราจารย์ ดร. สกนธ์ ภู่งามดี คณะบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม ในการสอบครั้งนี้ สำเร็จลงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญในการทำปริญญาานิพนธ์ ศาสตราจารย์ศรียา นิยมธรรม สาขาวิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว; แบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว; แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale); แบบสังเกตพฤติกรรม และแผนการจัดกิจกรรมศิลปะ, ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง สาขาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ, อาจารย์ ดร.ศุภชัย อาริรุ่งเรือง ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ , อาจารย์ ดร. ครรชิต แสนอุบล ภาควิชา จิตวิทยา การแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว ; แบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว ; แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale) และแบบสังเกตพฤติกรรม เป็นอย่างสูงที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้งานวิจัยมีความครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุชีรา ภัทรยุตวรตน์ ให้ความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือแบบทดสอบทางจิตวิทยา แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale) จาก ฐปณีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล ในคู่มือการวัดทางจิตวิทยา Manual of Psychological Testing (ผู้วิจัยนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้)

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณประธานมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา คุณรจนา แพรศรีทอง และเจ้าหน้าที่ประจำมูลนิธิบ้านธารน้ำใจทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. รณิดา เชยชุม ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้สอนวิเคราะห์ค่าสถิติ SPSS ของแบบวัดประเมินการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale) และแบบสังเกตพฤติกรรม ในการวิจัยครั้งนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ร่วมงานที่ให้ความช่วยเหลือ ก่อเกิดผลจากการเรียนรู้และประสบการณ์ในการทำวิจัยตลอดจนผู้ให้การดูแลทุกคนในการทำวิจัยด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณครอบครัว บิดา มารดา พี่สาว ที่คอยเป็นกำลังใจและแรงบันดาลใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท และเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

คุณค่าทั้งหมดอันเกิดจากปัญญานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยน้อมรำลึกและบูชาพระคุณแก่บิดา มารดา พี่สาว อาจารย์ ผู้มีพระคุณของผู้วิจัยทุกท่านทั้งที่ได้กล่าวถึงและมิได้กล่าวถึงมา ณ ที่นี้ ที่อยู่เบื้องหลังในการวางรากฐานความสำเร็จให้กับผู้วิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อารีรัตน์ มุกตามนตรี

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	5
สมมติฐานการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
เด็กกำพร้า.....	8
ความหมายของเด็กกำพร้า.....	8
ความต้องการของเด็กกำพร้า.....	8
พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง.....	17
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ จังหวัดพังงา.....	19
การเห็นคุณค่าแห่งตน.....	20
ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	20
องค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	22
ความสำคัญการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	28
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	33
แนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	39
เด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	45
วิธีคัดกรองประชากรกลุ่มตัวอย่างและแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
กิจกรรมศิลปะ.....	46
ความหมายของศิลปะและกิจกรรมศิลปะ	46
วัสดุและเทคนิคศิลปะ	48
พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก	51
กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาเด็ก	56
กิจกรรมศิลปะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	58
คุณค่าของกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน	60
ศิลปะบำบัดหรือศิลปกรรมบำบัด	62
รูปแบบศิลปะบำบัด	63
กระบวนการศิลปะบำบัดกับเด็กกำพร้า	66
ศิลปะบำบัดกับการเห็นคุณค่าแห่งตน	71
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ	72
3 วิธีดำเนินการวิจัย	75
การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	75
สมมุติฐานการวิจัย	76
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	76
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	76
วิธีหาคุณภาพเครื่องมือ	77
วิธีการดำเนินการทดลอง	81
การวิเคราะห์ข้อมูล	82
การสรุป อภิปรายผล และนำเสนอรายงานการวิจัย	83

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	84
การประเมินความสอดคล้องแบบประเมินความเหมาะสมของแผนกิจกรรมศิลปะ.....	84
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป.....	86
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน.....	87
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรม.....	88
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	109
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	109
ความสำคัญของการวิจัย.....	109
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	109
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	109
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	110
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	112
สรุปผลการวิจัย.....	113
อภิปรายผล.....	114
ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย.....	122
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป.....	122
บรรณานุกรม.....	123
ภาคผนวก.....	130
ภาคผนวก ก.....	131
ภาคผนวก ข.....	140
ภาคผนวก ค.....	148
ภาคผนวก ง.....	153
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	199

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของเด็ก	10
2 องค์ประกอบการเห็นคุณค่าแห่งตน	28
3 มาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551	59
4 มาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551	60
5 ตารางกิจกรรมศิลปะ	80
6 ตารางแสดงแบบแผนทดลองแบบกลุ่มเดียว ก่อนและหลังทดลอง (One group Pretest-Posttest Design)	81
7 ผลวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของความสอดคล้องของแผนกิจกรรมศิลปะ	85
8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป	86
9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก	87
10 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี”	89
11 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 2 “เป็นเพื่อนกันเถอะ”	91
12 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 3 “ใบหน้าสร้างมิตร”	93
13 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 4 “ต้นไม้แห่งความดี”	95
14 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 5 “กระถางน้อยปลูกต้นไม้”	97
15 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 6 “โต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน”	99

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
16 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 7 “วาดสนุกฉันและเธอ”	101
17 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 8 “ต่อเติมอนาคตของฉัน”	103
18 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 9 “อันดามันบ้านฉัน”	105
19 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมที่ 10 “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ”	107

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	90
2 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 2 “เป็นเพื่อนกันเถอะ” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	92
3 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 3 “ใบหน้าสร้างมิตร” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	94
4 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 4 “ต้นไม้แห่งความดี” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	96
5 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 5 “กระถางน้อยปลูกต้นฝัน” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	98
6 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 6 “โต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	100
7 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 7 “วาดสนุกฉันและเธอ” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	102
8 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 8 “ต่อเติมอนาคตของฉัน” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	104
9 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 9 “อันดามันบ้านฉัน” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	106
10 ผลงานกิจกรรมศิลปะ กิจกรรมที่ 10 “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ” ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3.....	108

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

“ครอบครัว” เป็นสถาบันสังคมที่เป็นต้นแบบของชีวิต มนุษย์ทุกคนจะต้องสังกัดอยู่ในสถาบันนี้มาตั้งแต่แรกเกิด แม้จะถูกกล่าวไว้ว่าเป็นสถาบันที่เล็กที่สุด แต่กลับมีความสำคัญที่สุดของสังคมและประเทศชาติ เพราะครอบครัว ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ พัฒนาพฤติกรรมและหล่อหลอมบ่มลักษณะนิสัย ให้กับสมาชิกใหม่ในครอบครัวตั้งแต่เล็กจนโต เพื่อพวกเขาเหล่านี้จะก้าวเข้าสู่การเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ เมื่อเด็กอยู่ในช่วงวัยกำลังเติบโต เขามักจะเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมต่างๆ ตลอดจนถึงค่านิยมของความเป็นมนุษย์ จากบิดามารดา และสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ ดังนั้น การปลูกฝังให้เกิดความรัก ความอบอุ่น การอบรมเอาใจใส่เลี้ยงดู และรู้คุณค่าของชีวิต จะสัมฤทธิ์ผลโดยตรงต่อเด็ก เมื่อเขารับรู้ถึงคุณค่าของความรัก ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เขาจะแบ่งปันความรักที่ได้รับ ไปสู่เพื่อน สู่สังคม และช่วยเสริมสร้างพลังอันเข้มแข็งสู่ประเทศชาติต่อไป (พูนสุข เวชวิฐาน. 2557: 51-56)

สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นยุคแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน กระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อ ครอบครัวไทยในปัจจุบันไม่น้อย ดังเช่นในด้านสัมพันธภาพในครอบครัวแบบใกล้ชิด ทำให้การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวลดลง ต่างใช้ชีวิตของตน อย่างอิสระมากขึ้น (ระพีพรรณ คำหอม . 2540: 217) อีกทั้งสภาพปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองไทยในมิติต่างๆ ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยเติบโตขึ้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมดังกล่าว ต้องเผชิญกับปัญหาครอบครัวแตกแยก ขาดความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดา เกิดความก้าวร้าวรุนแรงในครอบครัว เด็กบางคนต้องหนีออกจากบ้านเพื่อหลีกเลี่ยงสภาพปัญหาบิดามารดาทะเลาะกัน หรือ ถ้าหากได้รับการบีบคั้นจากสภาพปัญหา เศรษฐกิจและสังคมไทยมากๆ บิดามารดาอาจจะฆ่าตัวตาย ทำให้เด็ก กลายเป็นเด็กกำพร้าในที่สุด

ประชากรเด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญและเป็นพลังขับเคลื่อนความเจริญของประเทศชาติ ดังนั้นเด็กจึงจัดอยู่ช่วงวัยที่ควรได้รับการปลูกฝังพัฒนาศักยภาพทั้งทางกายและจิตใจอย่างมีระบบทุกรูปแบบ จากครอบครัวจนกระทั่งเด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ ซึ่งหมายถึง เด็กที่ประสบปัญหาทางสังคม อยู่ในภาวะยากลำบากในการดำรงชีวิต และต้องได้รับการแทรกแซงเพื่อคุ้มครองเป็นพิเศษ เช่น เด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กถูกทำร้ายทารุณ เด็กถูกละเมิดทางเพศ เป็นต้น ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยร่วมมือกับ

ทุกภาคส่วน เพื่อเร่งระดมจัดสรรหาแนวทางพัฒนาและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน ดำเนินการกิจให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 ในปัจจุบัน ภายใต้กรอบแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2550 ให้เด็กและเยาวชนได้เติบโตในแบบฉบับของประชากรที่เปี่ยมล้นด้วยคุณภาพต่อประเทศชาติอย่างเต็มศักยภาพทุกๆ ด้าน (คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. 2554: 1-4)

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้เด็กกำพร้าจำนวนไม่น้อยได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ เกิดปัญหากับตัวเอง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดการยอมรับจากสังคม และการเห็นคุณค่าแห่งตนลดลง

การเห็นคุณค่าแห่งตน (Self-Esteem) เป็นภูมิคุ้มกันส่วนความสำคัญในการป้องกันและบรรเทาความรุนแรงของปัญหาทางด้านจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวทางอารมณ์ สังคม และการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน เพราะเป็นพื้นฐานของการมองชีวิต ความสามารถทางด้านสังคมและอารมณ์ เกิดจากการเห็นคุณค่า แห่งตน สามารถเผชิญ กับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ สามารถยอมรับเหตุการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความหวัง และมีความกล้าหาญ จะทำให้เป็นคนที่เหมาะสมผลสำเร็จ มีความสุข สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามที่ตนปรารถนา ดังนั้น การเห็นคุณค่า แห่งตนที่แตกต่างกัน จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน (Newman. 1986: 281-286) หากมองในทางกลับกัน เมื่อเด็กไร้ความรู้สึกเห็นคุณค่า แห่งตน เกิดความรู้สึก ทางลบต่อ ตนเองก็จะทำให้มีปัญหาทางสุขภาพจิต รวมไปถึงความล้มเหลวทางการศึกษาและด้านสังคม จะทำให้มีความผิดปกติทางจิต หลงผิด อาจกลายเป็นอาชญากรหรือพวกที่มักก่ออาชญากรรม พวกอันธพาลทั้งหลาย ก็เป็นผลเนื่องมาจากการขาดการเห็นคุณค่า แห่งตน ซึ่งการเห็นคุณค่า แห่งตนนั้น เป็นความรู้สึกภายใน ซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินคุณค่าและความสามารถของตน หากประเมินค่าของตนเองสูงเกินไปจะทำให้เกิดความรู้สึกหลงตนหรือเห็นแก่ตัว แต่ถ้าบุคคลใดที่มีอคติต่อตนเองก็จะทำให้ปฏิเสธไม่นับถือตนเอง ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเองได้ ดังนั้น การพัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเองให้มั่นคงยิ่งขึ้น ทำให้เด็กประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำโดยการใช้ความสามารถตามที่ตนต้องการ และอยู่ในสังคมที่ดีก็จะพัฒนาได้ (Memillan; Other. 1995: 9-11) อีกทั้งพัฒนาการ การเห็นคุณค่าแห่งตนมีลักษณะที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตามขั้นพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นผู้ใหญ่ และสามารถพัฒนาได้ด้วยการจัดประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พึ่งตนเองในการกระทำสิ่งต่างๆ ตามความสามารถเป็นการกระตุ้นให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง อีกทั้งช่วยสร้างแรงต้านทานในการหลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ ได้อย่างดี (อารีพันธ์มณี. 2542: 57)

การนำกิจกรรมศิลปะมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมของเด็ก เป็นการแสดงออกได้ทั้งทางลบและทางบวก ทางลบ เนื่องจาก เด็กได้ระบายออกซึ่งความเคร่งเครียดเก็บกดภายใน ขจัดความรู้สึกด้อยบางอย่างที่มีอยู่ และเป็นกา รแสดงความต้องการภายในให้ปรากฏ การแสดงออกในทางลบเช่นนี้ จะเป็นการลดหรือเปิดเผยความรู้สึกภายในของเด็กแต่ละคน ซึ่งการแสดงออกทางอื่นๆ ไม่สามารถทำได้ดีเท่ากับการทำงานศิลปะ เพราะศิลปะสามารถระบายการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการได้อย่างกว้างขวาง ส่วนการแสดง ออกทางบวก คือ การพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537: 706)

ปัจจุบัน ศิลปกรรม บำบัดหรือศิลปะบำบัด เป็นเรื่องที่นักศิลปะและนักจิตวิทยา กำลังสนใจมากขึ้น จากปัญหาต่างๆในกระแสสังคมวิถีชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสภาพจิตใจหลายรูปแบบ จึงทำให้ศาสตร์ “ศิลปกรรมบำบัด” ได้ถูกนำมาใช้บ่อยขึ้น ซึ่งก็คือ การบำบัดรักษาด้วยงานศิลปะสร้างสรรค์ และเป็นที่ยอมรับกันว่า ศิลปกรรมบำบัดเป็นวิธีบำบัดทางเลือกที่เป็นประโยชน์ด้านการรักษาจิตใจของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย (เลิศศิริ บวรกิตติ . 2553: 25-29) เพราะพลังบำบัดแห่งศิลปะนั้น เป็นช่องทางในการสื่อสารซึ่งเปิดประตูไปสู่จิตใต้สำนึก เป็นการปลดปล่อยทางอารมณ์ เป็นหนทางสู่การเรียนรู้ตนเอง และเชื่อมไปสู่สภาวะแห่งสมาธิ (พริม พิศลยบุตร. 2555: 22-40)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา ผลการพัฒนากิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน ซึ่งมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ จังหวัดพังงา อยู่ในสภาวะปัญหาดังกล่าว อีกทั้งยังสนับสนุนและส่งเสริม กระบวนการด้านศิลปศึกษาที่เรียกว่า “กิจกรรมศิลปะ ” กิจกรรมอันเกี่ยวโยงกับศาสตร์แห่งศิลปกรรมบำบัด เปรียบเสมือนเครื่องมือช่วยดูแล ก่อลมเกลารและฟื้นฟูสภาพสภาพจิตใจของเด็กเหล่านั้น โดยให้เด็กๆ ได้ทำ ได้คิด ได้จินตนาการ ได้เชื่อมโยง ความรู้สึกภายในถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ เพื่ออนาคตของเด็กกำพร้าที่กำลังเติบโตขึ้นบนเส้นทางชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณธรรม และจริยธรรม รวมทั้งการเห็นคุณค่าแห่งตน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อ พัฒนากิจกรรมศิลปะที่เสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า ^{ชั้น}ประถมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า ^{ชั้น}ประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะ

ความสำคัญของการวิจัย

1. ศิลปะสามารถเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กให้สูงขึ้นได้ โดยเฉพาะการใช้ศิลปะที่สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาทางศิลปะของเด็ก
2. กิจกรรมศิลปะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการบำบัดจิตใจเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน วัย 8-9 ปี เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เด็กชายและเด็กหญิง กำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน วัย 8-9 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รวมทั้งสิ้น 5 คน และใช้การเลือกโดยการสุ่ม (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เด็กกำพร้าที่ไร้ที่พึ่งโดยสิ้นเชิง

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน

ตัวแปรตาม ได้แก่ การเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. **เด็กกำพร้า** หมายถึง เด็กกำพร้าไร้ที่พึ่งโดยสิ้นเชิง และมีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน เพศชายและหญิง วัย 8 - 9 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งอยู่ในมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา อันเนื่องมาจากประสบปัญหาทางสังคม ผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือ ไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้ และไร้บิดามารดาเลี้ยงดูแต่เด็ก

2. **การเห็นคุณค่าแห่งตน** หมายถึง บุคคลผู้ประเมินตนตามความรู้สึกและทัศนคติเกี่ยวกับตนเองว่าตนเองมีคุณค่า เชื่อมั่นในตนเอง มีความภาคภูมิใจ มีความสำคัญ คิดบวก มองโลกในแง่ดี และ สามารถกระทำการสิ่งใดๆ ให้ประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับขอ สังคม รวมไปถึงบุคคลใกล้ชิดด้วย

3. **ศิลปกรรมบำบัดหรือ ศิลปะบำบัด** หมายถึง ศาสตร์แห่งศิลปะและจิตวิทยา กระบวนการฟื้นฟูจิตใจภายในด้วยงานศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่ง สามารถประยุกต์เป็นแนวทางในการ พัฒนากิจกรรมศิลปะและเป็น วิธีบำบัดทางเลือกที่เป็นประโยชน์ด้านการรักษาจิตใจของเด็ก กำพ้อด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน

4. **การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน** หมายถึง กิจกรรมศิลปะในรูปแบบต่างๆ เชิงภาพ เช่น การวาด การระบายสี การปั้น การปะติด สื่อมผสม เป็นต้น จำนวน 10 กิจกรรม เพื่อเสริมสร้าง เด็กกำพ้อชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน

กรอบและแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนา กิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพ้อ ชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

สมมุติฐานการวิจัย

เด็กกำพร้าภายหลังเข้ารับกิจกรรมศิลปะมีระดับการเห็นคุณค่าแห่งตน สูงกว่าก่อนเข้ารับกิจกรรมศิลปะ โดยวัดจากแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ การ พัฒนากิจกรรมศิลปะ เพื่อส่งเสริม การเห็นคุณค่าแห่งตน ของเด็กกำพร้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสนอเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เด็กกำพร้า

- 1.1 ความหมายของเด็กกำพร้า
- 1.2 ความต้องการของเด็กกำพร้า
- 1.3 พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง
- 1.4 เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ จังหวัดพังงา

2. การเห็นคุณค่าแห่งตน

- 2.1 ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตน
- 2.2 องค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน
- 2.3 ความสำคัญการเห็นคุณค่าแห่งตน
- 2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าแห่งตน
- 2.5 แนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน
- 2.6 เด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน

3. วิธีคัดกรองประชากรกลุ่มตัวอย่างและแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน

4. กิจกรรมศิลปะ

- 4.1 ความหมายขอศิลปะกิจกรรมศิลปะวัสดุและเทคนิคศิลปะวิธีการใช้สีแต่ละชนิด
- 4.2 พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก
- 4.3 กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาเด็ก
- 4.4 กิจกรรมศิลปะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
- 4.5 คุณค่าของกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน

5. ศิลปะบำบัดหรือศิลปกรรมบำบัด

- 5.1 รูปแบบศิลปะบำบัด
- 5.2 กระบวนการศิลปะบำบัดกับเด็กกำพร้า
- 5.3 ศิลปะบำบัดกับการเห็นคุณค่าแห่งตน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1. เด็กกำพร้า

1.1 ความหมายของเด็กกำพร้า

“เด็ก” ในความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หมายถึง คนที่มีอายุน้อย (กฎ) ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ผู้ซึ่งอายุยังไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ และ ยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 413) และยังได้ให้ความหมายของคำว่า “กำพร้า” หมายถึง ไร้บิดาหรือมารดาเลี้ยงดูแต่เด็ก (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 122)

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มาตรา 4 ในความหมายของ “เด็กกำพร้า” หมายถึง เด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต เด็กที่ไม่ปรากฏบิดามารดาหรือไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. 2546: 2)

ดังนั้น ผู้วิจัยสรุปความหมายโดยรวมใหม่ของ “เด็กกำพร้า” หมายถึง คนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นเด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือ ไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้และไร้บิดาหรือมารดาเลี้ยงดูแต่เด็ก

การให้ความสำคัญต่อปัญหาเด็กกำพร้าจึงเป็นเรื่องจำเป็น อย่างยิ่ง นับว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ต้องได้รับการแทรกแซงเพื่อคุ้มครองเป็นพิเศษ เพราะพวกเขาเหล่านี้ คือ พลังและอนาคตของสังคมและประเทศชาติ ต้องอาศัยระบบชีวิตและครอบครัวเป็นพื้นฐาน เสริมสร้างตั้งแต่ช่วงขวบปีแรกของชีวิต ความรัก ความอบอุ่น จากครอบครัว จึงเปรียบเสมือนด่านแรกในการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจของเด็ก ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการอบรมเลี้ยงดู ขัดเกลา พฤติกรรมและหล่อหลอมบ่มลักษณะนิสัย เพื่อเติบโตสู่ความเป็นมนุษย์ที่ดีโดยสมบูรณ์

1.2 ความต้องการของเด็กกำพร้า

ความต้องการของเด็กกำพร้า นั้น จัดว่าเป็นกลุ่มเด็กที่ ต้องการความเอาใจใส่เป็นพิเศษในทุกๆด้าน ทั้งความรัก ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม ความต้องการด้านการศึกษา ความต้องการด้านวัฒนธรรม ความต้องการในการเตรียมเข้าสู่อาชีพ และความต้องการด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐานด้านการเมืองและการปกครอง สิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการพื้นฐานและทิศทางในการพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กกำพร้า ดังนี้

1. ความต้องการด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการและความแข็งแรงของร่างกาย

- 1.1 อาหารที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโตในระยะต่างๆ ได้แก่ หญิงวัยเจริญพันธุ์ ทารก เด็กและเยาวชน
- 1.2 การออกกำลังกายและการพักผ่อนที่เหมาะสมกับวัย
- 1.3 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมต้องปลอดภัยและไม่มีมลภาวะ
- 1.4 การคุ้มครองในฐานะผู้บริโภค ปกป้องจากภัยอันตราย และการถูกเอาเปรียบ
- 1.5 บริการสุขภาพ การรับวัคซีนป้องกันและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคครบชุด
- 1.6 การดูแลรักษาที่มีประสิทธิภาพและทันการณยามป่วยไข้
- 1.7 การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพเมื่อมีพัฒนาการช้าผิดปกติหรือพิการ
- 1.8 ในช่วงวัยทารกและวัยก่อนเรียน เด็กต้องการการดูแลเอาใจใส่ ความเป็นอยู่อย่างใกล้ชิดเพื่อให้อาหารที่เหมาะสม รวมถึงการดูแลความสะอาดและปกป้องจากภัยอันตรายและอุบัติเหตุ

2. ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งเด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เพื่อเติบโตให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ฉะนั้น ในการอบรมเลี้ยงดู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง จึงต้องมีความเข้าใจหรือ ตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ เพราะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะแบ่งแยกออกจากกันไม่ได้ ถ้าหาก บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้เข้าใจความต้องการด้านต่างๆ เหล่านี้ และดำเนินการอบรมเลี้ยงดูให้สอดคล้องกันแล้ว เด็กจะได้มีพัฒนาการรอบด้านและสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพในที่สุด

ตาราง 1 ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของเด็ก

ช่วงอายุ	ความต้องการ
0-1 ปี	1. ต้องการให้บิดามารดา รักและเข้าใจ ให้สัมผัสอ่อนโยน ดูแลอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยตอบสนองความต้องการของร่างกาย 2. ต้องการใกล้ชิดกับแม่ตลอด 1 ปีแรก ให้นมลูกอย่างน้อย 3 เดือน 3. สร้างความผูกพัน โดยตอบสนองต่อการด้วยการมองเห็น สบตา สีหน้า ท่าทาง การสัมผัส โอบอุ้มและพูดจา 4. ต้องการโอกาสที่จะฝึกใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ และเคลื่อนไหวร่างกายใน สภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและปลอดภัย 5. ต้องการเรียนรู้จากการเล่นและการกระทำของตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับ คนและวัตถุที่อยู่รอบข้าง รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ และมีประสบการณ์เรียนรู้ หลากหลายตามความสามารถและความชอบของตน 6. ต้องการเลียนแบบพฤติกรรม 7. ต้องการความรัก ความคุ้มครอง ปกป้องจากภัยอันตรายและมั่นใจว่าตน จะไม่ถูกทอดทิ้ง 8. ต้องการการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีเหตุผล ฝึนอนปรนตามความสามารถของ เด็ก เพื่อจะได้เริ่มเรียนรู้ที่แยกแยะสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ควร ถือเป็นการสร้าง วินัยในตน 9. ต้องการเรียนรู้ภาษาพูดจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทั้งด้านการรับรู้ ความหมายของคำพูด การเปล่งเสียงพูดและการแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึกของตน
0-1 ปี (ต่อ)	10. ต้องการให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองสังเกตลักษณะการแสดงออกทุก ระยะ เพื่อตอบสนองและปรับเปลี่ยนวิธีการดูแลเลี้ยงดูให้เหมาะสมกับวัย

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	ความต้องการ
1-3 ปี	11. หัดเป็นผู้รู้จักให้และผู้รับ เริ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว 12. ต้องการเล่นของเล่น และของในบ้านที่ปลอดภัย รวมถึงพื้นที่สำหรับวิ่ง ปีนป่าย และออกกำลังกาย เรียนรู้จากการลองผิดลองถูก และฝึกความชำนาญ 13. เลียนการใช้ภาษา มารยาทและบทบาทในสังคม 14. ต้องการฝึกทักษะการรับผิดชอบตนเองในกิจวัตรประจำวัน เช่น การกินอาหาร การควบคุมการขับถ่าย การรักษาความสะอาดและการแต่งกาย 15. ต้องการการเคลื่อนไหว สำรวจสิ่งแวดล้อม หยิบ จับ ลองเล่น ลองทำ และแสดงความเป็นตัวของตัวเองกับบิดามารดาและผู้อื่น 16. ต้องการพูดคุย ชักถามในสิ่งที่ตนพบเห็น คำอธิบายในเรื่องผิดถูกและฟังเรื่องราวต่างๆ อย่างง่าย ๆ 17. ต้องการให้บิดามารดาหรือผู้อื่นสนใจในสิ่งที่ตนทำ ชมเชย และให้กำลังใจ เมื่อทำสิ่งที่ควร ชื่นชมเมื่อต้องการความช่วยเหลือหรือทำสิ่งที่ไม่ควร
3-6 ปี	18. ต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ 19. ต้องการจำแนกเปรียบเทียบและเชื่อมโยงประสาทสัมผัส การได้ยิน การเห็น การสัมผัส รส และกลิ่น การปั่น การวาด รับรู้ในระดับเบื้องต้นเกี่ยวกับวัตถุ ธรรมชาติ สิ่งรอบตัว ความเป็นไปในชีวิตประจำวัน เรื่องรูปร่าง ลักษณะ สี น้ำหนัก ขนาด ทิศทาง ระยะทาง เวลา จำนวน และลำดับที่ 20. ต้องการการจูงใจให้ใช้ภาษาพูดเป็นประโยค อธิบายตนเองและเหตุการณ์ต่างๆ เป็นประโยคได้ เช่น ความรู้สึก ชื่อ เป็นต้น ฟังแล้วเข้าใจ

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	ความต้องการ
3-6 ปี (ต่อ)	21. มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการพูดคุย ชักถาม พร้อมคำอธิบาย และการเป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวกับประสบการณ์ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมรอบตัวใหม่ๆ และในเรื่องผิดถูกอย่างง่ายๆ และต้องการคำตอบ (ช่วงวัยนี้มักมีความนึกฝันที่ยังคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอันเนื่องจากขาดประสบการณ์) 22. ต้องการริเริ่มกิจกรรมทำงานง่ายๆ ด้วยตัวเอง ช่วยตัวเองได้ พร้อมทั้งริเริ่มรู้จักวิชาของ ของตน ต้องการการเรียนรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของครอบครัว 23. ต้องการการเคลื่อนไหวด้วยการออกกำลังกาย และการเล่นกีฬา 24. ต้องการเพื่อนเล่น 25. ต้องการเลียนแบบด้านสังคมและจริยธรรม 26. ต้องการเรียนรู้ความแตกต่างทางร่างกายเรื่องเพศ 27. เรียนรู้ความต้องการของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน ผู้ที่อายุน้อยกว่าและผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดด้วย เรียนรู้การให้ การรับและการควบคุมอารมณ์ได้บ้าง และเคารพในสิทธิของผู้อื่น 28. ต้องการเรียนรู้ในการปฏิบัติตนเบื้องต้นที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย
6-12 ปี	29. ต้องการความใกล้ชิดและความรักจากครูและเพื่อน 30. ต้องการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ที่สร้างสรรค์ 31. ต้องการเรียนรู้ด้านประสบการณ์ 32. ต้องการอธิบายด้วยเหตุผล 33. ต้องการออกกำลังกายและการเล่นเป็นทีม มีกติกา ทำทฤษฎีความสามารถ

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	ความต้องการ
6-12 ปี (ต่อ)	34. ต้องการรู้เรื่องกฎ ระเบียบของสังคม เกี่ยวกับสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างถูกต้อง ฝึกการรู้จักควบคุมตนเองและสามารถอดใจรอสิ่งที่ต้องการได้ 35. ต้องการการอ่าน การฟัง การเขียน การวาด การเล่าและแสดง 36. ต้องการเพิ่มพูนความรู้ด้านวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและเพิ่มความเข้าใจด้านความคิดรวบยอดเชิงนามธรรม 37. ต้องการแสดงออกด้วยการปฏิบัติ การมีกิจกรรมและรับผิดชอบในหน้าที่ทั้งในครอบครัวและโรงเรียน 38. ต้องการทราบผลการกระทำของตนและต้องการความภาคภูมิใจจากผลงานของตน 39. ต้องการสร้างสรรค์พัฒนาศักยภาพของตน เช่น ความถนัดทางศิลปดนตรี กีฬา เป็นต้น 40. ต้องการการส่งเสริมให้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในงานอดิเรก และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ 41. ต้องการรางวัลและกำลังใจในการทำงาน 42. ต้องการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น เรียนรู้และยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น 43. ต้องการเข้าใจตนเองและยอมรับตน 44. ต้องการเรียนรู้ในการปฏิบัติตนที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย รวมทั้งเสริมสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความกตัญญู กตเวที และการมีสัมมาคารวะ เป็นต้น

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	ความต้องการ
12-15 ปี	45. ต้องการความเข้าใจและการยอมรับจากบิดามารดาและผู้ปกครอง 46. ต้องการการรับผิดชอบในการกระทำของตน เริ่มทำกิจกรรมเพื่อสังคม 47. ต้องการการพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผล เพื่อปรับเปลี่ยนความคิด ต้องการเปลี่ยนความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลมาสู่ความคิดที่มีเหตุผล และยึดหยุ่นได้ 48. ต้องการใช้เหตุผลตัดสินปัญหาและวิธีการปฏิบัติ 49. ต้องการการฝึกอาชีพ 50. มีความอยากรู้อยากเห็นและต้องการคำตอบที่เป็นไปได้ในรูปแบบต่างๆ 51. ต้องการรับรู้และเรียนรู้ ซึ่งความขัดแย้งของพฤติกรรมเชิงสังคม 52. มีความสนใจเพศตรงข้าม ต้องการมีเพื่อนต่างเพศ 53. ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน 54. ต้องการความมั่นใจในตนเองและความมั่นคงด้านอารมณ์ 55. รวมทั้งต้องการมีความเข้าใจเรื่องชีวิตครอบครัวและเพศสัมพันธ์
15-18 ปี	56. ต้องการมีอุดมคติหรือปรัชญาชีวิต 57. ต้องการเรียนรู้ความจริงของชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง 58. ต้องการความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการสูง 59. ต้องการพัฒนาการรู้คิดที่กว้างขวางและลึกซึ้ง 60. ต้องการค้นหาและแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง 61. ต้องการความเป็นอิสระ ในการเลือกและตัดสินใจ 62. ต้องการและสนใจที่จะแสดงออกด้านกิจกรรมเพื่อสังคม 63. ต้องการควบคุมตนเองได้ 64. ต้องการการยอมรับจากเพื่อนและผู้อื่น ที่มีความสำคัญต่อตน

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	ความต้องการ
15-18 ปี (ต่อ)	65. ต้องการการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและความคาดหวังต่างๆทางสังคม 66. ต้องการการร่วมกิจกรรมกลุ่ม สร้างมิตรภาพกับผู้อื่น 67. ต้องการความสำเร็จ และความภาคภูมิใจในตนเอง 68. ต้องการการปรับปรุงบุคลิกภาพ และคำแนะนำในการปรับตัว 69. ต้องการเตรียมตัวในการรับบทบาทชีวิตคู่ การเป็นบิดามารดา และเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัวต่อไป 70. ต้องการการเตรียมตัวและคำแนะนำในเรื่องอาชีพ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2536: 31).

3. *ความต้องการด้านการศึกษา* ซึ่งการศึกษาในระบบการศึกษานั้น ความต้องการพื้นฐานสำหรับเด็ก คือ การศึกษาภาคบังคับประถมปีที่ 6 อย่างไรก็ดี หากสามารถเป็นไปได้ ในระยะต่อไป การศึกษาขั้นต่ำของเด็กทุกคนรวมจะถึงระดับมัธยมปีที่ 3 เพื่อให้เด็กได้มีเวลาพอสมควรต่อการเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเพื่อป้องกันเด็กเข้าสู่แรงงานก่อนอายุ 15 ปี เด็กกำพร้าเองก็เช่นเดียวกัน พึงจะได้รับโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมทุกคน

4. *ความต้องการด้านวัฒนธรรม* ซึ่งวัฒนธรรมนั้น มีความหมายครอบคลุม ถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างและสะสม รวมถึงแบบแผนในความคิดการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ เช่น ภาษา ประเพณี ศิลปะ ระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติของระบบสังคมต่างๆ ต ลอดจนระบบความเชื่อ หลักปฏิบัติของศาสนาที่เป็นนับถือ ค่านิยม ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการดำเนินชีวิตเป็นกิจวัตร เสริมสร้างการปลูกฝังจิตสำนึก ความคิดและความดี ให้กับเด็กและเยาวชนได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ดังนี้

- 4.1 ด้านการใช้ภาษา
- 4.2 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
- 4.3 ด้านศิลปะ
- 4.4 ด้านจริยธรรม

5. ความต้องการในการเตรียมเข้าสู่อาชีพ และความต้องการด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐาน

ด้านการเมือง และการปกครอง การพัฒนาเด็กให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มี คุณค่า มีความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติในอนาคตนั้น เด็กต้องได้รับการพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและจิตใจ เพื่อเขาเหล่านี้ จะเติบโตเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

เมื่อเด็ก ต่างก็เป็นสมาชิกของครอบครัว การช่วยเหลือครอบครัวโดยการทำงานบ้าน ต่างๆ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เพราะเป็นการวางรากฐาน บ่มเพาะลักษณะนิสัยให้เด็กมีความรับผิดชอบตั้งแต่เยาว์วัย ยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและครอบครัว

ความต้องการของเด็กในการเตรียมเข้าสู่อาชีพ ดังนี้

5.1 ก่อนเข้าสู่การทำงาน เด็กต้องการได้รับการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และจิตใจในระดับที่พร้อมจะทำงานได้ โดยคำนึงถึงชนิดและความต้องการของงาน ให้สอดคล้องกับพัฒนาการวัย และต้องไม่ถูกบังคับให้ทำงาน หากไม่พร้อมในด้านใดด้านหนึ่งเป็นอันขาด

5.2 เด็กต้องการงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม เป็นงานที่สุจริตไม่มีภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ เป็นที่ยอมรับของตนด้วยความสมัครใจ และของครอบครัว โดยไม่เสียศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

5.3 ในการทำงาน เด็กต้องการความรู้พื้นฐานและความรู้เฉพาะเกี่ยวข้องกับการงานนั้นๆ ด้วย ซึ่งความรู้พื้นฐานส่วนใหญ่ได้จากการศึกษาภาคบังคับ ส่วนความรู้เฉพาะนั้น ควรจะได้รับการฝึกอบรมก่อนเข้าทำงานและในระหว่างทำงาน เพื่อได้เรียนรู้ เข้าใจ และสามารถป้องกันตนเองให้ปลอดภัยในการทำงานเพื่อปฏิบัติและทำงานให้เกิดผลดี เกิดทักษะ ความรู้และประสบการณ์ที่จะก้าวหน้าสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2536: 5-51)

1.3 พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง

พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง ช่วงอายุ 6-12 ปี เป็นช่วงวัยที่สังคมโรงเรียนเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งในวัยนี้ มักสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว ก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

Erikson ได้อธิบายว่า วัยเด็กตอนกลางนี้ เป็นช่วงพัฒนาการวัยที่เด็กรู้สึกว่าคุณค่าตนประสบความสำเร็จหรือรู้สึกด้อย (Sense of industry VS. Sense of inferiority) เด็กจะพบว่า เขาไม่สามารถทำกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ กล่าวคือ เด็กวัยนี้ สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้ใหญ่ทำได้ แต่อาจทำได้ไม่ดีเท่า เขาจึงมักจะท้อแท้กำลังภายในกับการทำงานเพื่อให้ดีเท่าผู้ใหญ่ให้ได้ ซึ่งถ้าหากเขาทำสำเร็จ ก็จะเกิดกำลังใจทำต่อไปไม่หยุดยั้ง แต่ความจริงแล้ว เขาอาจทำไม่ได้ เนื่องจากเขายังเป็นเด็กจึงนำไปสู่ความรู้สึกด้อย (Feeling of inferiority)

เด็กวัย 6-12 ปี จะมีความรู้สึกกลัวมากกว่าจะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น และพยายามลบความกลัวโดยใช้โอกาสที่เขามี เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสังคมด้วยการกระทำ หรือการทดลองผ่านทักษะเบื้องต้นของตนเอง ซึ่งเขาจะพบว่า การเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ จะทำให้เขากลายเป็นคนที่มีความสามารถมากขึ้น นอกจากนั้น เด็กยังชอบการแข่งขัน แต่ในการแข่งขัน เด็กไม่ได้แข่งเพื่อมุ่งการเอาชนะเสมอไป แต่แข่งเพื่อตั้งใจจะวัดความสามารถของตน

การเล่นของเด็กวัยนี้ เด็กจะนำสภาพความเป็นจริงในสังคมมาเป็นกิจกรรมการเล่น และทั้งสองเพศมีแนวโน้มจะแยกกลุ่ม ถึงแม้ว่าบางโอกาส ทั้งสองเพศจะเล่นร่วมกันบ้างก็ตาม การเล่นจะมีความสำคัญลดน้อยลงในช่วงท้ายๆ ของพัฒนาการในขั้นนี้ ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัว เมื่อก่อนเด็กเคยมองบิดามารดาว่าเป็นตัวแทนของสังคม เขายึดถือเป็นแบบอย่าง แต่ในวัยนี้ เพื่อนมีความสำคัญต่อเขามากขึ้น เพื่อนบ้านและโรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเขาทั้งเด็กชายและเด็กหญิง และจะค้นหาบุคคลที่ชื่นชอบ เพื่อเป็นแบบอย่าง ทั้งนี้เพราะบิดามารดาไม่สามารถสนองความต้องการดังกล่าวได้เพียงพออีกต่อไป ซึ่งในการสร้างเอกลักษณ์ (Identity) เด็กจึงพยายามค้นหาบุคคลที่ชื่นชอบ โดยการลอกเลียนแบบทั้งหมด แต่จะเลือกลักษณะที่มีความหมายสำหรับเขาเท่านั้น กลุ่มในสังคมที่มีสมาชิกวัยเดียวกัน ก็จะกระตุ้นให้เขาได้มีส่วนร่วมในสังคมได้กว้างขวางมากขึ้นเช่นกัน เพราะเด็กที่กำลังพัฒนา ต้องการสังคมและในขณะเดียวกัน สังคมก็ต้องการเด็กเช่นเดียวกัน (Erikson, 1968)

Gromly กล่าวว่า วัยเด็กตอนกลางนี้ อັตมโนทัศน์ จะพัฒนาได้ดีกว่าวัยเด็กตอนต้น เด็กจะมีความเข้าใจถึงตัวตนภายในและมีพัฒนาการการตระหนักรู้ในตนเองเพิ่มขึ้น เด็กจะมีการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น ทั้งทางด้านความสามารถ ความคิด และความต้องการ ซึ่งนอกจากนี้ เด็กยังสามารถที่จะรวบรวมข้อมูลที่ผู้อื่นมีต่อตนกับทัศนะของตน และมีการประเมินคุณค่าความสามารถของตนทั้งในทางบวกและทางลบ เด็กจะบรรยายคุณลักษณะของตน ทั้งลักษณะที่มองเห็นภายนอกและความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายใน รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับตนมากขึ้น ด้วย และพัฒนาการทางด้านสังคมก็มีความสำคัญกับเด็กวัยนี้มาก เพราะเด็กเริ่มมีสังคมจากไปบ้านไปโรงเรียน สัมผัสปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมากขึ้น เพื่อนและครู จึงจัดว่ามีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของเด็ก เด็กจะเล่นกับเพื่อนที่เพศและวัยเดียวกัน โดยจะเป็นผู้เลือกเพื่อนด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนความรู้ สร้างมิตรภาพซึ่งกันและกัน (Gromly. 1997)

ประไพ ประดิษฐ์สุทธาวร ได้อธิบายว่า สมรรถนะและพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กวัยตอนกลาง จากวัยอนุบาลมาเป็นเด็กประถมที่รู้จักมีความคิดเป็นของตนเอง และมีเหตุผล ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยแบ่งตามช่วงขวบปี ดังนี้

อายุ 6 ขวบ เริ่มต้นวัยประถม เด็กวัยนี้มีความกระตือรือร้น สนใจสิ่งแวดล้อม ล้อมใหม่ ๆ สนใจกิจกรรมและงานของตนมากขึ้น หากเขาพบว่ามีสิ่งอื่นน่าดึงดูดมากกว่า อาจให้ความสนใจสิ่งนั้นทันที เด็กๆสามารถวาดรูปร่าง รูปทรง รูปคน รู้ซ้ายขวา เขียนตัวอักษรในแบบง่ายๆ สามารถอธิบายความหมายและบอกความแตกต่างทั้งสองสิ่งได้

อายุ 7 ขวบ วัยประถมเต็มตัว เมื่อตนสนใจสิ่งใดแล้ว จะมุ่งมั่นทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ มีเหตุผล อยากรู้ อยากเห็น ช่างสังเกต และจดจำระยะเวลาทั้งอดีตและปัจจุบัน ให้ความสนใจจดจ่อกับสิ่งหนึ่งนานขึ้น แต่ไม่สามารถกระทำอะไรหลาย ๆ อย่างได้ในเวลาเดียวกัน เด็กช่วงอายุนี้อาจสามารถวาดรูปคนอย่างละเอียดขึ้น เขียนตัวอักษรได้ครบตามแบบ เปรียบเทียบขนาดของสิ่งของและแก้ปัญหาบวกลบตัวเลขง่ายๆ ได้

อายุ 8 ขวบ วัยแห่งการเรียนรู้ เด็กในวัยนี้จะสนใจและมีสมาธิจดจ่อกับงานที่ได้รับมอบหมาย จนกว่าจะสำเร็จ เข้าใจคำสั่งได้ดี มักวาดรูปในสิ่งที่ตนพบเห็น ให้สัดส่วนและรายละเอียดต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เขียนตัวอักษรถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อย สะกดคำง่ายๆ ได้ ฟังเรื่องราวพร้อมจินตนาการ เข้าใจเนื้อหาและขั้นตอนต่างๆ ได้

อายุ 9 ขวบ ซึมซับความรู้ วัยนี้โดดเด่นด้านการใช้ภาษา วิธีการพูดของเด็กจะเปลี่ยนไปเล็กน้อย รู้จักถาม-ตอบ อย่างมีเหตุมีผล มีความรอบรู้ สามารถค้นหาคำตอบจากสิ่งที่ตนสังเกต มีพฤติกรรมลอกเลียนแบบจากวัยที่โตกว่าตน เริ่มมีความเป็นส่วนตัวและรู้จักสะสมในสิ่งที่ตนชอบ เด็กๆ สามารถวาดรูปทรงมีความลึกซึ้งได้ อ่านหนังสือในใจและเขียนหนังสือเป็นประโยคได้ (ประไพ ประดิษฐ์สุทธาวร. 2556: ออนไลน์)

สรุปได้ว่า วัยเด็กตอนกลางนั้น นับว่าเป็นวัยที่เพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้จากที่บ้าน และโรงเรียน เริ่มเข้าใจความสัมพันธ์ของตนเองต่อโลกกว้าง มีความคิดเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น แก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ มีทักษะและสามารถมองโลกในมุมมองของผู้อื่นได้ สิ่งเหล่านี้ คือ ก้าว ความสำคัญต่อการดำเนินในชีวิตอย่างมาก ต่อไปภายหน้า จะส่งผลให้ตัวเขาสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี

1.4 เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ จังหวัดพังงา

ความเป็นมาของมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ เริ่มต้นจากโครงการฟื้นฟูพื้นที่ธรณีพิบัติ จากธรณีพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิเมื่อปลายปี 2547 โดยเฉพาะ 6 จังหวัดภาคใต้ของไทย ได้แก่ ภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง สตูล ตรัง เกิดความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน สิ่งก่อสร้าง และอื่นๆ อย่างมหาศาล สิ่งสูญเสียที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ก็คือสภาพจิตใจของผู้ที่รอดชีวิต มูลนิธิฯ ได้ลงเยี่ยมและสำรวจความความต้องการความช่วยเหลือ พบว่าการฟื้นฟูจิตใจเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน จึงได้พิจารณาพื้นที่ที่ได้รับความเสียหาย และต้องการความช่วยเหลือมากที่สุด คือ บ้านน้ำเค็ม จ.พังงา จึงตั้งเป็นฐานในการติดต่อประสานงาน และปฏิบัติการ ภายใต้นโยบาย ฟื้นฟูจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ผู้ประสบภัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

รจนา แพรศรีทอง กล่าว “โบราณว่า “ฟ้าหลังฝน” มักจะมีสิ่งดีเกิดขึ้นเสมอและเราได้มีสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีที่งดงามด้วยเมตตา คือ Mr. Peter Baines และ Ms. Gill Willie ทั้ง 2 ท่านเป็นชาวออสเตรเลียได้มาช่วยดิฉันหลายครั้งนานถึง 2 ปี พวกเรายังคงอยู่ที่เต็นท์และเด็กก็ยังไม่ลดลง นอกจากจะไม่ลดลงแล้วยังเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้ง 2 ท่านจึงได้ร่วมสภาธุรกิจตลาดทุนไทยสร้างบ้านหลังแรกให้ นับต่อจากนั้นเป็นต้นมางานของโครงการก็เพิ่มและขยายขึ้นอย่างรวดเร็วจนคุณครูประทีป ท่านเห็นว่าเราควรแยกออกมาเป็นมูลนิธิ จึงได้ทำการยื่นขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนมูลนิธิจังหวัดพังงา โดยตั้งชื่อมูลนิธิว่า “มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ” และได้รับการรับรองการจดทะเบียนลงวันที่ 8 เมษายน 2554 โดยมีวัตถุประสงค์หลักก็คือดูแลเด็กกำพร้าและแบ่งเบาภาระชาวชุมชนในการให้การศึกษาและพัฒนาเด็กให้มีชีวิตแบบยั่งยืน”

ปัจจุบันบ้านพักเด็กกำพร้า 156/81 หมู่ 7 บ้านพรุเดียว ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา มีเด็กกำพร้าอาศัยทั้งหมด 82 คน เพศชาย 40 คน เพศหญิง 53 คน และศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 3 วัย 8-9 ปี 10 คน (รจนา. 2555: ออนไลน์)

2. การเห็นคุณค่าแห่งตน

2.1 ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตน

Rosenberg ให้ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนั้น จะปรากฏออกมาผ่านความรู้สึกภายในตนเอง เกี่ยวกับการยอมรับนับถือตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการประเมินตนเอง ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีเกณฑ์มาตรฐานเปรียบเทียบตามสภาพสังคมและคุณลักษณะของกลุ่ม (Rosenberg. 1979: 31)

Coopersmith ให้ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นการประเมินคุณค่าในตนเอง เกี่ยวกับความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และการมีคุณค่า โดยแสดงออกในผ่านทัศนคติที่มีต่อตนเอง สื่อสารให้ผู้อื่นสามารถรับรู้ได้ ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งพิจารณาได้จากคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออกมา (Coopersmith. 1981: 5)

Maslow ให้ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นความรู้สึกยกย่อง ตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและมองเห็นคุณค่าในตนเอง มีความเข้มแข็ง มีสมรรถภาพในการกระทำสิ่งต่างๆ (Maslow. 1970: 45) โดยแบ่งความต้องการออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. Self respect ความรู้สึกนับถือตนเอง มีทัศนคติต่อตนเอง เกี่ยวกับความเคารพและยอมรับนับถือตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเอง ชื่นชมตนเอง มีความสามารถกระทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ พึ่งพาตนเองได้และมีความเป็นอิสระ

2. Esteem from others ความรู้สึกปรารถนาให้ผู้อื่นยอมรับ ให้ความสำคัญและเป็นที่ยกย่องของสังคม เมื่อตนประสบความสำเร็จ ได้รับเกียรติ มีตำแหน่ง มีอำนาจ มีชื่อเสียง มีความเจริญรุ่งเรือง มีศักดิ์ศรี หากความปรารถนาี้ ถูกขัดขวางจะเกิดความรู้สึกเป็นปมด้อยอยู่ในใจและทำให้การเห็นคุณค่าแห่งตนลดลง (Maslow. 1970: 81-97)

Lawrence ได้กล่าวถึง การเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างอัตมโนทัศน์ (Self Concept) ซึ่งประกอบด้วยความคิด ความรู้สึก การกระทำ สิ่งที่ตนคาดหวัง และสิ่งที่ตนเป็น โดยพัฒนาขึ้นมาจากลักษณะมองเห็นตนเองใน 3 แง่มุม

1. Self Image ส่วนที่เป็นตัวตนแท้ที่แท้จริง ว่า “ฉันเป็นใคร”
2. Idea Self ส่วนที่เป็นตัวตนในความคาดหวัง ว่า “ฉันอยากเป็นใคร”
3. Self Esteem ส่วนที่เป็นคุณค่าในตนเอง เป็นส่วนต่างของความคลาดเคลื่อนของ

Self Image และ Idea Self เมื่อตนมีความแตกต่างในการประเมินมากจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองต่ำ หากมีความแตกต่างในการประเมินน้อยจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองสูง (Lawrence. 1987: 4)

Osborne ได้กล่าวถึงการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นความภาคภูมิใจในตนเอง ทั้งทางบวกและทางลบ เกี่ยวกับตนเองอย่างถาวร ซึ่งอาจจะดีหรือไม่ดี เพิ่มขึ้นหรือลดลง เมื่อตนต้องเผชิญกับความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Osborn. 2001: 3)

Bandura ได้อธิบายความหมายของการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นการประเมินตนเองว่าตนเองเป็นคนอย่างไร หากประเมินตนเองไว้ต่ำ ก็จะมีภาคภูมิใจในตนเองต่ำ แต่ถ้าหากประเมินตนเองมีความสามารถ ก็จะรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองหรือมีการเห็นคุณค่าแห่งตนสูง (Bandura. 1986)

Golden ได้อธิบายความหมายของการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า เป็นการบอกระดับลักษณะเฉพาะของตนเอง การตัดสินคุณค่าของตน ซึ่งการเห็นคุณค่าแห่งตนนั้น มีอิทธิพลเหนือความสำเร็จในชีวิต หากมีการอ้างอิงตำราแล้ว การเห็นคุณค่าแห่งตน จะหมายถึง ความมั่นใจในตนเอง ความรู้สึกตนมีคุณค่า เชื่อในความสามารถของตนซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะเชื่อมโยงเข้าสู่การศึกษา (นันทภา ชมพูนบุตร. 2549: 28; อ้างอิงจาก Golden. 1987)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าแห่งตน เป็นการประเมินความรู้สึกหรือความเชื่อในลักษณะที่บุคคลมีต่อตนเอง มีการยอมรับในตนเองว่า ตนมีความสำคัญ มีความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างสำเร็จตามปรารถนา ซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้อื่นด้วย ทั้งนี้ การเห็นคุณค่าแห่งตนยังมีความเกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) เพราะการเห็นคุณค่าแห่งตนนั้น มีรากฐานมาจากความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง

2.2 องค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน

นักจิตวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม เช่น Rogers ให้ความสำคัญกับ “ตน” (Self) ของบุคคลเป็นอย่างมาก เพราะเขาเชื่อว่า ตนเป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพซึ่งพัฒนามาจากสังคม ซึ่งบุคคลต้องสร้างค ความสัมพันธ์ต่อบุคคลรอบข้าง ส่วน Comb และ Snygg (แสงเดือน ทวีสิน. 2545: 228-230; อ้างอิงจาก Comb, Snygg. 1968) มีความเห็นว่าพื้นฐานที่สำคัญของบุคคล คือ ความพยายามในการรักษาและส่งเสริม “ตน” ของแต่ละบุคคลและได้อธิบายลักษณะที่สำคัญของ “ตน” ไว้ 2 ประการ คือ

1. ต้องมีการจัดระเบียบ (Organized)

1.1 การจัดระเบียบจะมีลักษณะของความต่อเนื่อง เกี่ยวกับความเชื่อด้านต่างๆ ของตน ขึ้นอยู่กับว่า ความเชื่อนั้นใกล้เคียงหรือไกลกับลักษณะของตน

1.2 การจัดระเบียบลักษณะของตนซึ่งอาจจะเป็นด้านบวกหรือลบ

1.3 การจัดระเบียบขึ้นอยู่กับความสำเร็จและล้มเหลวที่บุคคลเคยได้รับประสบการณ์

1.4 การจัดระเบียบจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล

2. มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic)

“ตน” เป็นแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังของการแสดงออกทางพฤติกรรม แต่ละบุคคลมีหน้าที่ปกป้อง บำรุงรักษา ส่งเสริม “ตน” ของแต่ละคน ประสบการณ์และการรับรู้ ทำให้บุคคลมีการรับรู้ “ตน” ที่ต่างกัน ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น เป็นผลมาจาก “ตน” ของแต่ละคนทั้งสิ้น สิ่งใดจะมีค่าหรือไม่มีค่า มีความสำคัญหรือไม่มีความสำคัญ มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล น่าสนใจหรือไม่สนใจ ล้วนขึ้นอยู่กับ “ตน” ทั้งสิ้น เมื่อเงื่อนไขต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม “ตน” จะมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามพฤติกรรมทุกอย่างที่เราปฏิบัติสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้เกี่ยวกับตนเองทั้งสิ้น ซึ่งการปกป้องรักษา และส่งเสริมตน เป็นแรงจูงใจอันสำคัญในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์

การรับรู้หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตน ประกอบด้วยทุกอย่างที่บุคคลรู้ (Know) เชื่อ (Believe) และรู้สึก (Feel) เกี่ยวกับตน รวมทั้งการรับรู้จุดเด่นจุดด้อย สิ่งที่ชอบและไม่ชอบเกี่ยวข้องกับตัวเองด้วย หรือ อธิบายโดยรวมว่าพยายามอธิบายตัวเราเองให้ตัวเองเข้าใจ

พัฒนาการของการรับรู้เกี่ยวกับตน จะมีลักษณะเป็นการรับรู้ทางด้านกายภาพก่อนที่จะพัฒนามาเป็นการรับรู้ทางด้านนามธรรม ในวัยเด็ก การรับรู้จะเป็นในลักษณะการรับรู้ทางด้านกายภาพหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือเรื่องที่อยู่ในความสนใจ เช่น “ฉันเป็นเด็กผู้ชาย” “ฉันสามารถกระโดดได้สูง” “ฉันชอบร้องเพลง” เป็นต้น เมื่อโตขึ้นความคิดเห็นเกี่ยวกับตนจะมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีลักษณะเป็นนามธรรมและแสดงถึงลักษณะสัมพันธภาพกับบุคคลต่างๆ ในสังคมเพิ่มขึ้น เช่น “ฉันมีลักษณะเป็นมิตร” “ฉันเป็นคนดี” ในช่วงวัยรุ่น จะมีองค์ประกอบทางด้านศาสนา ปรัชญา ความเชื่อ การเลือกอาชีพ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้เกี่ยวกับตน

พัฒนาการของการรับรู้เกี่ยวกับตนนั้น จะเริ่มขึ้นตั้งแต่ในวัยเด็กตอนกลาง ซึ่งการรับรู้ดังกล่าว จะได้รับอิทธิพลมาจากบิดามารดา ผู้ปกครองเป็นลำดับแรก เพราะวัยนี้ เด็กยังไม่สามารถวิเคราะห์ตนเอง (Self Reflective) ได้ เขาจึงรับรู้สิ่งต่างๆ จากบุคคลรอบข้างที่ประเมินตัวเขา เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้เกี่ยวกับตน เมื่อเริ่มเข้าโรงเรียน ครูจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ตนของเด็กมาก จนกระทั่งย่างเข้าสู่วัยรุ่น กลุ่มเพื่อนและบุคคลที่เขานิยมชมชอบ จะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ตนของบุคคลในวัยนี้

Harter ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการรับรู้เกี่ยวกับตน ว่ามีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognitive Competence) เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเรียนและการปฏิบัติงานของตน เช่น บุคคลเชื่อว่า ตนมีความสามารถทำงานต่างๆ ได้ประสบความสำเร็จ หรือ ตรงกันข้าม บุคคลอาจเชื่อว่าตนไม่มีความสามารถ ไม่สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ประสบความสำเร็จ
2. องค์ประกอบทางด้านสังคม (Social Competence) เกี่ยวข้องกับความเชื่อว่าตนเองมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นในลักษณะใด เช่น เชื่อว่าตนมีเพื่อนมากมายและเป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนหรือตรงกันข้าม เชื่อว่าตนมีปัญหาด้านการคบเพื่อนและเพื่อนไม่ชอบ
3. องค์ประกอบทางกายภาพ (Physical Competence) เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแสดงทักษะทางกาย เช่น เชื่อว่าตนมีทักษะด้านกีฬาและจะได้รับเลือกเข้าเป็นนักกีฬาทีมชาติ เป็นต้น (Harter. 1999)

แสงเดือน ทวีสิน ได้อธิบายถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อการรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวกและทางลบ ว่ามี 3 ประการ คือ

1. พฤติกรรมหรือการกระทำในอดีต ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอดีตมีผลต่อการรับรู้เกี่ยวกับตนมาก เช่น ผู้เรียนที่เชื่อว่าตนมีความถนัดทางคณิตศาสตร์ ก็เพราะเขาเคยสอบได้คะแนนดีในวิชานี้มาก่อน ดังนั้น หากต้องการพัฒนาการรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวก ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ มีหลายวิธีที่สามารถใช้เพื่อสร้างความสำเร็จต่อผู้เรียนได้ เช่น การมอบหมายงานให้เห มาะสมกับความสามารถและระดับสติปัญญาของผู้เรียน หรือ เมื่อจะมอบหมายงานให้ผู้เรียนปฏิบัติ ต้องแน่ใจว่า เขามีพื้นฐานความรู้เดิมที่จำเป็นในการปฏิบัติงานนั้น และถ้าเป็นงานที่ยากก็ควรให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เป็นต้น

2. พฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู เพื่อน เป็นต้น ในกรณีของบิดามารดาที่ยอมรับและสนใจปัญหาของลูกว่าเป็นสิ่งสำคัญ จะช่วยส่งเสริมให้ลูกเกิดการรับรู้ตนทางบวกและมีความภาคภูมิใจในตน ส่วนบิดามารดาที่ลงโทษเมื่อลูกทำไม่ได้ รวมทั้งไม่มีคำชมเชยเมื่อลูกทำได้ดี จะทำให้เด็ กซึมซับการรับรู้เกี่ยวกับตนในทางลบ ครูก็เช่นเดียวกัน ผู้เรียนที่ได้รับการตอบสนองในการกระทำทางบวกจากครู จะส่งผลให้เขามีการรับรู้ตนในทางที่ดี จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนในการพัฒนาการรับรู้เกี่ยวกับตนได้ทั้งทางบวกและทางลบต่อเด็กเป็นอย่างมาก

3. การคาดหวังจากผู้อื่น นอกจากพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เกี่ยวข้องแล้ว ความคาดหวังก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ตนของบุคคล ดังเช่น จากการศึกษาของ Griffore (Griffore. 1981) และ Harris & Rosenthal (Harris, Rosenthal. 1985) พบว่า บิดามารดาและครูผู้ตั้งความคาดหวังกับดั่งไว้สูงและคอยช่วยเหลือและส่งเสริมให้เด็กไปสู่เป้าหมายที่เขาสามารถจะกระทำได้สำเร็จ เด็กคนนั้นจะมีการรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวก และมีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างความคาดหวังของบิดามารดาและการรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวกของลูก นั้นหมายความว่า การที่บิดามารดาหรือครูคาดหวังว่าเด็กประสบความสำเร็จในการเรียน เขาก็จะเกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นว่าเขาสามารถกระทำไ้

ผู้ที่มีการรับรู้เกี่ยวกับตนในทางบวกจะเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในชีวิต มักสำรวจความสนใจใหม่ๆ ชอบท้าทายและดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข เด็กที่มี การรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวก จะมีความภาคภูมิใจต่อความสำเร็จและสามารถเอาชนะความล้มเหลวได้ ส่วนเด็กที่มีการรับรู้เกี่ยวกับตนในทางลบจะมีลักษณะตรงกันข้าม คือ มีความรู้สึกไม่มั่นคงทางอารมณ์ ปฏิเสธในการใช้ความพยายามแก้ไขปัญหาใหม่ๆ มักจะท้อแท้และครุ่นคิดว่าตน จะทำสิ่งนั้นไม่ได้ ทั้งที่ยังไม่ได้เริ่มลงมือกระทำ

“ความเข้าใจตน” (Self Actualization) เป็นสุดยอดของความปรารถนาของบุคคล คือ การรู้จักและเข้าใจตน ดังนั้นพัฒนาการนี้ ควรคำนึงอย่างยิ่งเพื่อเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนการสอน เมื่อผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะใ้ นการปฏิบัติงาน มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีแล้ว เขาควรจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจตน ลักษณะเช่นนี้ ตรงกับกับการอธิบายของศาสนาพุทธที่เน้นให้บุคคลรู้จักตนเอง เพราะการที่บุคคลรู้จักตนเองแล้ว จะสามารถกระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ หากบุคคล ไม่เข้าใจตนเองแล้ว เขาจะไม่สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างถ่องแท้ และตรงกับที่ Maslow ได้อธิบายในเรื่องความต้องการของบุคคลว่ามีลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและเป็นที่ยอมรับ ความต้องการได้รับการยกย่อง ซึ่งความต้องการทั้ง 4 ประการนี้ เป็นความต้องการเพื่อนสนองสิ่งที่บุคคล “ขาด” หรือ มีความปรารถนาในสิ่งนั้นอยู่ ส่วนความต้องการเข้าใจตนเอง เป็นความต้องการในขั้นสูงสุดของมนุษย์ทุกคน นับว่าเป็นความต้องการที่มีลักษณะของการพัฒนาการที่ดี เพราะจะเป็นเครื่องมือกระตุ้น ให้บุคคลต้องการแสวงหาความรู้ มีการพัฒนาการเพิ่มขึ้นต่อไป

เมื่อความเข้าใจตนเองเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการตามธรรมชาติอยู่แล้ว ครูผู้สอนควรพยายามพัฒนาคุณสมบัติทางด้านนี้ของผู้เรียนด้วย เพราะผู้เรียนที่เข้าใจตนจะเป็นผู้ที่มีพลัง สร้างสรรค์สังคมได้อย่างเต็มที่ มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา สามารถปลุกฝังหรือพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่จะกระทำได้ง่ายขึ้นและไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ซึ่งปัญหาหลายปัญหาล้วนกรงหลวงวิเคราะห์ดูแล้ว พบว่า สาเหตุเกิดเนื่องมาจากความไม่เข้าใจตน ไม่รู้ถึงความต้องการ ไม่มีเป้าหมายในชีวิตที่แน่นอน และจะกลายเป็นบุคคลผู้ไร้การเห็นคุณค่าแห่งตนในที่สุด (แสงเดือน. 2545: 228-237)

Gate Quoted ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ

1. The Body Self ความรู้สึกต่อร่างกายตน หมายถึง บุคลิกและความรู้สึกต่อ รูปร่าง และหน้าที่ของร่างกาย รวมถึงความสามารถของหน้าที่พื้นฐานของร่างกาย

2. The Interpersonal Self ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเห็นคุณค่าแห่งตน ซึ่งหมายถึงความรู้สึกเกี่ยวกับวิธีสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนสนิท สนมคุ้นเคยหรือบุคคลที่พบเจอโดยบังเอิญ

3. The Achieving Self ความสำเร็จของตน หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับความสามารถของตนถึงสิ่งที่นำเขาไปสู่ความสำเร็จในชีวิตครอบครัว การทำงาน การศึกษา

4. The Identification Self ความเป็นเอกลักษณ์ของตน หมายถึง ความรู้สึกทาง นามธรรมและพฤติกรรม การแสดงความสนใจทางศีลธรรมและจิตวิญญาณ (คานธีชา บุญยาว . 2554; อ้างอิงจาก Gate Quoted in Barry. 1989)

Lovell ได้อธิบายว่า การเห็นคุณค่าแห่งตนของบุคคล คือ การประเมินอัตมโนทัศน์ ซึ่ง ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และเจตคติที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง โดยแบ่งองค์ ประกอบออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. Self Image ภาพลักษณ์ของตน เป็นลักษณะของบุคคลที่ปรากฏออกมาในช่วงต้น ของชีวิต ซึ่งได้รับภาพลักษณ์จากบุคคลอื่น โดยเฉพาะบิดามารดา สมาชิกในครอบครัวและเพื่อน สังคมตามลำดับ

2. Ideal Self ตนในอุดมคติ เป็นภาพที่บุคคลต้องการจะเป็นตนใน นอุดมคติ มีแรงบันดาลใจจากบุคคลอื่นเป็นจุดเริ่มต้น เป็นแบบอย่างและพยายามสร้างแบบอย่างของตนขึ้นมา (Modal Self) ซึ่งในเด็กเล็กก็จะมีแบบอย่างเป็นของตนเองชัดเจน โดยเริ่มจากบิดามารดาหรือ บุคคลใกล้ชิด

3. Self Esteem การเห็นคุณค่าแห่งตน เป็นความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับ ตนเองหรือตนในอุดม คติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินคุณค่าในตนเอง และเกี่ยวข้องกับความแตกต่าง ระหว่างภาพลักษณ์แห่งตนกับตนในอุดมคติ ถ้าใกล้เคียงกันมากก็จะเห็นคุณค่าในตนเองสูง ในทางตรงกันข้าม หากแตกต่างกันมาก ก็จะเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ทำให้กลายเป็นคนที่มีค วาม วิตกกังวลสูงและสุขภาพจิตไม่ดี (Lovell. 1980: 115-118)

Siccone ได้กล่าว คุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ต้องประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. Independence การพึ่งพาตนเอง มุ่งเน้นการให้ความสนใจประสบการณ์ภายใน เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตน อันประกอบด้วยการสำนึกรู้ตนเองในความเป็นอิสระ รู้จักการพึ่งพาตน ความเป็นหนึ่งเดียวในโลก และเป็นประเด็นของอัตลักษณ์ (Identity) เช่น ฉันเป็นใคร ? (Who am I ?) สิ่งที่ทำให้สร้างความเป็นฉันคืออะไร ? (What make me ?) ความพิเศษของฉันคืออะไร (What make me special ?)

2. Interdependence การพึ่งพาอาศัยกัน เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การพึ่งพาอาศัยกันของพวกเรา เพื่อโรงเรียนของเรา สังคมของเรา โลกของเรา ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ว่าทุกคนต้องมีคุณค่า โดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเจ้าของ (belong) เชื่อมสัมพันธ์ต่อกัน เกิดความผูกพันและมีมิตรภาพ

3. Personal Responsibility ความรับผิดชอบต่อตนเอง เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของการเห็นคุณค่าแห่งตนอย่างมีเหตุผล เพื่อเพิ่มการรับรู้พลังของตน (Sense of Power) ในการจัดการกับชีวิตและขยายความสามารถสู่ความสำเร็จอย่างมีความหมายต่อตนโดยตรง แะกล้าเสี่ยงเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

4. Social Responsibility ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการเสริมสร้างความสนใจของตนไปสู่ภายนอกสังคม ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าตน เพื่อเกิดความรู้สึกยอมรับและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อโลกรอบๆตัว

ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพ ดังนี้

ตาราง 2 องค์ประกอบการเห็นคุณค่าแห่งตน

	ประสบการณ์ (ภายใน)	ความปรารถนา (ภายนอก)
	Experience (Internal)	Express (External)
คนอื่น (Other)	2. Interdependence (การพึ่งพาอาศัยกัน)	4. Social Responsibility (ความ รับผิดชอบต่อสังคม)
ตนเอง (Self)	1. Independence (การพึ่งพาตนเอง)	3. Personal Responsibility (ความ รับผิดชอบต่อตนเอง)

ที่มา: Siccone. (1995: 1).

จากบทความทั้งหมด สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้นั้น ซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองจะก่อเกิดขึ้นจากการที่บุคคลหนึ่งรับรู้และใส่ใจในบทบาทหน้าที่ความสามารถของตนเอง รวมถึงการได้รับการยอมรับ การนับถือจากบุคคลรอบข้าง

2.3 ความสำคัญการเห็นคุณค่าแห่งตน

Newman ได้อธิบายถึง บุคคลผู้มีความรู้สึกว่ามีคุณค่า มีคนรัก ได้รับการยกย่องหรือประสบความสำเร็จ มักจะประเมินตนในด้านดี เห็นคุณค่าแห่งตน แต่หากบุคคลใดมีความรู้สึกที่ไม่มีใครสนใจ ไม่ได้ได้รับการยอมรับ ถูกเหยียดหยามหรือไม่ประสบความสำเร็จ จะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าตนไร้คุณค่า ซึ่งก่อให้เกิดความไม่มั่นใจในตนเอง ดังนั้น ความรู้สึกของการเห็นคุณค่าแห่งตนที่แตกต่างกัน จะส่งผลต่อความรู้สึกและพฤติกรรมที่ แตกต่างกันของแต่ละบุคคลด้วย (Newman. 1986: 281-286)

Mcneil ได้กล่าวไว้ว่า พื้นฐานของการเห็นคุณค่าแห่งตนนั้น พัฒนามาจากความรักและการยอมรับในตัวเองของบิดามารดา นับว่าเป็นรากฐานหลักในการเสริมสร้างความรู้สึกที่มั่นคงของการรักตนเองและการคาดหวังให้ผู้อื่นรักตน ด้วยการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กจะขยายต่อ

ความรัก ความเอาใจใส่จากบิดามารดาไปสู่มิตรสหายคนอื่นในครอบครัว และค่อยๆ ขยายกว้างออกไปสู่เพื่อน ซึ่งช่วงของการเห็นคุณค่าแห่งตนนั้น จะขึ้นอยู่กับ การได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยแรกสุด เด็กจะปฏิบัติตนให้บิดามารดาพอใจ และต่อเป้าหมาย ค่อยๆ ขยายมาอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานกลุ่มมากขึ้น

เด็กจะมีความต้องการเห็นคุณค่าแห่งตน ด้วยวิธีการวัดจากสิ่งที่เพื่อนคิดต่อตน เด็กจะเริ่มพัฒนาความคิด สถิติปัญญา ทักษะทางสังคมและความมั่นใจในตนเองให้สูงขึ้น หากข้อดีเหล่านี้ได้รับการเสริมแรงจากกลุ่มเพื่อน เป็นที่นิยมชมชอบ การเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กจะพัฒนาขึ้น (Mcneil. 1975: 106-107)

Satir ได้อธิบายถึงการเปรียบเทียบลักษณะของบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนสูงและต่ำไว้ ดังนี้

บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนสูง

แนวคิดในการดำเนินชีวิต : ฉันสามารถรักตัวเองและผู้อื่น

วิธีการดำรงชีวิต : สอดคล้องและสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม สามารถยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อม มีเหตุผล มีความเชื่อมั่น มีพลังความสามารถ ตระหนักรู้ในทางเลือกต่างๆ ยอมรับความแตกต่างระหว่างตนกับบุคคลอื่น ซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ เคารพ ญความเสียงต่อสถานการณ์ใหม่ได้ ต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ๆ

บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนต่ำ

แนวคิดในการดำเนินชีวิต : ฉันต้องการเป็นที่รัก

วิธีการดำรงชีวิต : ไม่สอดคล้อง มีพฤติกรรมคอยเอาใจผู้อื่น ยอมผู้อื่น ต่ำหนียผู้อื่น ใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล หรือแสสร้งไม่แสดงความรู้สึกภายในใจ ไม่ยืดหยุ่น ตัดสินวิพากษ์วิจารณ์ ยึดความน่าจะเป็นมากกว่าความจริง ใช้กลวิธีในการป้องกันตนเอง เก็บกดอารมณ์ความรู้สึก อยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมๆ ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง (Satir. 1967)

Lendenfield ได้อธิบายว่าการเห็นคุณค่าแห่งตนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดชีวิตของบุคคล ไม่ได้คงที่ตลอดเวลา และสามารถสังเกตเห็นได้และวัดได้ ซึ่งได้มีการกำหนดคุณลักษณะของผู้ที่มีการยอมรับนับถือในตนเองสูง ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. สงบและผ่อนคลาย ในการเผชิญหน้ากับปัญหาและสถานการณ์อันท้าทายต่างๆ

2. มีสุขภาพอนามัย ร่างกาย แข็งแรงสมบูรณ์
3. มีจุดมุ่งหมายในการกระทำใดๆ ในชีวิต มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านกายและจิตใจ
4. กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และใจเปิดกว้าง
5. คิดบวก มองโลกในแง่ดี
6. มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีอิสระในการกระทำ การคิดและการตัดสินใจ
7. มีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักไว้วางใจผู้อื่น
8. มีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา รู้จักสำรวจและยอมรับตนเอง สามารถแก้ไข

ข้อผิดพลาดของตนได้ (Lendenfield. 2000)

ในขณะที่ Geldard ได้กล่าวว่า การเห็นคุณค่าแห่งตน (Self Esteem) สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ซึ่งการประเมินการเห็นคุณค่าแห่งตนมักอยู่บนพื้นฐานที่บุคคลนั้น มองตนเอง (Self Image) และมีความคิดเกี่ยวกับตนเองอย่างไร (Self Concept) โดยเกี่ยวข้องด้วยกันหลายปัจจัย เช่น รูปลักษณ์ภายนอก บุคลิกภาพ และได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่เป็นปัญหาของเด็กที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนต่ำ ดังนี้

1. มีความยากลำบากในการยอมรับข้อจำกัดของตน
2. มีความยากลำบากในการค้นพบคุณสมบัติที่ดีของตน
3. มีความคาดหวังที่เกินจริงเกี่ยวกับตนเอง
4. ปรับตัวได้ไม่ดี
5. มีความยากลำบากในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่า เจตคติและความเชื่อ
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่ำ
7. มีความวิตกกังวล ซ้ำกั้ว ทั้งในด้านการยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนและ การทำงาน

ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

8. มีความคิดที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล
9. ไม่สามารถใช้ความคิดในการทำให้เกิดความรู้สึกดีขึ้นได้
10. รู้สึกไร้อำนาจ ด้อยความสามารถและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้
11. มีทักษะทางสังคมต่ำ

การพัฒนา Self Esteem นั้น เริ่มขึ้นเมื่อ บุคคลเริ่มมีประสบการณ์ที่จะการแยกตัวออกจากผู้อื่น ฉะนั้น ประสบการณ์ของเด็กในทุกๆวันของชีวิต จึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นรากฐานในการสร้างบุคลิกภาพ บางประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กอาจจะเป็นตัวบั่นทอนความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เสมอในชีวิตประจำวัน ดังเช่น

1. เมื่อเด็กไม่ได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ
2. บิดามารดาไม่ได้ตอบสนองต่อความรู้สึกของเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสม
3. เมื่อเด็กได้รับการเยาะเย้ย ส่งผลให้ตนรู้สึกด้อยค่า
4. เมื่อความรู้สึกเกี่ยวกับตนไม่ดีพอ และต้องการที่จะเป็นเหมือนผู้อื่น
5. เมื่อเด็กถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่ต้องการกระทำ
6. เมื่อถูกเปรียบเทียบกับเด็กคนอื่นในแง่ลบ
7. เมื่อความคิดเห็นหรือมุมมองทัศนคติของเขาไม่ได้รับการยอมรับหรือให้ความสำคัญ
8. เมื่อถูกจำกัดสิทธิไม่ให้กระทำการบางอย่างด้วยเหตุผลจากผู้อื่น
9. ได้รับการตีตรา เช่น เป็นเด็กไม่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าความเป็นตัวของ

ตัวเองลดลง

10. ได้รับการปกป้องมากเกินไปด้วยความคิดว่า ตนไม่มีความสามารถมากพอ
11. เมื่อถูกกล่าวโทษ โดยทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเกิดมาไม่ดี หรือ ตัวเขาไม่ดี
12. เมื่อเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดา ที่ขาดความมั่นคงทางอารมณ์
13. เมื่อเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดา ที่มักทำร้ายทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
14. เด็กไม่ได้รับการชี้แนะและให้คำแนะนำที่ถูกต้อง
15. เมื่อเด็กได้รับการกระทำทางเพศที่ไม่เหมาะสม
16. เมื่อเด็กถูกกล่าวหาว่า เขาเป็นต้นเหตุของความผิดพลาด
17. เมื่อเด็กเผชิญกับความล้มเหลวจากการเป็นในสิ่งที่ ตนอยากเป็น หรือกระทำในสิ่งที่

ตนอยากจะทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย

เมื่อเด็ก มีการเห็นคุณค่าแห่งตนต่ำ จะส่งผลต่อการพัฒนาการและการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต และหากเด็กเติบโตขึ้น จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ขาดทักษะทางสังคมและทักษะการดำเนินชีวิต ซึ่งหมายถึง ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่เหมาะสมในการที่จะรู้จักปกป้องตนเอง การต่อสู้เพื่อตนเอง ไม่สามารถยืนหยัดเพื่อรักษาสิทธิของตน และกล้าแสดงออกได้อย่างเหมาะสม
2. มีบุคลิกภาพในการตกเป็นเหยื่อ ซึ่งทำให้เขาเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นผลจากชะตาฟ้าลิขิต กำหนดให้เขาพบเจอแต่สิ่งไม่ดี และเขาไม่สามารถที่จะต่อสู้อะไรได้เลย ขาดความมุ่งมั่นที่จะทำในสิ่งที่ดีที่สุด มักมองโลกในแง่ลบ ทำให้เขาไม่กล้าแสดงออกถึงความต้องการและพัฒนาไปสู่ความสุขความสำเร็จได้ (Geldard. 2001)

อุมาพร ตรังคสมบัติ ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ทุกคนย่อมปรารถนาให้ผู้อื่นยอมรับ มองเห็นคุณค่า และชื่นชมตน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันของร่างกาย เสริมพลังความเข้มแข็ง ที่ทำให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ สามารถแก้ปัญหาได้ดี ขจัดความกังวลและความเครียดที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดล้มเหลวได้ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2543: 16-17)

เกียรติวรรณ อมาตยกุล ได้อธิบายว่า การเห็นคุณค่าแห่งตนเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับตนเอง มองตนมีคุณค่า ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก เมื่อมีความเป็นตัวของตัวเองสูง ทำให้ เกิดความเชื่อมั่นแห่งตน มีความพยายาม มุ่งมานะ ประกอบการทำงานจนประสบความสำเร็จ และไม่เหยียบย่ำความรู้สึกของผู้อื่นให้ตกต่ำ ในทางตรงกันข้าม หากปราศจากการเห็นคุณค่าแห่งตน จะทำให้เป็นคนที่ไม่พิจารณาแต่ความผิดพลาดของผู้อื่น ต้องการความเอาใจใส่และการยอมรับจากผู้อื่นสูง มีภาวะซึมเศร้าสิ้นหวังในชีวิตและเห็นแก่ตัว (เกียรติวรรณ อมาตยกุล . 2540: 4-8)

สยมพร เค-ไพบูลย์ ได้อธิบายว่า การเห็นคุณค่าแห่งตนเป็นกระบวนการที่บ่มเพาะจากจิตใต้สำนึกภายในทีละเล็กทีละน้อย เริ่มตั้งแต่ทารก หากได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง จะส่งผลด้านความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวเองสูง เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มักมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง รักและนับถือตนเอง มีวุฒิภาวะทางความคิดและอารมณ์ดี ตลอดจนการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดีเช่นกัน (สยมพร เค-ไพบูลย์. 2544: 7)

ธีระ ชัยยุทธยรรยง ได้กล่าวไว้ว่า ความภาค ภูมิใจในตนเองเป็นรากฐานอันสำคัญของมนุษย์ ที่สามารถทำให้มนุษย์นั้น มีการพัฒนาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า การประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวจะขึ้นอยู่กับความรู้สึภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้น บุคคลใดประเมินคุณค่าในตนเองต่ำ จะมีแนวโน้มสู่การคิดทำลายตัวเอง (ธีระ ชัยยุทธยรรยง. 2542: 22)

อารี พันธมณี ได้อธิบายว่า การเห็นคุณค่าแห่งตน มีความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กในช่วงวัยเด็ก เป็นการวางรากฐานบุคลิกภาพต่อเด็ก ซึ่งส่งผลให้เด็กเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าแห่งตน รู้ว่าตนมีความสำคัญ มีความมั่นใจ และมีความรู้ สึกดีต่อตน แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ (อารี พันธมณี. 2546: 96-97)

สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าแห่งตนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่สังคมควรตระหนักถึงการส่งเสริมและการพัฒนาให้เด็กเกิดการเห็นคุณค่าแห่งตนได้อย่างเหมาะสม เพราะการเห็นคุณค่าแห่งตนต่ำนั้น นอกจากส่งผลกระทบต่อพัฒนาการวัยเด็กแล้ว หากไม่ได้รับการแก้ไข ย่อมส่งผลกระทบถึงวัยผู้ใหญ่แน่นอน

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าแห่งตน

Erikson ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial theory) ได้อธิบายไว้ดังนี้

เป็นการจำแนกความต้องการที่จำเป็นของเด็กแต่ละช่วงวัย เริ่มจากความต้องการความมั่นใจในทารก ความเป็นตัวเองของเด็กวัยหัดเดิน ความคิดริเริ่มของเด็กวัยก่อนเรียน ความอุตสาหกรรมของเด็กวัยเรียน ซึ่งจุดเด่นที่สำคัญ คือ พัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยแจ้งให้เห็นถึงขั้นพัฒนาการของคน ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นสุดอายุขัยว่า มีความขัดแย้งในทุกในช่วงวัย ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. Trust vs. Mistrust ขั้นความไว้วางใจกับไม่ไว้วางใจ เด็กขวบแรกพัฒนาความไว้วางใจจากสัมผัสของบุคคลรอบข้าง หากเด็กได้รับความรักและการยอมรับ เด็กจะเกิดความไว้วางใจและยิ้มเล่นหัวสบายใจ ในทางตรงกันข้าม หากเด็กปราศจากความรัก เด็กจะขาดความไว้วางใจ ส่งผลถึงพฤติกรรมเมื่อเติบโตขึ้น มักแยกตัว อยู่ไม่สุข อาจมีภาวะซึมเศร้า พัฒนาการขั้นนี้ บิดามารดาจึงเป็นศูนย์กลางของการสร้างความไว้วางใจ เพราะเด็กต้องการสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและเหมือนเดิม การเลี้ยงดูที่ดีจะทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจที่ดีด้วย

2. Autonomy vs. Doubt ขั้นความเป็นตัวเองกับความละอายและสงสัย เมื่อเด็กอายุสองขวบ เด็กเริ่มเรียนรู้ที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นระยะของความพยายามที่จะยืนและเดินด้วยตนเอง ต้องการควบคุมตนเอง เห็นตนเองมีค่าเมื่อแสดงว่าตนทำได้ เช่น แต่งตัวได้เอง การได้รับการยอมรับปลอบประโลมที่ดี ส่งผลให้เด็กเกิดการเห็นคุณค่าแห่งตน แต่หากเด็กปราศจากการตอบสนอง จะทำให้เด็กขาดการเห็นคุณค่าแห่งตน อาย ไม่กล้า และเมื่อเติบโตขึ้นจะมีปัญหาทางสุขภาพจิตได้ง่าย

3. Initiative vs. Guilt ขั้นความคิดริเริ่มกับความรู้สึกผิด เด็กก่อนวัยเรียน อายุ 3-5 ปี เป็นวัยที่มีความมุ่งมั่น มีความคิด ความตั้งใจ ที่จะกระทำสิ่งใดให้สำเร็จด้วยตนเองมากขึ้น สามารถเรียนรู้และสนุกที่จะทำความเข้าใจ มีความคิดริเริ่มที่เป็นตัวของตัวเอง สนใจค้นคว้าสร้างสรรค์ มีความสามารถในการทำกิจกรรมได้หลายอย่าง หากช่วงวัยนี้ของเด็กได้รับการ

สนับสนุนพัฒนาการ ด้านการเล่นแบบสร้างสรรค์ให้กำลังใจ ให้รู้กฎรู้ผิด ต้องระวังการทำให้เด็ก รู้สึกคับข้องใจ เพราะเด็กกลัวล้มเหลว กลัวถูกลงโทษ การตอบสนองที่ไม่ดี จะส่งผลถึงความรู้สึก ผิด ตีตอบในตัวเอง เมื่อโตขึ้นจะไม่กล้าเข้าสังคม

4. Industry vs. Inferiority ขั้นนี้มีผลงานกับปมด้อย เป็นช่วงวัยตอนกลาง อายุตั้งแต่ช่วง อายุประมาณ 6 ปี ถึงวัยรุ่น ถ้าเด็กผ่านช่วงวัยความไว้วางใจ ความเป็นตัวเอง และความคิดริเริ่ม มาด้วยดี ใน ช่วงนี้เด็กจะเริ่มมีผลงานเป็นของตัวเอง เริ่มประเมินและติดตามผลสัมฤทธิ์ของตน ปัญหาของวัยนี้ คือ เด็กจะมีพฤติกรรมการแข่งขันมากเกินไป หรือไม่รู้สึกว่ามีปมด้อย ถ้าทำไปไม่ สำเร็จอย่างทีหวัง สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อเจตคติที่ไม่ดีต่อชีวิตไปจนถึงสิ้นสุดอายุขัย

ตามทฤษฎีของ Erikson เด็กจะมีพัฒนาการได้ดีตามขั้นพัฒนาการทางสังคมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เพราะเด็กอยู่ในช่วงที่กำลังสนใจสิ่งแวดล้อม รอบๆตัว อยากรู้ อยากเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว การส่งเสริมโดยการเปิดโอกาสให้เด็กมีความ เป็นตัวของตัวเองในการกระทำสิ่งต่างๆ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่าง เหมาะสมตามขั้นพัฒนาการ (Erikson. 1975)

Maslow's hierarchy of Needs ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ โดยกล่าวว่า มนุษย์ทุก คนย่อมมีความต้องการ และความต้องการนั้น เริ่มจากความต้องการที่ซึ่งอยู่ในระดับต่ำสุดไป จนถึงความต้องการในระดับสูงสุด ซึ่งแบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้

1. Psysiological needs ความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางร่างกาย จัดว่า เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของร่างกายที่จำเป็นสำหรับมีชีวิตอยู่โดยตนมีกิจกรรมและชวนขยาย ที่จะสนองความต้องการนั้น

2. Sefety needs ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยและสวัสดิภาพ จัดว่าเป็นความ ต้องการความปลอดภัยของทั้งทางกายและจิตใจ เป็นอิสระจากความกลัว การถูกขู่เข็ญบังคับจาก ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มกัน เริ่มตั้งแต่วัยทารก จนกระทั่งวัยชรา ความต้องการที่จะมีงานทำเป็นหลักแหล่งก็นับว่าเป็นความต้องการเพื่อสวัสดิ ภาพของผู้ใหญ่อายุนึง

3. Love and belonging needs ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มมนุษย์ทุกคน ล้วนปรารถนาจะเป็นที่รักของผู้อื่น ต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อให้ทุกคนยอมรับตนเป็นสมาชิก

4. Esteem needs ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีคุณค่า ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ แสดงความสามารถให้ผู้อื่นเห็นว่า ตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ ต้องการได้รับการยกย่องว่าเป็นคนมีประโยชน์ หากปราศจากความต้องการประเภทนี้ จะรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถและมีปมด้อยมองโลกในแง่ร้าย

5. Need for self actualization ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน ซึ่งเป็นความต้องการที่จะรู้จักตนตามสภาพที่แท้จริง ถ้าที่จะตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิต รู้จักค่านิยมของตน มีความจริงใจต่อตน ปรารถนาที่จะเป็นคนที่ดีที่สุดเท่าที่จะมีความสามารถทำได้ ทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะ อารมณ์และความรู้สึก ยอมรับทั้งส่วนดีและส่วนเสียของตน เปิดโอกาสให้ตนได้เผชิญสิ่งแวดล้อมใหม่ๆและความจริงของชีวิต

Maslow ได้จัดลำดับความสำคัญ โดยเริ่มจากความต้องการในระดับที่ต่ำไปจนถึงระดับสูงสุด ความต้องการสูงสุดจะไม่มีค่าหรือไม่ปรากฏจนกว่าจะได้รับความพึงพอใจในขั้นที่ต่ำกว่า เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับความพึงพอใจแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไปจะตามมา ดังนั้น บทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการทั้ง 4 ขั้นแรก จะสามารถพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพได้ (Maslow. 1970: 80-97)

Rogers, Carl R. ทฤษฎีแห่งตน เป็นนักจิตวิทยาคนสำคัญที่มีชื่อเสียงในด้านการใช้วิธีการ ให้คนไข้ได้ระบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับตน (Client Center) สำหรับบำบัดผู้ป่วยโรคจิต เพื่อเชื่อว่าพลังสำคัญในชีวิตมนุษย์ คือ การที่มนุษย์สามารถยอมรับความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ได้ ซึ่งเน้นความสำคัญของ งบุคลิกภาพที่เกิดจากการรับรู้ของบุคคลเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเติบโตขึ้นจึงจะสามารถแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อม จากเหตุการณ์รอบๆตัว คำว่า “แห่งตน” ในเด็ก จะเริ่มพัฒนาเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. เด็กจะยอมรับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนว่า เป็นความจริงและไม่มีใคร รู้จัก “ความจริง” นั้นๆ ได้ดีเท่าๆกับตนเอง
2. สิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด คือ แนวโน้มที่จะยอมรับความจริง

3. เด็กจะมีการตอบโต้เมื่อสัมพันธ์กับ “ความจริง” ด้วยการพยายามที่จะยอมรับสภาพความจริง เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัวในวงแคบก่อน

4. เด็กจะแสดงพฤติกรรมในลักษณะรวม ไม่แยกย่อยในการที่จะยอมรับความเป็นจริงนั้น

5. เด็กจะชื่นชมประสบการณ์เมื่อเกิดความรู้สึกพอใจ และประสบการณ์นั้น จะเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับเด็ก ส่วนประสบการณ์ที่ไม่ได้สร้างความพอใจให้กับเด็ก จะหมดค่าไป

6. เด็กจะชวนชวาย เพื่อให้เกิดพฤติกรรมพอใจต่อเนื่อง หรือเกิดขึ้นอีก โดยจะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ส่งผลทางลบ เมื่อเติบโตขึ้นภาพ “แห่งตน” จะเริ่มขยายกว้างขึ้น ความสำคัญของบิดามารดาและบุคคลรอบตัวจะเพิ่มมากขึ้นด้วย เด็กจะเริ่มพัฒนาความต้องการที่จะดูแลตนเอง นอกจากความต้องการที่จะให้ผู้อื่นมีความรู้สึกดีต่อตน เมื่อเข้าสู่วัยเตาะแตะ เด็กจะต้องปฏิบัติตามหรือมีการกระทำที่บิดามารดายอมรับ เริ่มรับรู้ว่าคุณค่าที่ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ก็ต่อเมื่อเด็กกระทำความดี เด็กจะสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่านั้นจากเงื่อนไขดังกล่าว หากประสบความสำเร็จจากที่ได้กระทำความดีสิ่งหนึ่งลงไป จะได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง

Rogers, Carl R. อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลต่อเนื่องเกี่ยวพันกับบุคลิกลักษณะ 3 ระบบ คือ

1. ระบบอินทรีย์ ได้แก่ สามีญ์สำนึกในการดำรงชีพของมนุษย์
2. สนามประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์ทั้งหมดที่มนุษย์รับรู้และสั่งสมไว้และเป็นจุดรวมของประสบการณ์ทุกชนิดของมนุษย์
3. “แห่งตน” ซึ่งพัฒนาจากประสบการณ์ ระหว่างระบบอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงจะไปในทางที่ดีขึ้น ขึ้นอยู่กับ การควบคุมพฤติกรรมของแต่ละคน บางครั้งจะยอมรับ บางครั้งจะปฏิเสธ หรือบางครั้งอาจบิดเบือน การรับรู้เพื่อรักษาภาพของตนให้คงที่ หากประสบการณ์นั้น ตรงกับความรู้สึกและความสามารถของระบบอินทรีย์ก็จะเป็นประสบการณ์ในระดับจิตสำนึก การหลอกตนเองนั้นจะน้อยลง ในทางตรงกันข้ามไม่ตรงกับภาพของตน ประสบการณ์นั้นจะถูกกลืนกลายเป็นประสบการณ์ในจิตสำนึกแทน ซึ่งภาพของตนนั้น เป็นอุดมการณ์และจะเป็นความปรารถนาสูงส่งที่เจ้าตัวเฝ้าฝันที่จะพยายามทำ

ทุกวิถีทางในการมีชีวิตจริงอย่างนั้น พฤติกรรมที่แปรปรวนต่างๆ มักจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลนั้น ไม่เป็นตัวของตัวเองได้ตามที่ตนวาดเป้าหมายไว้ และหากบุคคลใดสามารถดำเนินชีวิตโดยผสมผสานกัน ทั้งสามของบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนแล้ว บุคคลนั้นก็สมารถที่จะเผชิญกับความรู้สึกต่างๆ สามารถทำกิจกรรมทุกอย่างเกี่ยวกับตนเองได้ และยอมรับประสบการณ์นั้นๆ เข้าระดับจิตสำนึก ทำให้ตนมีโอกาสไตร่ตรองการกระทำพฤติกรรมต่างๆ ของตนว่าดีหรือไม่ ถูกต้องสมเหตุสมผลหรือไม่ ควรกระทำหรือไม่ ซึ่งเรียกว่าเป็นบุคคลสมบูรณ์แบบ (Fully Functioning Person)

รูปแบบของการรู้จักตนเองนั้น Carl R. Roger ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับตนเองไว้ ดังนี้

1. *ตนเองตามอุดมคติ* (Ideal Self) หมายถึง ตนตามจินตนาการที่ตนคิดอยากจะเป็น และอยากจะมี เช่น อยากจะเป็นคนดี คนเด่น คนดัง อยากร่ำรวย เป็นต้น
2. *ตนตามที่รับรู้* (Perceived Self) หมายถึง ตนตามที่ตนได้รับรู้ ทั้งที่ตนเองปกปิดและเปิดเผย รวมทั้งตนตามที่ผู้อื่นคาดหวัง (Other Expectation) เช่น เพื่อน ๆ คาดหวังว่าเราควรเป็นคนดี ไม่ประพฤติผิดกฎหมายและศีลธรรมจรรยา พฤติกรรมดังกล่าวทำให้ตนเองมีความคิดเกี่ยวกับตนเองขึ้นมาเรียกว่า "อัตมโนทัศน์ (Self-Concept)" ในส่วนของอัตมโนทัศน์นั้น ประกอบด้วย พฤติกรรมส่วนจริง พฤติกรรมส่วนเกิน และพฤติกรรมส่วนขาด คือ
 - พฤติกรรมส่วนจริง เป็นพฤติกรรมจริง ๆ ของตนเอง ที่ มีอยู่และเป็นอยู่ เช่น ตนเองมีร่างกายจริง ๆ ที่เคลื่อนไหวได้ เป็นต้น
 - พฤติกรรมส่วนเกิน เป็นพฤติกรรมที่ไม่มี / ไม่เป็นอยู่จริง เช่น การคุยโม้ ใช้อวด โทก โหลกลวง การสร้างภาพลวงตาให้ผู้อื่นหลงเชื่อ และคล้อยตาม เป็นต้น
 - พฤติกรรมส่วนขาด เป็นพฤติกรรมที่ มีจริง และเป็นจริงแต่เป็นการเสแสร้ง หรือ บังคับให้เป็นเช่นนั้น เช่น การอ่อนน้อม ถ่อมตน และการปฏิเสธความจริง เป็นต้น
3. *ตนตามความเป็นจริง* (Real Self) หมายถึง ตนที่เป็นจริง ซึ่งมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ทั้งที่ทราบและไม่ทราบ ซึ่งเป็นธรรมชาติของบุคคล ว่าไม่มี บุคคลใดที่สมบูรณ์แบบ ดังคำกล่าวที่ว่า "Nobody Perfect" ในความสัมพันธ์ทั้งสามลักษณะดังกล่าว ถ้าบุคคลใดมีทั้งสามข้อพอดีเท่า ๆ กัน จะเป็นคนดีไม่มีปัญหา ไม่มีความยุ่งยากและวุ่นวาย ถ้าตนตามอุดมคติและตนตามที่รับรู้ สอดคล้องกันดี จะส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน ถ้าตนตามที่ได้รับรู้และตนตามความเป็นจริง สอดคล้องกันดี บุคคลจะได้รับการยกย่องนับถือว่า "เป็นคนดี"

Rogers, Carl R. เชื่อว่า จุดสำคัญแห่งชีวิตมนุษย์ คือ การเป็นบุคคลสมบูรณ์แบบ โดยแต่ละบุคคลนั้น จะพยายามทำพฤติกรรมให้เหมาะสม โดยอาศัยความเข้าใจ การยอมรับ ประสบการณ์ของตน ใช้เป็นสิ่งที่นำการกระทำ ในส่วนของการยอมรับนั้น จะต้องเป็นการยอมรับโดยไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นจะก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือก่อให้เกิดความคับข้องใจก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญแห่งชีวิตมนุษย์ตามความคิดของ Rogers, Carl R. มีส่วนคล้ายกับ Maslow

แนวความคิดการยอมรับตนเองของ Rogers, Carl R. ประกอบด้วย

1. การเปิดใจกว้างรับประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ต่อประสบการณ์ ซึ่งบุคคลนั้นได้รับโดยไม่คำนึงถึงว่า จะเป็นประสบการณ์ทางด้านบวกหรือด้านลบก็ตาม
2. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต คือ การไม่ต่อต้านหรือขัดขวาง ประสบการณ์ใดๆ ที่ผ่านเข้ามา แต่สามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ และมีชีวิตอยู่ด้วยความสุข การยอมรับในระดับนี้ จะทำให้บุคคลนั้น กล้าที่จะเผชิญกับสิ่งใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ การเชื่อมั่นในความสามารถของตนว่า สามารถที่จะกระทำการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริง พร้อมและเปิดใจในการยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นและไม่ยอมให้ใครมากำหนดทางเดินของตน
4. มีความเป็นอิสระ คือ อิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่น หรือ การคาดหวัง ความช่วยเหลือจากผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองอยู่ตลอดเวลา
5. มีความคิดสร้างสรรค์ คือ มีความคิดริเริ่มที่ดีอยู่ตลอดเวลา รู้จักวิธีการหลีกเลี่ยงหรือสามารถเผชิญกับสิ่งต่างๆ ได้

แนวคิดทฤษฎีแห่งตน ของ Rogers, Carl R. อาจสรุปได้ว่า การพัฒนาให้ถึงความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริงนั้น คือ การพัฒนามนุษย์ ให้ยอมรับความจริงและยอมรับตนเอง เป็นตัวของตัวเอง เมื่อได้รู้ว่าคุณค่าตนได้รับความสำคัญจากบุคคลที่ตนเองสัมพันธ์ด้วยนั้น การเห็นคุณค่าแห่งตนจะปรากฏขึ้น ซึ่งตรงกับแนวทางการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของ Coopersmith (Coopersmith. 1984) ซึ่งจะต้องพัฒนาให้เด็กยอมรับ ตนเองและมีโอกาสได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ตลอดจนการที่เด็กจะได้กระทำตามสิ่งที่ตนปรารถนา และประสบผลสำเร็จตามที่ตนได้ตั้งเป้าหมายไว้ (Rogers, Carl R. 1970)

จากความหมายต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าแห่งตน คือ ความรู้สึกยอมรับนับถือตนเอง มีความเชื่อมั่น ว่าตนมีคุณค่า โดยประเมินตนเองในเรื่องของความสามารถ ความสำคัญ การประสบความสำเร็จ ซึ่งการใช้ความสามารถที่มีอยู่ กระทำการต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วาดไว้และได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคม

2.5 แนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน

นักการศึกษาจำนวนมาก ต่างเชื่อว่า ความเชื่อมั่นในตนเองนั้น เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความสามารถและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน อีกทั้งทัศนคติและความรู้สึกที่มีต่อตนเองส่งผลต่อพฤติกรรมและการกระทำ เด็กจำนวนไม่น้อยไม่เคยมีภาพลักษณ์ด้านบวกต่อตนเอง อาจเนื่องจาก ไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว หรือในชั้นเรียนก็ตาม นอกจากนั้นเด็กอาจจะไม่ได้รับคำชมเชย การให้กำลังใจ หรือการเห็นคุณค่าจากความพยายามของตน ตลอดจนการไม่ได้รับการไว้วางใจให้กระทำการต่างๆ และได้รับการปฏิบัติจากบุคคลรอบข้างเสมือนว่าตนไร้ความสามารถ การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง อาจส่งผลให้เด็กหลีกเลี่ยงการกระทำที่คิดว่าจะนำไปสู่ความล้มเหลวได้

อีกทั้งนักการศึกษาจำนวนหนึ่ง (Feuerstein. 1980; Lipman. 1982) เชื่อว่า ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีนั้นสามารถพัฒนาได้ และโปรแกรมพัฒนาการคิดส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก (นภเนตร ธรรมบวร . 2549: 203-207; อ้างอิงจาก Purkey. 1970; Bloom. 1976; Gammage. 1982; Lawrence. 1988)

Fisher ได้กล่าวไว้ว่า การค้นหาความสำคัญและเอกลักษณ์ (Identity) ของตน ถือเป็นแรงขับเคลื่อนพื้นฐานของมนุษย์ บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงมีแนวโน้มที่จะเป็นตัวของตัวเอง และมีความพยายามในการทำสิ่งต่างๆ เนื่องจากเรียนรู้ว่า การกระทำของตนจะได้รับการยอมรับในฐานะ “ผู้คิด” ที่มีประสิทธิภาพ เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็นในสถานการณ์ต่างๆ และในทางตรงกันข้าม หากมีภาพลักษณ์ในทางลบต่อตนเอง มักจะรู้สึกว่าความคิดของตนนั้นไร้ค่า และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะกลัวความล้มเหลว

ครูก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ นับเป็นผู้ช่วยให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และเป็นผู้ตั้งความหวังเกี่ยวกับเด็กที่ตนสอนไว้สูง เมื่อครูมีภาระคาดหวังต่อการเรียนของเด็กคนใดสูง เด็กคนดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทางการเรียนสูงกว่าเด็กที่ครูคาดหวังทางการเรียนต่ำ นอกจากวิธีการที่ครูหรือผู้ปกครองจะใช้ในการกระตุ้นให้เด็กคิด และเรียนรู้มีความสำคัญมาก องค์ประกอบที่ควรคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้เด็กคิดและเรียนรู้ มีดังนี้

1. กระตุ้นให้เด็กสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้รับผิดชอบงานต่างๆ ด้วยตนเอง หรือให้เด็กเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเอง และยอมรับการตัดสินใจของเด็ก ครูและผู้ปกครองควรเห็นคุณค่าต่อค่านานาต่างๆ ที่เด็กเสนอหรือแสดงความ คิดเห็น ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กพอใจและภูมิใจในสิ่งที่ตนเป็นและความสามารถที่ตนมี

2. การเข้าถึงเด็กเป็นรายบุคคลซึ่งการเข้าถึงหรือทำความรู้จักพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลในชั้นเรียนนั้น ถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก หากในชั้นเรียนมีเด็กจำนวนมาก ครูอาจไม่มีโอกาสทำความรู้จักพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคล อย่างไรก็ตาม ครูสามารถสื่อสารกับเด็กผ่านทางการแลกเปลี่ยนบันทึก (Journals) ได้

3. การฟังด้วยความเอาใจใส่ (Listening with care) เป็นวิธีการหนึ่งในการค้นหาว่าเด็กกำลังคิดอะไร ซึ่งการพูดคุยและรับฟังด้วยความเอาใจใส่ กับเด็ก หมายถึง การให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อสิ่งที่เด็กกำลังพูด การไม่อนุญาตให้มีการขัดจังหวะขณะสนทนากับเด็ก และการสบตาเด็กทุกครั้งขณะที่พูดคุยกับเด็ก

4. การแสดงความจริงใจ (Being genuine) การแสดงความจริงใจต่อเด็กถือว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมกระบวนการคิด ซึ่งการแสดงความจริงใจต่อเด็กควรมีพื้นฐานอยู่บนความเป็นจริงและเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น ถ้าเราชมเชยเด็กโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของงานที่เด็กทำถือเป็นการบั่นทอนคุณค่าความพยายามของเด็ก

การแสดงความจริงใจนั้น หมายถึง การมีความรู้สึกร่วมกับเด็ก เช่น “พ่อทำอะไรให้ลูกไม่พอใจ” และ “แม่เห็นใจลูกมาก ที่ลูกต้องพบกับเหตุการณ์แบบนี้ ” เป็นต้น ความจริงใจสามารถแสดงออกได้หลายทาง เช่น น้ำเสียง ท่าทาง การแสดงออกทางสีหน้า การสบตา ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวสามารถแสดงออกในขณะที่เรากำลังพูดกับเด็ก

5. การสื่อสารกับเด็กด้วยความชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารสิ่งที่ตนหมายความว่า และการเข้าถึงเด็กเป็นรายบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความชัดเจนของผู้พูด ครูและผู้ปกครองควรใช้วิธีการที่หลากหลายในการสื่อสารกับเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งซึ่งชัดเจนสำหรับเด็กคนหนึ่งไม่จำเป็นต้องชัดเจนสำหรับเด็กอีกคน

6. การมองว่าตน คือ ผู้เรียน ในชั้นเรียนซึ่งส่งเสริมกระบวนการคิด การเสาะแสวงหา และการสำรวจ (Enquiry) นับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ครูต้องยอมรับความไม่แน่นอนต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ได้ตลอดเวลา และมุ่งเน้นว่าการศึกษาคือกระบวนการสำรวจ และเสาะแสวงหาสิ่งที่ตนไม่รู้ (The unknown) เช่นเดียวกับการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนรู้ (The known) อีกครั้งหนึ่ง ครูจึงเป็นผู้เรียนที่เรียนรู้ ไปพร้อมๆ กันกับเด็ก เช่นในการจัดการเรียนการสอน อาจมีสิ่งหนึ่งที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้น อาทิ คำถาม ที่ครูไม่ทราบคำตอบ ข้อมูลที่ครูไม่แน่ใจ เป็นต้น ครู ควรแสดงให้เด็กเห็นว่า ตนมีคุณค่าการคิด (Fisher. 1992)

Coopersmith โดยแนะนำวิธีการสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าแห่งตนให้นักเรียน เพื่อช่วย ครูในการดำเนินการเรียนการสอนได้อย่างง่ายดายขึ้น ดังนี้

1. ยอมรับสภาพความรู้สึกที่แท้จริงและช่วยสนับสนุนความคิดใหม่ๆ ของนักเรียน
2. ครูจะต้องยอมรับสภาพความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนว่า มิได้มีความสามารถ ในการเรียนรู้เท่าเทียมกัน
3. ครูควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงใดๆ ภายในห้องเรียนอย่างกะทันหัน ต้องค่อยๆ ทำ ในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ
4. ครูต้องเป็นแบบอย่างแห่งความเชื่อมั่นในตนเองและมีความเป็นตัวของตัวเอง
5. ครูต้องช่วยนักเรียนในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ
6. ครูและผู้ปกครองต้องร่วมด้วยช่วยกัน คงความรู้จักการเคารพตัวเองให้กับเด็ก
7. ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยพัฒนาความสามารถเพื่อจะ ก้าวไปสู่ความสำเร็จตามศักยภาพและสมรรถภาพของเด็ก

อีกทั้ง Coopersmith ได้อธิบายแนวทางในการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้สึกมีคุณค่าใน ตนเองเพิ่มสูงขึ้น โดยหลัก 4 ประการ คือ

1. การได้รับการยอมรับนับถือ ความสนใจ เอาใจใส่ จากบุคคลใกล้ชิดหรือมีความสำคัญ กับชีวิต
2. การประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้เป็นที่รู้จักและมีผลต่อสถานภาพ รวมถึงตำแหน่งในสังคม โดยมีปัจจัยย่อยๆ ที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าตนประสบความสำเร็จ คือ การมี ความสามารถที่จะมีอิทธิพลและควบคุมผู้อื่นได้ เพราะแสดงถึงความมีอำนาจ การได้รับการ ยอมรับ ความสนใจ รักใคร่ ทำให้ตนรู้สึกว่ามีความค่า ความสำคัญ และเมื่อบุคคลมีศีลธรรม จรรยา ตามแบบฉบับมาตรฐานสังคม สิ่งเหล่านี้จะแสดงถึง การเป็นบุคคลที่มีความดี น่าเชื่อถือศรัทธา

3. การประสบความสำเร็จผสมความมุ่งมั่นสมหวัง แสดงถึงการมีความสามารถ เมื่อได้กระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับค่านิยมและความปรารถนา

4. การไม่ใส่ใจต่อสิ่งที่จะทำให้มีคุณค่าในตนเองลดน้อยลง เช่น การไม่สนใจต่อข้อวิจารณ์ ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์จากผู้อื่น (Coopersmith. 1984: 9-11)

Greenberg and Gold ได้เสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน ไว้ดังนี้

1. การยอมรับตนเอง ถือเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน เป็นการเรียนรู้ในการที่จะชื่นชมและเชื่อในคุณค่าของตนเอง

2. การบอกกับตนเองในมุมมองบวก (Positive Self-Talk) ซึ่งการบอกตนเองในมุมมองลบเสมอเป็นการทำลายการเห็นคุณค่าแห่งตน ดังนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะบอกหรือพูดกับตนเองถึงสิ่งที่ดีๆ ตัวอย่างเช่น “ฉันทำผลงานนี้ได้ดีเยี่ยม”

3. หาสิ่งที่คุณเองทำได้ดี เช่น เล่นฟุตบอล วาดภาพ เล่นกีตาร์ แต่งกลอน เป็นต้น เมื่อทำสิ่งใดแล้วรู้สึกดี มีความสุข จะช่วยให้คุณเสริมสร้างความมั่นใจมากขึ้น และกล้าลองสิ่งใหม่ๆ ต่อไป

4. ใช้คำแทนตนเองว่า “ฉัน” (“I” Statement) เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบกับความรู้สึกของตนเองจะใช้คำว่า “ฉัน” บุคคลที่เห็นคุณค่าแห่งตนต่ำจะกลัวที่จะใช้คำว่า “ฉัน” เพราะกลัวการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น

5. พัฒนาการสนับสนุนจากกลุ่ม (Develop a Support Group) แรงสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อนที่ซึ่งบุคคลได้ไว้วางใจและสามารถพูดคุยได้อย่างเปิดเผย จะช่วยสร้างให้เกิดการเห็นคุณค่าแห่งตน กลุ่มที่ดี มักจะไม่กดดัน แต่จะสร้างให้เกิดความรู้สึกดีกับบุคคล

6. ต่อต้านแรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน (Resist Peer Pressure) บุคคลที่เห็นคุณค่าแห่งตนต่ำ มักจะไม่มี ความมั่นใจในการออกความเห็นหรือแสดงการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งผลที่ตามมาคือ เขาจะได้รับอิทธิพลและแรงกดดันจากบุคคลรอบข้างมาก ดังนั้น ในการสร้างคุณค่าและความมั่นใจให้กับบุคคล ช่วยให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเองได้

7. กระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความซื่อตรง (Act with integrity) บุคคลที่ซื่อซมและเห็นคุณค่าแห่งตนจะสามารถเห็นคุณค่าของผู้อื่นด้วยเช่นเดียวกัน หากปฏิบัติกับผู้อื่นด้วยความซื่อตรงและมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว จะทำให้เรารู้สึกดีกับตัวเราเอง ซึ่งเป็นการเพิ่มการเห็นคุณค่าแห่งตน (Greenberg. 1998)

Sasse ได้เสนอแนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนไว้ดังนี้

1. สร้างความมั่นใจในตนเองโดยคำนึงถึงความสำเร็จข้างหน้าของชีวิต
2. ระลึกถึงตนเอง เมื่อสามารถทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ โดยการให้รางวัลตัวเอง อาจจะชื่นชมหรือให้สิ่งที่มีความหมายกับตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อ านที่ตนทำมากขึ้น และย่อมส่งผลต่อการเห็นคุณค่าแห่งตนในที่สุด
3. สะสมบันทึกความสำเร็จ โดยการหาสมุดคู่มือ เพื่อบันทึกความสำเร็จที่เราได้รับ สิ่งที่เราทำได้ดีเป็นเวลาติดต่อกันหลายๆสัปดาห์ หรือ หลายๆเดือน ซึ่งอาจจะเป็นความสำเร็จในโครงการต่างๆ ที่สำคัญสำหรับตน (Sasse. 1979)

Tiedt ได้กล่าวถึง การสอนสำหรับการเห็นคุณค่าแห่งตน (Teaching for Self-Esteem) ว่า การพัฒนาความรู้สึกการเห็นคุณค่าแห่งตนของแต่ละบุคคลนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องตรวจสอบกลยุทธ์การสอน ประสิทธิภาพในโรงเรียนเพียงพอสำหรับการสนับสนุนความสามารถในการมองและรับรู้ตนเองในเชิงบวก (Self-Concept) ของผู้เรียนอย่างแท้จริง ครูผู้สอน จำเป็นต้องตระหนักถึงปัจจัยความเสี่ยงที่แฝงไว้ (Potential Damaging) ของประสิทธิภาพในโรงเรียนที่มีต่อผู้เรียน การเลือกกลยุทธ์การสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกดีเกี่ยวกับการได้มาโรงเรียน และผลจากการที่ครูผู้สอนได้วางแผนประสิทธิภาพการเรียนรู้ต่างๆ นั้น จะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกว่า พื้นหลังด้านวัฒนธรรมของพวกเขาเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับและเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ผู้เรียนเข้าใจถึงรูปลักษณะของพวกเขา รู้สึกว่าตนเป็นคนดีคนหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มในชั้นเรียน และเป็นการท้าทายต่อผู้เรียนในการได้ลงงานใหม่ๆ กับการคาดหวังถึงความสำเร็จ (Tiedt. 1986)

Bruno ได้กล่าวถึงการเพิ่มคุณค่าแห่งตนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. Direct Suggestion เป็นการให้ข้อมูล ข้อคิด ข้อเสนอแนะโดยตรงจากผู้อื่นหรือจากตนเอง โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นการเสริมแรงทางบวก หรือ คำนึงถึงผลที่จะตามมา นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นขั้นแรกของการเสริมความรู้สึกเห็นคุณค่าแห่งตน
2. Increase Success เป็นการเพิ่มความสำเร็จในตนเองจากการไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้
3. Decreasing Expectation เป็นการลดความคาดหวังลง เสมือนการลดความทุกข์ที่ตรงกับหลักพุทธศาสนาและปรัชญาแนวตะวันตก ว่าด้วยเรื่องของ การตั้งใจความคาดหวังให้เหมาะสมกับความสามารถที่แท้จริงของบุคคล

4. Stop Rating Oneself เป็นการหยุดประมาณค่าตนเอง โดยมองว่า มนุษย์นั้น เมื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็นับว่ามีคุณค่าแล้ว ไม่จำเป็นต้อง งบประมาณค่าตนเองอีก ในขั้นนี้ เชื่อว่ามนุษย์จะเพิ่มการเห็นคุณค่าแห่งตนได้ หากเลิกพิจารณาตัดสินค่าตนเอง (Bruno. 1983)

แสงเดือน ทวีสิน ได้อธิบายการเห็นคุณค่าแห่งตน ว่าเป็นความภาคภูมิใจในตน (Self Esteem) คือ การที่บุคคลประเมินการรับรู้เกี่ยวกับตน ซึ่งถ้าผู้ นั้น มีการรับรู้เกี่ยวกับตนทางบวก เขาก็จะมีความภาคภูมิใจในตน และสามารถพัฒนาได้ โดยเสนอหลักการสำหรับครูผู้สอนในการประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในตน ดังนี้

1. ยอมรับและเห็นคุณค่าของนักเรียนทุกคน
2. สร้างบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกปลอดภัยทั้งทางกายและทางใจ
3. ครูผู้สอนต้องระมัดระวังเรื่องอคติและความคาดหวังต่างๆ ของตัวเองที่มีต่อผู้เรียน
4. เกณฑ์ในการวัดผลต้องชัดเจนและสนับสนุนให้ผู้เรียนประเมินสัมฤทธิ์ผลของตนเอง
5. ให้ตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในเรื่องการรู้จักวิจารณ์ตนเอง การเพียรพยายามและ การให้รางวัลตนเอง
6. หลีกเลี่ยงบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการแข่งขันและการเปรียบเทียบ
7. พยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนแข่งขันกับตนเอง
8. ยอมรับผู้เรียน แม้ว่าบางครั้งพฤติกรรมบางอย่างที่เขาแสดงออกจะเป็นสิ่งที่ครูไม่ต้องการ โดยพยายามให้ผู้เรียนเกิดความไว้วางใจ เช่น เมื่อผู้เรียนสอบไม่ผ่าน ก็ต้องให้เขารู้สึกว่าเขาไม่ได้เป็นคนเลว แต่เขาไม่สามารถทำข้อสอบได้
9. ต้องระลึกเสมอว่า การรับรู้เกี่ยวกับตนเองทางบวก เกิดจากความสำเร็จและจากการเป็นบุคคลสำคัญและมีคุณค่าในแต่ละสังคม
10. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อเหตุ การณ์ต่างๆ แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าเขามีทางเลือกในการปฏิบัติสิ่งต่างๆ
11. จัดกลุ่มให้ผู้เรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
12. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน และให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่าจะมีวิธีการอย่างไรจึงจะไปสู่เป้าหมายได้
13. ระลึกถึงความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และค่านิยมของผู้เรียนที่เป็นตัวแปรอีกอย่างหนึ่งในการรับรู้เกี่ยวกับตน (แสงเดือน ทวีสิน. 2545: 235-236)

2.6 เด็กกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน

รตนา รักสันติภักดี ได้กล่าวไว้ว่า เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์นั้น ถูกเลี้ยงดูแบบรวมสภาพการเลี้ยงดูอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการทุกด้านของเด็ก หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องผู้ดูแล (รตนา รักสันติภักดี, 2542)

เด็ก เมื่อไม่ได้อยู่กับบิดามารดาอย่างแท้จริง ไม่ได้ รับความรักความอบอุ่น การอบรมเลี้ยงดู เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต ขาดสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและลูกน้อย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง อันจะส่งผลต่อเด็กเมื่อเขาเติบโตสู่สังคม ทำให้เด็กมองโลกในแง่ลบ มีพฤติกรรมต่อต้านผู้อื่นหรือต่อต้านสังคม รู้สึกว่าตนด้อยค่า ซึ่กแล้ว น้อยใจโชคชะตา ไม่กล้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ พัฒนาทักษะทางสังคมต่ำ มีสภาวะทางอารมณ์และจิตใจแย่ และมีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตนในที่สุด

3. วิธีคัดกรองประชากรกลุ่มตัวอย่างและแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน

คัดกรองประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดย Purposive Sampling การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มเจาะจง ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ดุลยพินิจจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเองร่วมกับประธานมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ ลักษณะของกลุ่มที่เลือก สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ของผู้ทำวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ในแบบนี้ เรียกอีกอย่าง หนึ่ง ว่า Judgement sampling (หทัยชนก พรรคเจริญ, 2555: ออนไลน์)

แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน เป็นความนึกคิดของบุคคลต่อความรู้สึกพึงพอใจในตนเอง การวัดความรู้สึกซึ่งพึงพอใจในตนเองของบุคคล จึงกระทำได้ค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้สร้างแบบวัดความรู้สึกเห็นคุณค่าแห่งตนไว้ โดยใช้วิธีการรายงานตนเองไว้หลายแบบวัด เช่น แบบวัด Self-Esteem Scale (Rosenberg), แบบวัด Tennessee Self-Concept Scale (Fitts) และแบบวัด Self-Esteem Inventory Coopersmith (Coopersmith, 1981) เป็นต้น และมีการศึกษาที่แสดงว่า การรายงานตนเองให้ข้อมูลที่ถูกต้องและดีกว่าวิธีการอื่นๆ ซึ่ง Roger and Allport ได้อธิบายว่า หากต้องการทราบความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของใคร ก็ควรไปศึกษาจากผู้นั้น เพราะไม่

มีใครรู้จักตัวเขาดีไปกว่าตัวเขาเอง นอกจากนี้ Robinson (Robinson. 1976) ได้อธิบายว่า การพัฒนาแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนโดยวิธีการรายงานตนเองอย่างมีมาตรฐานนั้น ผู้สร้างควรกำหนดให้มีสเกลการตอบไม่ตรงกับความจริงไว้ในแบบวัดของตน เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ตอบแบบวัด ตอบในลักษณะที่ตนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นๆ และควรมีการศึกษาว่า วิธีการรายงานตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าแห่งตน สอดคล้องกับการประเมินพฤติกรรมจากบุคคลต่างๆหรือไม่

4. กิจกรรมศิลปะ

4.1 ความหมายของศิลปะและกิจกรรมศิลปะ

สุชาติ เถาทอง ได้อธิบายว่า ศิลปะ เป็นสิ่งที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้น โดยแสดงออกผ่านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และจากมโนภาพหรือจินตนาการที่ตนคิดค้นขึ้นเอง ซึ่งศิลปะนั้นเปรียบเสมือนสื่อกลางเพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจอุดมการณ์นั้น งานศิลปะที่มีคุณค่า มักเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาอันสูงส่ง เพราะเชื่อกันว่า “มนุษย์เท่านั้นที่มีสติปัญญาจนถึงขั้นสามารถแก้ปัญหาการสร้างสรรค์งานศิลปะได้ ” ดังเช่น การใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ ตลอดจนการสร้างสรรค์สิ่งเหล่านั้นให้คงคุณค่าความงามเหมาะสมกับหน้าที่ ทั้งในด้านการใช้สอยจิตใจ และอารมณ์ จนกระทั่งมนุษย์สามารถสร้าง สรรค์ให้ผลงานมีวิวัฒนาการเจริญต่อเนื่องเป็นลำดับมา กล่าวได้ว่า ศิลปะ กับมนุษย์ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่ามนุษย์จะไปสถานที่แห่งใดหรือในโอกาสใด มนุษย์จะได้สัมผัสกับศิลปะตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน ทัศนศิลป์ จิต วรรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม แต่บางครั้งมนุษย์ก็ลืมน ละเลย ไม่เห็นความสำคัญของศิลปะเท่าใดนัก หรือบางครั้งก็คิดไปว่า นั่นไม่ใช่ศิลปะ หรือถ้าจะไม่สนใจก็เกิดความกังวลว่าตนไม่มีพรสวรรค์ และศิลปะเป็นสิ่งที่ยากเกินไปสำหรับตน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ทำให้ศิลปะกลายเป็นกิจกรรมของกลุ่มคนจำนวนน้อยและอยู่ในแวดวงจำกัด ดังนั้น ครู อาจารย์ และผู้มีประสบการณ์ในด้านศิลปะจะต้องให้คำแนะนำ ช่วยเหลือแก่บุคคลทั่วไป ปลุกสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาศิลปะนี้ให้มากยิ่งขึ้น (สุชาติ เถาทอง. 2532)

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะ หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ทัศนคติ ความคิด และรูปแบบพฤติกรรม โดยมุ่งส่งเสริมลักษณะนิสัยไปในทางที่ดีพร้อมกันในทุกๆด้าน ประกอบกับมีความเจริญอกงามในทางสร้างสรรค์และส่งเสริมความเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะอย่างสูงสุด ซึ่งในการสอนศิลปะแนวใหม่ ตั้งอยู่บนฐานของจิตวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาส

แสดงออกตามความคิดสร้างสรรค์ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ เสริมแรงให้เด็กเกิดพัฒนาการรับรู้ จากผลงานที่ได้ประดิษฐ์ขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการสังเกต เกิดทักษะและความเข้าใจ ต่อยอดสู่การนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (วิรุณ ตั้งเจริญ 2527)

เกสร ธิตะจารี ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะว่า งานศิลปะที่นักเรียนศิลปะจะต้องฝึกปฏิบัติทั้งภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติเพื่อฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ด้านฝีมือและความคิด ดังนั้น การเรียนศิลปะจะขาดการปฏิบัติไม่ได้เลย ทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาจบ ก็ต้องปฏิบัติ กิจกรรมออกมาเพื่อให้เห็นว่าเข้าใจตรงตามเนื้อหานั้นๆ โดยการสื่อออกมาเป็นผลงานอันสอดคล้อง กับความคิดของใคร่ (Croce) ซึ่งได้กล่าวถึง “ศิลปะ” ว่าเป็นการแสดงออกถึงความเข้าใจที่ลึก อยู่ภายในจิตใจและจะบรรยายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากการสร้างผลงานศิลปะ ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของผู้สอนศิลปะ (เกสร ธิตะจารี. 2543: 7)

อารี สุทธิพันธุ์ ได้อธิบายว่า กิจกรรมทางศิลปะ สามารถสร้างความเป็นเอกภาพในหมู่วมวลมนุษย์ โดยการใช้วิธีการแห่งการรับรู้ (Perception) ทั้งด้านทัศนศิลป์ (Visual art) และโสตศิลป์ (Audio art) ลักษณะต่างๆ เช่น เส้น สี เสียง การเคลื่อนไหวและถ้อยคำปล่อยให้อารมณ์ความรู้สึกนั้นถ่ายทอดไปยังผู้อื่นและสัมผัสถึงอารมณ์ความรู้สึกอย่างเดียวกัน “ถ้าเรายอมรับว่า ศิลปะ คือการแสดงออกของความพอใจตามอารมณ์ (Art is the Expression of Emotion) เราก็ต้องยอมรับความจริงที่ว่า ปริมาณของความพอใจตามอารมณ์นั้น ไม่สามารถวัดได้ว่ามากน้อยเพียงไร จะด้วยเครื่องมือชนิดใดก็ตาม ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เฉพาะวัฒนธรรม ตามปริมาณสิ่งเร้าและแรงจูงใจภายนอก” (อารี สุทธิพันธุ์ 2535: 37)

ดนุ จีระเดชากุล ได้อธิบายว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ ที่จะช่วยเป็นแนวทางในการแสดงความสามารถ ความรู้สึกนึกคิดของตน ออกมาในรูปแบบของกิจกรรมศิลปะ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้น อาจแสดงออกมาในรูปวัตถุ สิ่งของ หรือรูปภาพ ล้วนส่งเสริมให้เกิดการค้นคว้าทดลองและสื่อความคิดของตนต่อผู้อื่น เป็นการพัฒนาความคิด การสังเกต เพิ่มพูนทักษะการเรียนรู้ อีกทั้งพัฒนาการทำงานจากระบบกล่อมเนื้อ ระบบประสาท ผสานความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะ ร่างกาย และสมอง (ดนุ จีระเดชากุล. 2541)

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร ได้อธิบายว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างยิ่งของการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา เพราะหากไม่มีกิจกรรมศิลปะเป็นสื่อ ก็จะไม่มีการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งครูเป็นผู้ป้อนกิจกรรมศิลปะให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสอนศิลปศึกษานั้นคือ การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเป็นสื่อให้นักเรียนสู่การเรียนการสอน (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร. 2525: 35)

เลิศ อานันท์นะ ได้อธิบายว่า กิจกรรมศิลปะเป็นแนวทางเดียว ที่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรีด้านกา วัฒนาความคิดริเริ่ม กับการทดลองด้วยวัสดุ นานาชนิดและสามารถประสบความสำเร็จได้ง่ายกว่าวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร ซึ่งการแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั้น จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับวัสดุและอุปกรณ์การเรียนต่างๆ ว่ามีความพึงพอใจเพียงใด เด็กควรได้รับการส่งเสริม จากครูผู้สอนและผู้ปกครอง เพื่อสนับสนุนการแสดงออกด้วยการสำรวจ ทดลอง และค้นคว้ากับวัสดุต่างๆ อย่างกว้างขวาง และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้อย่างครบครัน (ครรชิต นิสวอนนุตรพันธ์. 2540: 60; อ้างอิงจาก เลิศ อานันท์นะ. 2529: 207)

จากความหมายของกิจกรรมศิลปะข้างต้น สรุป รวบรวมได้ว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นการแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ทักษะคิด ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ผ่านผลงานศิลปะ ซึ่งศิลปะ เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกและความเข้าใจที่ผลึกอยู่ในจิตใจได้ดีกว่าวิธีอื่นๆ อีกทั้งยังพัฒนาการทำงานของระบบกล้ามเนื้อ ระบบประสาท ผสานความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะ ร่างกายและสมองด้วยเช่นเดียวกัน

วัสดุและเทคนิคศิลปะ

ประเสริฐ ศีลรัตน์ ได้อธิบายว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความงามและความพึงพอใจ อีกทั้งยังเลือกใช้วัสดุต่างๆอย่างไร้ข้อจำกัด ทั้งวัสดุธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์ ทั้งวัสดุที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์หรือแม้กระทั่งเศษวัสดุ ชนิดเดียวกันหรือผสมผสานกันด้วยวัสดุหลากหลายชนิด โดยต้องคำนึงถึง

1. คุณสมบัติของวัสดุ

1.1 คุณสมบัติทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี สันมวล ปริมาตร เป็นต้น ของวัตถุ

1.2 คุณสมบัติทางความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึกอันเกิดจากการสัมผัสรับรู้คุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุ เช่น สี สัน ก่อให้เกิดความรู้สึกสวยงาม รูปทรง พื้นผิว ก่อให้เกิดความแปลกตา ขนาดทำให้เกิดความน่าทึ่ง จำนวนปริมาณทำให้เกิดความหนาแน่นหรือเจียบเหงา เป็นต้น

2. การออกแบบ เป็นการคิดสร้างสรรค์ดัดแปลง จัดองค์ประกอบ ให้คุณสมบัติของวัสดุที่นำมาสร้างงานนั้น เกิดเป็นคุณสมบัติใหม่ คือ

2.1 คุณสมบัติทางกายภาพ ให้ปรากฏมีรูปร่างรูปทรง สี สัน อื่นๆ ที่ดูแปลกใหม่ ต่างไปจากคุณสมบัติทางกายภาพเดิม โดย อาจคงคุณสมบัติทางกายภาพเดิมไว้บางส่วนหรือไม่ มีร่องรอยรูปแบบเดิมหลงเหลือเลยก็ได้

2.2 คุณสมบัติทางความรู้สึก จากรูปแบบที่จัดองค์ประกอบสร้างขึ้นใหม่นั้น ทำให้ดูสวยงาม แปลกตา น่าทึ่ง หรือสามารถใช้เป็นการสื่อความหมาย เรื่องราวต่างๆ แทนคำพูดได้โดย ความสวยงาม นับได้ว่าเป็นพื้นฐานความรู้สึกในการสร้าง หรือรับรู้งานศิลปะ ความแปลกตาเป็นความรู้สึกที่ต่างไปจากการรับรู้ทั่วไปในพื้นฐานประสบการณ์เดิม ความน่าทึ่งเป็นความรู้สึกที่ผู้ดูยอมรับในความคิด ในเทคนิควิธีการสร้างงาน ในความมุ่งมั่นพยายาม เป็นต้น ที่มีต่อผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ ส่วนการสื่อความหมายนั้น เป็นความรู้สึกว่า วัตถุที่จัดสร้างได้แฝงเร้นหรือบ่งบอกถึงเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ให้ได้รับรู้

3. หลักเกณฑ์ทางศิลปะ การสร้างงานศิลปะ การสร้างงานศิลปะ ผู้สร้างงานมีความจำเป็นต้องรู้หลักเกณฑ์ทางศิลปะ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างงาน ซึ่งหลักเกณฑ์ในทางศิลปะมีเพียง 3 ประการโดยกว้างๆ คือ หลักแห่งสมดุลภาพ หลักแห่งจุดสนใจ และหลักแห่งเอกภาพ ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ประการเป็นหลักธรรมชาติทั่วไปที่มนุษย์ทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี เพียงแต่ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะต้องรู้จักนำมาใช้ในการสร้าง เพื่อให้เกิดความงดงามโดยการจัดระเบียบคุณสมบัติทางกายภาพของมวลวัตถุ จนสามารถกระตุ้นเร้าความรู้สึกทางการรับรู้ให้เห็นถึงความสวยงามให้ได้ ซึ่งผู้ดูมีเกณฑ์พิจารณาอยู่ 3 ประการในพื้นฐานความรู้สึกโดยธรรมชาติเช่นกัน คือ

3.1 การพิจารณาความสมดุล เป็นการพิจารณาการรับรู้คุณสมบัติทางกายภาพของรูปร่างรูปทรง ที่ปรากฏแก่ตา ไม่นิยมหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง จนดูแล้วรู้สึกขาดดุลภาพไป

3.2 การพิจารณาจุดสนใจ เป็นการรับรู้ที่สามารถมองเห็นหรือรู้สึกได้ ถึงความโดดเด่นในคุณสมบัติทางกายภาพขององค์ประกอบใดๆ หรือทั้งหมดที่มีอยู่

3.3 การพิจารณาเอกภาพ เป็นความรู้สึกที่รับรู้ภาพโดยรวมว่ามีความกลมกลืนเข้ากันได้ ไม่ขัดตาหรือแตกแยก กระจัดกระจายหรือมีความหลากหลายของเรื่องราวจนไม่เป็นหน่วยเดียวกัน (ประเสริฐ ศีลรัตน์. 2545: 11-12)

สกนธ์ ภูงามดี ได้อธิบายเรื่องวิธีการใช้สีแต่ละชนิด โดยแบ่งออก เป็น 2 ประเภท คือ สีโปรงแสงและสีทึบแสง ซึ่งสีแต่ละประเภทประกอบด้วยสีต่างๆ ที่ต้องอาศัยวิธีการใช้สีในแบบที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. กลุ่มสีโปรงแสง ประกอบด้วย สีน้ำ สีอะคริลิค สีไม้และสีหมึก

1.1 สีน้ำ มี 3 ลักษณะ คือ ผง ของเหลวบรรจุในหลอดและอัดแท่ง เมื่อต้องการระบายจึงต้องใช้น้ำเป็นตัวทำละลาย โดยต้องมีอุปกรณ์สำหรับระบาย ได้แก่ กระจกสำหรับระบายสีน้ำ พู่กัน อีกทั้งอุปกรณ์เสริมเพื่อให้ผลงานเกิดความรู้สึกสร้างสรรค์มากขึ้น เช่น พู่กันปลายพองน้ำ ลำลีไบไม้ กิ่งไม้ กระจกสา หรือแม้แต่ นิ้ว ฝ่ามือ เป็นต้น

1.2 สีอะคริลิค สีชนิดนี้ถูกผลิตให้มีคุณสมบัติต่างจากสีน้ำแต่ยังต้องอาศัยน้ำเป็นตัวทำละลายเช่นกัน คุณสมบัติของสีอะคริลิคนอกจากไม่มีการลื่นจูนและแห้งไวกว่าสีน้ำมันแล้วยังเป็นได้ทั้งสีกลุ่มโปรงแสงและสีทึบแสง ในทางตรงกันข้ามเมื่อผสมกับน้ำจำนวนมากขึ้น ความเข้มข้นของสีจะลดน้อยลงจึงกลายเป็นสีในกลุ่มโปรงแสง สีอะคริลิคเป็นที่นิยมในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมหรืองานสื่อผสมและงานสถาปัตยกรรมอีกด้วย

1.3 สีไม้ เป็นสีที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันมากที่สุด เนื่องจากสีไม้เป็นสีที่สถานศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลกำหนดให้นักเรียนใช้ในงานศิลปะ จนถึงผู้ ที่ประกอบอาชีพทางศิลปะประยุกต์ เช่น มัณฑนากรหรือนักออกแบบ ในปัจจุบันสีไม้ถูกพัฒนาให้มีลักษณะพิเศษกว่าการเป็นแท่งสีที่ใช้ระบายทั่วไป คือ สามารถจุ่มกับน้ำขณะใช้เพื่อทำให้สีมีความสดใสหรือเข้มมากขึ้น

1.4 สีหมึก เป็นน้ำหมึกสีที่บรรจุขวดขนาดเล็ก ลักษณะโดยทั่วไปจะเหมือนสีน้ำ แต่ไม่จำเป็นต้องใช้น้ำเป็นตัวทำละลาย และมีความมันวาวในตัว

2. กลุ่มสีทึบแสง ประกอบด้วยสีอะคริลิค สีโปสเตอร์และสีน้ำมัน

2.1 สีอะคริลิค มีลักษณะดังกล่าวกวในกลุ่มสีโปรงใส

2.2 สีโปสเตอร์ เป็นสีที่รู้จักกันดีเช่นเดียวกับสีไม้ เนื่องจากสถานศึกษา าระดับมัธยมศึกษา มักกำหนดให้นักเรียนใช้ ซึ่งสีมีลักษณะเหลวบรรจุขวด ค่อนข้างเข้มข้นและไม่นุ่มนวล ซึ่งต่างจากสีน้ำ นอกจากนี้ เนื้อสียังทึบกว่าสีน้ำ อย่างไรก็ตาม สีโปสเตอร์ต้องใช้น้ำเป็นตัวทำละลายเช่นเดียวกับสีน้ำ แต่ผลงานจะปรากฏความทึบมากกว่าสีน้ำ

2.3 สีน้ำมัน มีลักษณะเป็นผงหรือเป็นของเหลวบรรจุในหลอด มีตัวทำละลายเมื่อต้องการใช้ คือ น้ำมันสนหรือน้ำมันลินสีด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของสีน้ำมันมากน้อยเพียงใด สีน้ำมันจะทึบแสงกว่าสีโปสเตอร์ มีความมันวาว และคุณสมบัติที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ สามารถสร้างพื้นผิว บนผลงานจิตรกรรม นอกเหนือจากการขูดขีดโดยใช้ ทรายหรือฟู่กัน (สกนธ์ ภู่งามดี. 2547: 102)

ดังนั้นวัสดุและเทคนิคการสร้างงานศิลปะ วิธีการใช้สีแต่ละชนิด สรุปรวบยอดได้ว่าองค์ความรู้ทั้งหมดเป็นผลมาจากความคิด การทดลองสร้างสรรค์ของผู้ที่ไม่ยึดติดหรือพอใจในสิ่งที่มี ที่เป็น จนกระทั่งเกิดการค้นพบเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ภาพขึ้นใหม่ โดยใช้วัสดุหรือเทคนิคที่แปลกแตกต่างไปจากเดิม ภายใต้กระบวนการหรือเงื่อนไขทางศิลปะ นั่นคือ การสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ผลงานที่มีความงามเป็นจุดมุ่งหมายหลัก ทำให้ผู้ชมผลงานเกิดความรู้ สึกต่อผลงานโดยรวมในแง่มุมต่างๆ อีกด้วย

4.2 พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก

Victor Lowenfeld ได้อธิบายเรื่องการพัฒนาการทางศิลปะของเด็กไว้ในหนังสือเรื่อง “Creative and Mental Growth” เมื่อปี 1957 หลังจากได้ทำการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของเด็กในช่วงวัยต่างๆ ซึ่งเด็กที่เขาศึกษานั้น มีฐานะเศรษฐกิจปานกลางและมีอายุตั้งแต่ 2 ปี 6 เดือนขึ้นไป ด้วยการใช้กิจกรรมการวาดภาพด้วยสีเทียน แล้วสังเกต วิเคราะห์ ผลงานเหล่านั้น มาสรุปเป็นพัฒนาการของการวาด แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. Scribbling Stage (ขั้นขีดเขียน) ช่วงอายุระหว่าง 2-4 ปี การขีดเขียนในขั้นนี้ของเด็ก มีลักษณะเป็นเส้นยุ่งเหยิงไร้ระบบระเบียบ ซึ่ง Rhoda Kellogg ได้รวบรวมและสรุปรูปแบบ ลักษณะของเส้นที่เด็กจำนวนมากขีดเขียนว่ามี 20 ลักษณะ ประกอบด้วย จุด เส้นแนวตั้ง เส้นแนวนอน เส้นทแยงมุม เส้นโค้ง เส้นวงกลม เส้นคลื่น ส่วนการจัดวางภาพนั้น เขาสรุปว่า ตำแหน่งที่เด็กชอบขีดเขียน มี 17 แบบ และแบบที่เด็กชอบมากที่สุด คือ การเขียนภาพแนวเส้นทแยงมุมและในแนวเส้นโค้ง โดยจะเว้นว่างไว้ 2 มุม เด็กส่วนมากจะใช้เนื้อที่ในการขีดเขียนประมาณ 2 ใน 3 ของกระดาษ ส่วนที่เหลือจะเว้นว่างไว้

เด็กวัยนี้ มักมีความสนใจเพียงช่วงสั้นๆ มีความกระตือรือร้นต่อสิ่งต่างๆ รอบๆตัว มีความเพื่องานและความเป็จริงผลสกันอยู่ในความคิด ซึ่งพัฒนาการของเด็กช่วงนี้ เป็นการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นสำคัญ เด็กจะเริ่มต้นจากการขีดเขียนไปมาแบบสุ่มๆ จนสามารถบังคับควบคุมมือของตนได้ตามต้องการ และในขั้นขีดเขียน แบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1.1 Disordered Scribbling การขีดเขียนอย่างไม่มีระเบียบ ช่วงวัยอายุประมาณ 2 ปี เด็กจะมีการขีดเขียนอย่างสะเปะสะปะเป็นเส้นยุ่งๆ ปราศจากความหมาย เน้นการเล่นในลักษณะของการเคลื่อนไหวซ้ำๆกัน ขณะวาด มักเหวี่ยงแขนไปมาโดยไม่ได้มองสิ่งที่ขีดเขียนอยู่ การหยิบจับแท่งสีหรือดินสอก็จะกำด้วยมือทั้งสอง เนื้อที่ในการวาดนั้นก็ไม่ได้คำนึงถึงขอบเขตของเนื้อที่นั้น ซึ่งในบางครั้ง วาดเลยออกไปนอกกระดาษและวาดไม่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

1.2 Control Scribbling การขีดเขียนที่มีการควบคุม ช่วงวัยอายุประมาณ 3 ปี เด็กมีลักษณะการวาดโดยเริ่มบังคับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อมือได้บ้าง ประสาทตาและมือเริ่มทำงานสัมพันธ์กัน เริ่มมีความเชื่อมั่นในการลากเส้น สามารถขีดเขียนเป็นแนวยาว แม้บางครั้งจะเผลอไปบ้าง เด็กจะมีความสุขเมื่อได้ขีดเขียนเส้นซ้ำๆ ทั้งในแนวตั้ง และนอน หรือ ขีดลากเป็นวงกลมได้ การหยิบจับอุปกรณ์ มีพัฒนาการในการจับใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และใช้เนื้อที่ในการวาดเริ่มมีการควบคุมทิศทางและวาดอยู่ในกรอบของกระดาษมากขึ้น

1.3 Naming Scribbling ขั้นบอกชื่อหรือขีดเขียน ช่วงวัยอายุประมาณ 4 ปี เด็กเริ่มมีลักษณะการขีดเขียนที่สื่อความหมายมากขึ้น มีความตั้งใจมากขึ้น เช่น จะวาดรูปครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดตัว ขณะขีดเขียนจะบรรยายภาพไปด้วย ขั้นนี้ เป็นพัฒนาการที่สำคัญมาก เพราะเป็นการขีดเขียนที่คำนึงถึงเจตนาในการสื่อความ เส้นที่ปรากฏก็มีหลากหลายรูปแบบ มีการวางแผนในการใช้เนื้อที่ แต่ยังไม่รู้จักการจำแนกเรื่องของสีมากนัก การเลือกใช้สีจึงมักไม่สัมพันธ์กัน

2. Pre-Schematic Stage (ขั้นเริ่มต้นการเขียน) ช่วงอายุระหว่าง 4-7 ปี เป็นระยะเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างมีความหมาย ซึ่งการขีดเขียนจะปรากฏเป็นรูปร่างมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับความจริงมากขึ้น นับว่าเป็นการขีดเขียนที่มีความหมายกับเด็กมาก การวาดเส้นมีลักษณะคล้ายกับการพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนรู้จักลงในภาพ มักตั้งชื่อสัญลักษณ์ที่ตนสร้างสรรค์ ส่วนมากเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเองมากที่สุด จะใช้รูปร่างเรขาคณิตในการสื่อความหมายถึงการวาด เมื่อโตขึ้นวัย 5 ปี เด็กจะสามารถลอกรูปร่างเรขาคณิตได้ การใช้เนื้อที่ในการวาด เด็กจะเขียนสิ่งต่างๆ ลอยอยู่บนหน้ากระดาษแบบสุ่มๆตามความต้องการ ไม่มีความสัมพันธ์กัน ในช่วงปลายของวัยนี้ เด็กจะเริ่มสังเกตความสัมพันธ์ของบริเวณเนื้อที่ว่าง แต่ยังไม่สามารถเรียงลำดับของระยะภาพได้

การแสดงออกด้านรูปมนุษย์ มนุษย์เป็นรูปร่างที่ได้กพยายามเขียนเป็นสิ่งแรก มนุษย์จะมีลักษณะของศีรษะเป็นวงกลมและมีเส้นสองเป็นเป็นแขนขา มักจะพบในเด็กอายุประมาณ 5 ปี และในช่วงปลายของวัยนี้ จะมีการเขียนหน้าตาของคน เส้นจะเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่ปรากฏถึงส่วนประกอบต่างๆของใบหน้า (ตา จมูก ปาก) หากแยกเส้นต่างๆ ออกจากกันรูปมนุษย์ดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเส้นที่ได้กวาดเป็นรูปทรงต่างๆ เกิดจากการสมมุติอะไรก็จะกลายเป็นสิ่งนั้น การเลือกใช้สียังไม่อิงความจริงตามธรรมชาติ เด็กจะใช้สีสะดุดตาในการวาดรูปมนุษย์ตามความชอบของตน

ในงานวิจัยของ Lower and Lower พบว่า เด็กช่วงอายุประมาณ 4 ปี มีการเลือกใช้สีเหลืองกับภาพที่แสดงออกถึงความสุขสดใสและเลือกใช้สีน้ำตาลกับภาพที่รู้สึกตรงกันข้าม เด็กใช้สีที่ตนชอบในการวาดแม่ของตน หากเด็กได้รับความอบอุ่นจากแม่ แต่อย่างไรก็ตาม เด็กอาจเลือกใช้สีที่ตรงกับความเป็นจริง หากเด็กมีความประทับใจในสิ่งนั้น (Lower; & Lower. 1965)

3. Schematic ขั้นขีดเขียน ช่วงอายุระหว่าง 7-9 ปี ขั้นนี้เด็กจะขีดเขียนให้คล้ายกับความจริง พยายามสร้างสัญลักษณ์ที่จะสื่อความหมายเพื่อสะท้อนความคิดรวบยอดของสิ่งต่างๆ สามารถสร้างความสัมพันธ์ของตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น

การใช้เนื้อที่ในการวาดนั้น เด็กยังไม่สามารถจัดภาพให้เป็น 3 มิติ จะจัดวางในลักษณะ 2 มิติ และพยายามแสดงความสัมพันธ์ของเนื้อที่ว่างเปล่ากับวัตถุต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กัน โดยจะวางวัตถุต่างๆ ไว้บนเส้นฐาน (Base Line) คือ เส้นที่ใช้รองรับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในภาพ เริ่มมีความเชื่อว่าเส้นฐานเป็นเส้นที่สามารถทำให้สรรพสิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ได้ ซึ่งเส้นฐานอาจจะเป็นเส้นนอน เส้นโค้ง เส้นเฉียง หรือขอบกระดาษ รูปต่างๆ ที่อยู่บนเส้นฐานและตั้งฉากกับเส้นฐานด้วย และในภาพๆหนึ่ง อาจปรากฏเส้น ฐานหลายๆ เส้น แต่ในบางครั้งเด็กก็อาจไม่ใช้เส้นฐานในความหมายของพื้นดิน แต่อาจหมายถึงขอบโต๊ะที่ได้กวาดอยู่

ลักษณะการจัดวางภาพ จะมีลักษณะคล้ายกับการพับกระดาษเป็นสองส่วนและใช้เส้นรอยพับเป็นเส้นกั้นกลางรูปวาด จะปรากฏเป็นเส้นฐาน การวาดเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการตี ึ่งเอาสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาสัมพันธ์กับตนซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลาง นอกจากการใช้เส้นฐานและการพับกลางแล้ว เด็กยังสามารถเขียนภาพให้มีลักษณะที่โปร่งใสหรือสามารถมองเห็นทะลุภายในได้ แม้ว่าจะเป็นการทับซ้อนกันเป็นลักษณะคล้ายกับภาพเอกซเรย์ (X-ray Picture)

เด็กบางคน ก็อาจวาดรูปโดยแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์เรื่องราวหลายอย่างในภาพนั้น ให้ทุกสิ่งปรากฏออกมาพร้อมกันด้วยการแสดงออกในลักษณะของภาพที่มองจากมุมสูง (Bird Eyes View) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความพยายามให้เป็นภาพ 3 มิติ

การแสดงออกด้านรูปมนุษย์ เด็กช่วงวัยนี้ จะแสดงถึงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ว่ามีส่วนประกอบของใบหน้า ซึ่งมีรูปลักษณะที่แตกต่างกันตามที่เด็กเข้าใจ เริ่มแสดงออกถึงความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง และมีการตกแต่งสวมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในรูปที่เด็กวาดด้วย ในบางครั้ง เด็กอาจจะวาดมนุษย์ในลักษณะหนึ่งๆ ซ้ำกันและ หากเด็กเห็นว่า อวัยวะส่วนใดสำคัญเขาจะเน้นให้มีขนาดใหญ่เกินจริงตามสัดส่วน

การใช้สี เด็กเริ่มมีการเลือกใช้สีให้สัมพันธ์กับวัตถุและมักใช้สีซ้ำๆ กันในวัตถุเดียวกัน ซึ่งจะใช้สีตามความเข้าใจ ไม่ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนไป อย่างเช่น ในวันที่ฟ้าครึ้มฝนตกลงมาหรือแดดออกสว่างจ้า เด็กก็ยังคงใช้สีฟ้าเขียนท้องฟ้า หย่าต้องมีสีเขียวแม้ว่ามันจะเขียวแห้งเป็นสีน้ำตาลแล้วก็ตาม

ด้านการออกแบบ ไม่พบว่าเด็กในช่วงวัยนี้ มีการออกแบบหรือจุดหมายเช่นนั้น มีเพียงแต่การแสดงออกถึงการวาดซ้ำๆ กัน ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของเด็กวัยนี้ ต่างกับการออกแบบของผู้ใหญ่ที่ทำได้โดยมีจุดหมาย ครูไม่จำเป็นต้องสอนถึงหลักการออกแบบอย่างจริงจังต่อเด็ก เพราะอาจเป็นการทำลายความเป็นธรรมชาติและควมมีอิสระในการสร้างงานอย่างที่วัยเขาควรจะเป็น

4. The Drawing Realism ขั้นวาดภาพของจริง ช่วงอายุระหว่าง 9-11 ปี เด็กในวัยนี้มีลักษณะการวาดภาพจากเหตุการณ์จริง เด็กหญิงมักสนใจเรื่องแฟชั่น เครื่องแต่งกาย งานรื่นเริง เด็กชายมักเขียนเรื่องกิจกรรมที่ผาดโผน การเดินทาง ดังนั้นการขีดเขียนจะแสดงออกตามเรื่องราวที่เด็กสนใจตามช่วงพัฒนาการ ช่วงนี้เส้นฐานจะค่อยๆ หายไป ลำดับความสำคัญอาจไม่จำเป็นต้องอยู่บนเส้นฐาน

ลักษณะการวาดยังไม่ปรากฏชัดเจนว่าเขาเข้าใจในเรื่องแสงเงาหรือบรรยากาศในภาพ เด็กจะรู้จักใช้พื้นราบ หรือบริเวณว่างอย่างมีความหมาย เริ่มมีความพิถีพิถันในการวาดมากขึ้น ใช้เวลายาวนานขึ้น ใส่ใจรายละเอียดต่างๆ ที่ตนวาด

ขนาดของวัตถุในภาพ เริ่มมีการจัดวางให้สัมพันธ์กับระยะ เช่น สิ่งที่อยู่ข้างหน้าจะใหญ่กว่าสิ่งที่อยู่ด้านหลัง มีการจัดวางวัตถุแบบทับซ้อนหรือเหลื่อมกัน ซึ่งวัตถุต่างๆ มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน นับว่าเป็นการจัดวางความสัมพันธ์ของกลุ่มวัตถุที่ปรากฏให้มีลักษณะความเป็นจริง

5. The Stage of Reasoning ขั้นการใช้เหตุผล ช่วงอายุระหว่าง 11-13 ปี การวาดภาพจะเริ่มแสดงออกถึงรายละเอียดตามความเป็นจริง รวมทั้งเป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น หากฝนตกเสื้อผ้าจะมีลักษณะเปียกอย่างชัดเจน เป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาทางศิลปะ โดยแสดงออกถึงความรู้สึกทางกายภาพ ทั้งภายในและภายนอก ลักษณะของภาพ มีการออกแบบ มีการเลือกใช้สี และการเว้นช่องว่างของวัตถุ เพื่อเป็นการแสดงระยะของวัตถุในภาพและให้ความสำคัญของมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อม

เด็กในวัยนี้ มีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมีผลงานสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์ทางจิตสัมผัส คือ เป็นคนช่างสังเกต มองเห็นความแตกต่างของแสงและเงาตลอดจนสภาวะของบรรยากาศและระยะใกล้ไกล เด็กจึงมักชอบเขียนภาพแสดงถึงสิ่งแวดล้อมและเขียนในแบบที่ตนเป็นผู้ดูแลงานของตนเองอยู่ภายนอก เรียกกลุ่มนี้ว่า “Visually Minded” คือ มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าที่รับรู้จากการเห็น ส่วนอีกกลุ่มจะมีความคิดสร้างสรรค์เชิงการตีความหมายจากประสบการณ์ของตน เรียกว่า “Expressionist” การเขียนภาพจึงเสมือนตนเองร่วมอยู่ในภาพนั้นด้วย เรียกกลุ่มนี้ว่า “Nonvisually Minded” ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มแรก

ลักษณะการวาดของเด็กวัยนี้ เมื่อสังเกตจะพบว่า การวาดรูปมนุษย์ เด็กจะเขียนออกมาได้ใกล้เคียงความจริงมาก ภาพจะปรากฏข้อต่อของมนุษย์ เสื้อผ้ามีรอยยับ คนแก่ - เด็ก ต่างกัน สัดส่วนใกล้เคียงความจริงมากขึ้น มีรายละเอียดมากขึ้น ภาพจะแสดงการเคลื่อนไหวที่ถูกต้องตามความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะของกลุ่ม Visually Minded แต่กลุ่ม Nonvisually Minded จะสนใจเฉพาะรายละเอียดที่เขารู้สึกว่าจำเป็นเท่านั้น

การใช้ช่องไฟ มีลักษณะที่เป็น 3 มิติ ได้โดยการลดขนาดวัตถุให้เล็กลงตามระยะ เขียนแสงและเงาอย่างตาเห็น สำหรับเด็กกลุ่ม Nonvisually Minded จะมีการกลับมาใช้เส้นฐานอีก เป็นการใช้เพื่อสื่อในการวางระยะช่องว่าง เป็นการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้น เด็กกลุ่มนี้ชอบวาดรูปมนุษย์และแสดงอารมณ์ของภาพนั้น ส่วนเรื่องการเลือกใช้สี เด็กกลุ่ม Visually Minded มักใช้สีตามความเป็นจริงอย่างตาเห็น ส่วนกลุ่ม Nonvisually Minded มักใช้สีตามอารมณ์และความรู้สึกของตน โดยเน้นความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับโลกภายนอก จัดว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการสร้างสรรค์งานทางศิลปะ

ในด้านการออกแบบ กลุ่ม Visually Minded ชอบออกแบบเน้นความสวยงาม ส่วนกลุ่ม Nonvisually Minded จะมองประโยชน์ทางอาณานิคมมากกว่า แต่ทั้งนี้ อาจเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น ยังไม่เข้าถึงการออกแบบอย่างจริงจัง (ศรียา นิยมธรรม . 2550; อ้างอิงจาก Victor Lowenfeld; & W.Lanbut Brittain. 1987)

สรุปได้ว่า ศิลปะนั้น นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทางภาษา เพราะศิลปะสามารถเป็นตัวกลาง เชื่อมโยงความคิด ความเข้าใจกันและกันของมนุษย์ได้ ซึ่งพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก คือ กระบวนการแสดงออกทางศิลปะอันมีลักษณะเฉพาะของตน โดยจะปรากฏให้เห็นชัดจากการวาดภาพระบายสี การปั้น เป็นต้น พัฒนาการในแต่ละช่วงอายุ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องแต่จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจและความสามารถทางศิลปะที่ติดตัวมาประกอบกับสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ฉะนั้นพัฒนาการทางศิลปะจะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกคนจะมีลักษณะการแสดงออกนั้นใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะเป็นชาติใดภาษาใด หากไม่ถูกสกัดกั้นโอกาสในการพัฒนา

4.3 กิจกรรมศิลปะเพื่อการพัฒนาเด็ก

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายว่า คุณค่าของกิจกรรมศิลปะสามารถเสริมสร้างพัฒนาพฤติกรรมของเด็กได้ พฤติกรรมของเด็กในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เมื่อพิจารณาในกว้าง จะพบคุณค่าสองด้าน คือ ด้านหนึ่ง หมายถึง การระบายออก ซึ่งความเคร่งเครียดภายใน พยายามขจัดความรู้สึกด้วยบางอย่างที่มีอยู่และเป็นการแสดงความรู้สึกต้องการภายในให้ปรากฏขึ้น คุณค่าเช่นนี้ จะเป็นการลดหรือเปิดเผยความรู้สึกภายในของเด็กแต่ละคน แต่การแสดงออกทางอื่น เช่น การเล่น หรือ การพูดคุย ไม่สามารถทำได้ดีเท่ากับการทำงานศิลปะ เพราะศิลปะสามารถระบายการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการ อีกด้านหนึ่ง หมายถึง การพัฒนาการทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งสรุปไว้โดยสังเขป ดังนี้

พัฒนาการทางกาย เมื่อเด็กต้องการเคลื่อนไหวร่างกายอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโต ประสบการณ์ต่างๆ จะพัฒนาพฤติกรรมเด็กได้ จะต้องเป็นประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวร่างกายของเด็ก กิจกรรมศิลปะจะช่วยสนองความต้องการทางด้านนี้ ส่งเสริมให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกาย มือ แขน ขา อย่างอิสระ ส่งผลทั้งการตอบสนองความต้องการและพัฒนาการร่างกายไปพร้อมกัน ด้วยเหตุดังกล่าว เด็กจะตื่นตัวมาก เมื่อได้ขีดเขียนหรือได้ทำงานศิลปะ เพราะเขาได้สนุกและได้เคลื่อนไหวร่างกายไปพร้อมกัน

พัฒนาการทางอารมณ์ การแสดงออกทางศิลปะ เป็นพฤติกรรมที่ให้อิสระเสรีต่อเด็ก ช่วยให้เกิดความพึงพอใจ อารมณ์แจ่มใสเบิกบาน พร้อมกันนั้น ยังช่วยให้เด็กมีอารมณ์มั่นคง เกิดความมั่นใจในการแสดงออก เชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งความมั่นใจในอารมณ์นี้ จะส่งผลไปสู่การเรียนรู้การทำงาน การปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างดี โดยปกติแล้ว เด็กทุกคนจะมีปัญหาทางอารมณ์ เมื่อต้องปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์และเหตุการณ์ใหม่ๆ รอบตัว เพราะวัยเด็ก เป็นวัยที่ต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา ศิลปะที่มีผลเกี่ยวโยงกับอารมณ์ นับว่าเป็นประสบการณ์ตรงที่มีค่าเพียงพอต่อการปรับตัวและการพัฒนาทางอารมณ์ของเด็ก

พัฒนาการทางสังคม เด็กมีสังคมของเด็กที่ต้องติดต่อกับเด็กด้วยกัน ทั้งการเล่น การเรียน และการทำงานร่วมกัน เด็กควร ได้ปรับตัว ได้เรียนรู้ และมีทัศนคติที่ถูกต้องในสังคมของตน ศิลปะจะช่วยให้เด็กได้ช่วยเหลือกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้รับผิดชอบร่วมกัน หรือรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ในการทำงานร่วมกัน กิจกรรมศิลปะช่วยให้เด็กได้ตระหนักว่าเขา คือ คนที่มีคุณค่าของหมู่คณะ และเป็นผู้ ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือหรือร่วมมือกับหมู่คณะได้ ดังนั้น กิจกรรมศิลปะเปรียบเสมือนตัวเชื่อมโยงสังคมของเด็ก และพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมอีกด้านหนึ่งด้วย

พัฒนาการทางสติปัญญา ประสบการณ์ทางศิลปะ จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และสติปัญญาของเด็กให้ดีขึ้น เพราะประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ศิลปะ เด็กจะต้องคิดสำรวจ ตรวจสอบสรรค์สร้างให้สัมพันธ์กับวัสดุ ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ ด้วยการกระทำจริง และมีประสบการณ์ตรง เพราะศิลปะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ เมื่อเด็กได้ทดลองคนคว้า ได้พบเป้าหมายการแสดงออก พฤติกรรมดังกล่าว จะช่วยพัฒนาให้เกิดประสาทจับไว้ในกรรับรู้ มั่นใจในความคิด และกล้าแสดงออก นับว่าเป็นวิถีทางอันส่งผลต่อการพัฒนาสติปัญญานั้นเอง

นที เกกิงศรี ได้อธิบายไว้ว่า ศิลปะเป็นของคู่กันกับเด็ก เพราะเด็ก ๆ มักจะมีความสุข รู้สึกเพลิดเพลินทุกครั้งเมื่อได้ทำกิจกรรมศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นการขีดๆเขียนๆ การระบายหรือการละเลงสี สีเลอะเปรอะก็ยังสร้างอิสระทางความคิดให้กับเด็ก เพราะงานศิลปะ ไม่มีถูกผิด เมื่อร่องรอยทางศิลปะถูกสร้างขึ้นเป็นผลงานชิ้นเอก ผู้ปกครองไม่ควรมองข้ามหรือละความสนใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการบันทึกผลรายงานการพัฒนาของเด็ก ทุกวินาที เด็กต้องการถ่ายทอดให้ผู้ปกครองรับรู้ในความสามารถของตน โดยวิธีที่เขาถนัดมากที่สุด ด้วยเหตุนี้บิดามารดาหรือผู้ปกครองจำเป็นต้องเปิดทัศนคติ เห็นความสำคัญของศิลปะในการพัฒนาลูกน้อยอย่างมาก ด้วยวิธีการร่วมทำ

กิจกรรมศิลปะกับเด็ก (ไม่ใช่การช่วยเด็กทำงานศิลปะ) ซึ่งการมีส่วนร่วม เด็กจะได้รับจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ควบคู่กับความรู้สึกล้นหล้นจากบิดามารดา สิ่งเหล่านี้ล้วนเสริมสร้าง พัฒนาการเรียนรู้ เพิ่มทักษะความคิด อารมณ์และเกิดความรักความผูกพันในครอบครัวได้เป็นอย่างดี (นที เถกิงศรี. 2548: 53)

สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่เพียงแต่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินกับเด็กเท่านั้น เพราะศิลปะมีความหลากหลายและละเอียดละไม จนสามารถทำให้เด็กและผู้ชื่นชมศิลปะสามารถแปรเปลี่ยน พฤติกรรมได้ไม่มากนักน้อย โดยเฉพาะทางด้านอารมณ์และจิตใจของเด็กกำพร้า ซึ่งดำรงอยู่ใน สถานะไร้ครอบครัวที่แท้จริง ภาวะกดดันต่างๆ อาจส่งผลต่อ จิตใจ การรับรู้ การได้ยิน และได้สัมผัส กับปัญหาด้วยตนเอง จนเกิดความรู้สึกไม่เห็นคุณค่าแห่งตน (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537: 103-104)

4.4 กิจกรรมศิลปะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

กิจกรรมศิลปะ จำเป็นต้องมีแนวทางในการสร้างกิจกรรม มีแบบแผนการจัดประสบการณ์ ทางศิลปะเพื่อประโยชน์ต่อเด็กนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 โดยคำนึงถึงความต้องการกับ พัฒนาการวัยของเด็ก อีกทั้งมาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ก กลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ สาระที่ 1 ทักษะศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิวิจารณ์ คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อกิจกรรมอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตาราง 3 มาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 1
ทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.3	1. บรรยาย รูปร่าง รูปทรงในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์	● รูปร่าง รูปทรงในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์
	2. ระบุ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สร้างสรรค์ ผลงาน และเมื่อชมงานทัศนศิลป์	● วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สร้างงานทัศนศิลป์ ประเภทงานวาด งานปั้น งานพิมพ์ภาพ
	3. จำแนกทัศนธาตุของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและงาน ทัศนศิลป์ โดยเน้นเรื่อง เส้น สี รูปร่าง รูปทรง และพื้นผิว	● เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์
	4. วาดภาพ ระบายสีสิ่งของรอบตัว	● การวาดภาพระบายสี สิ่งของรอบตัว ด้วยสีเทียนดินสอสี และสีโปสเตอร์
	5. มีทักษะพื้นฐาน ในการใช้วัสดุ อุปกรณ์สร้างสรรค์งานปั้น	● การใช้วัสดุอุปกรณ์ในงานปั้น
	6. วาดภาพถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกจากเหตุการณ์ชีวิตจริง โดย ใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว	● การใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว วาดภาพถ่ายทอดความคิดความรู้สึก
	7. บรรยายเหตุผลและวิธีการในการ สร้างงานทัศนศิลป์ โดยเน้นถึงเทคนิค และวัสดุ อุปกรณ์	● วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการในการสร้าง งานทัศนศิลป์
	8. ระบุสิ่งที่ชื่นชมและสิ่งที่ควรปรับปรุง ในงานทัศนศิลป์ของตนเอง	● การแสดงความคิดเห็นในงานทัศนศิลป์ ของตนเอง
	9. ระบุ และจัดกลุ่มของภาพตามทัศน ธาตุที่เน้นในงานทัศนศิลป์นั้น ๆ	● การจัดกลุ่มของภาพตามทัศนธาตุ
	10. บรรยายลักษณะรูปร่าง รูปทรง ในงานการออกแบบสิ่งต่าง ๆ ที่มีใน บ้านและโรงเรียน	● รูปร่าง รูปทรง ในงานออกแบบ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551).

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่า งานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

ตาราง 4 มาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.3	1. เล่าถึงที่มาของงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น	● ที่มาของงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น
	2. อธิบายเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และวิธีการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น	● วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551).

4.5 คุณค่าของกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายถึง ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของการใช้กิจกรรมศิลปะ ว่าเป็นการ แสดงออกทางศิลปะของเด็ก ด้วยสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่ซึ่งเป็นสื่อจิตใจหรือตัวการกระตุ้น ความรู้สึก เมื่อเด็กเกิดความประทับใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาจะสะสมความคิดหรือจินตนาการที่ หลากหลายออกไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับสีสัน เรื่องราวต่างๆ เป็นต้น แล้วระบายออก ถ่ายทอดผ่านสื่อ ต่างๆ โดยการสร้างสรรค์รูปแบบขึ้น อาจจะสร้างการตัดทอนหรือปรับเปลี่ยนผสมผสานรูปทรง เรื่องราวต่างๆ เข้าด้วยกัน การส่งเสริมให้เด็กแสดงออกทางกิจกรรมศิลปะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการ เขียนภาพ ปั้นดินน้ำมัน พิมพ์ภาพ หากเราทำความเข้าใจและให้เกียรติในการแสดงออกของเด็ก เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงสิ่งเหล่านั้นอย่างเสรี ไม่บังคับหรือวางข้อกำหนด ให้การชื่นชมเมื่อเขา ทำงานสำเร็จ เด็กจะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เพราะศิลปะนั้น กล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์ กับเด็กอย่างแยกกันไม่ออก เพราะเด็ก เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และกำลังเติบโตทุกๆด้าน การแสดงออก ทางศิลปะ จะสะท้อนพฤติกรรมที่มีคุณค่าอย่างหนึ่ง ในลักษณะของการเรียนรู้และเติบโตตลอดเวลา ด้วย ซึ่งการเรียนรู้และการเติบโตนี้เรียกว่าการสร้างสรรค์นั่นเอง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2537: 234-235)

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ ได้กล่าวถึง คุณค่าของกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

ศิลปะ คือ สุนทรียศาสตร์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งนั่นคือ ความงาม ความบริสุทธิ์ พลังแห่งความคิดสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาได้อย่างน่าประทับใจและสะท้อนอารมณ์ มนุษย์ผู้สนใจและรักในงานศิลปะต่างตระหนักดีว่า งานศิลปะทุกประเภทล้วนมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว มีคุณค่าในตนเอง หากพยายามทำความเข้าใจกับงานศิลปะแล้ว จะพบถึงความสำคัญของศิลปะนั้น ว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ดังที่ Edmund Burke นักสุนทรียศาสตร์ได้แสดงทัศนะว่า ความงามนั้น เป็นการแสดงปฏิกริยาในสภาพที่ก่อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายจากมวลระบบ เฉกเช่น ความงามที่พบได้จากงานศิลปะนั่นเอง

การสร้างสรรคงานศิลปะเป็นกระบวนการหนึ่ง ที่ทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินทุกครั้งที่ได้ทำกิจกรรมศิลปะ พวกเขาจะรู้สึกสนุกสนานกับการวาดภาพ ร้องการปั้นอะไรก็ได้ตามจินตนาการ แม้ว่าผลงานเหล่านั้น จะออกมาในรูปแบบเด็กๆ ก็ตาม แต่สำหรับเด็กนั้น การได้วาดภาพหรือได้ทำงานศิลปะ จะช่วยให้เด็ก ได้รับประสบการณ์ทางการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบๆตัว ได้อย่างดี เพราะสิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมานั้น เป็นเฉพาะสิ่งที่ตนสนใจ และรู้จักเท่านั้น แม้กระทั่งผู้ใหญ่เอง การทำงานศิลปะสามารถช่วยคลายความกังวลที่กำลังเผชิญอยู่ได้ เมื่อทำงานศิลปะแล้ว จะเกิดสมาธิและเมื่อเกิดสมาธิ จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองถึงศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่ และสำหรับเด็กนั้น จะมีความเชื่อมั่นในพัฒนาการของตนเองและสามารถอธิบายได้ว่า สิ่งที่กำลังทำอยู่ คืออะไร เกิดความภาคภูมิใจขึ้นจากการทำงานศิลปะ อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความปลื้มปิติ มีความสุข ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองว่า มีความสำคัญ ซึ่งจะเห็นเด่นชัดจากเด็กๆ เมื่อเขาทำงานศิลปะสำเร็จออกมาหนึ่งชิ้น ใบหน้าของพวกเขาก็จะเต็มไปด้วยรอยยิ้ม ซึ่งแสดงออกถึงความภาคภูมิใจ ความเชื่อมั่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงเสริมให้เด็กเป็นคนกล้าแสดงออก กล้าคิดกล้าทำอย่างมีเหตุผล และมีความมั่นคงทางจิตใจ

กิจกรรมศิลปะ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีความละเอียดอ่อนในการรับรู้และเข้าใจถึงความงาม มีความประณีต มองเห็นในสิ่งที่เล็กน้อยและใส่ใจกับความรู้สึกของผู้อื่น เพราะการดำเนินชีวิตของเราล้วนมีแต่การใช้ข้อเท็จจริงอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกใดๆ เลย ซึ่งกิจกรรมศิลปะจะเสริมสร้างพัฒนาการกระบวนการคิดของมนุษย์ ทำให้เกิดความยืดหยุ่นทางความคิดได้กว้างขวาง มองเห็นภาพรวม โดยการพยายามทำความเข้าใจและ

ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ก่อเกิดความเชื่ออาทรต่างสัมพันธภาพ สามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี อีกทั้งยังสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักการเสียสละช่วยเหลือ มีน้ำใจ ไม่เอาัดเอาเปรียบ มีจิตใจเป็นธรรม ยอมรับความคิดของผู้อื่น ดังนั้น การฝึกให้รู้จักทำงานศิลปะ จะช่วยขัดเกลาให้มีจิตใจที่ละเอียดอ่อนและละเอียดละไมขึ้น ลดความหยาบทางอารมณ์ รู้จักควบคุมอารมณ์ให้อยู่ภายใต้กรอบแห่งเหตุและผล เกิดความยอมรับนับถือตนเอง และสามารถประเมินความสามารถตนเองได้โดยไม่ดูถูกหรือยกย่องตนจนเกินกว่าความเป็นจริง (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. 2544: 42-46)

สรุปได้ว่า คุณค่าของกิจกรรมศิลปะเพื่อการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนนั้น เป็นตัวกลางหนึ่งเพื่อการส่งเสริมภายใน ซึ่งจุดมุ่งหมายโดยทั่วไป ในการเสริมสร้างให้มนุษย์ทุกคนเข้าใจตน ยอมรับนับถือตนเอง ค้นพบความสามารถและเกิดความภาคภูมิใจเมื่อประสบความสำเร็จ มองโลกบวกและสามารถแก้ไขปรับปรุงการดำรงชีวิตให้อยู่ร่วมในสังคมอย่างสมบูรณ์

5. ศิลปะบำบัดหรือศิลปกรรมบำบัด

ศิลปะบำบัดหรือศิลปกรรมบำบัดถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เปรียบเสมือนสื่อกลางในการแสดงออกของความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและอารมณ์ ศิลปะเพื่อการบำบัดจึงเป็นเครื่องมือหนึ่ง สนับสนุนให้บุคคลได้มีโอกาสแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักการแก้ปัญหา มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น โดยหลัก ๆ ศิลปะบำบัดนั้น คือ กระบวนการกลั่นกรองจากศิลปะที่มาจากประสบการณ์ในส่วนลึก ความขัดแย้งและความต้องการของแต่ละบุคคล โดยจิตใต้สำนึกและจิตไร้สำนึก ผ่านตัวสกดกัน สู่หน้ากระดาษ ผืนผ้าใบ กำแพง ออกมาเป็นภาพหรือลำดับภาพต่างๆ ดังที่ Sigmund Freud นักจิตวิทยาที่รู้จักกันในฐานะบิดาแห่งจิตวิเคราะห์ ได้อธิบายไว้ตั้งแต่ปี 1933 ว่าทั้งศิลปินและผู้ป่วยต่างมีจุดมุ่งหมายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน พยายามดิ้นรนเพื่อทำให้ชีวิตมีความหมายด้วยการแสดงออกในการวาดภาพและงานศิลปกรรมอื่นๆ ซึ่งต่างก็เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคล แสดงออกถึงความหมายของสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในระดับจิตสำนึกและจิตไร้สำนึก และกิจกรรมการบำบัดนั้น จะเน้นที่กระบวนการสร้างผลงานมากกว่าตัวผลงาน (แอสไพริน. 2546: 48-51)

เลิศจีร์ บวรกิตติ ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีศิลปกรรมบำบัดล้วนอาศัยแนวคิดโดยภาษา สัญลักษณ์ทางทัศนศิลป์ (ภาพวาด และงานประติมากรรม) อันก่อเกิดภายใต้การควบคุมของจิตใต้สำนึก ซึ่งจะช่วยแสดงออกของอารมณ์ขัดแย้งหรือประสบการณ์อุกฉกรรจ์ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ เมื่อได้ปฏิบัติงานศิลปะใต้การควบคุมดูแลของนักศิลปกรรมบำบัดก็อาจจะช่วยสังเคราะห์ฟื้นฟูและปรับจิตใจให้สู่บุรณภาพโดยกระบวนการกลั่นกรองได้จิตสำนึก คือ กระบวนการที่ทำให้สัญชาตญาณอารมณ์และความรู้สึกที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลา (สันดานดิบ) หากได้รับการฟื้นฟูให้เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่สังคม หรืออีกนัยหนึ่งเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องให้เป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง (เลิศจีร์ บวรกิตติ. 2553: 30)

ดังนั้น ศิลปะบำบัด จึงกล่าวได้ว่า เป็นวิธีการหนึ่งเพื่อคืนความสมดุลให้กับชีวิตที่ขาดความสมดุล เป็นสื่อศูนย์กลางที่ทำให้ผู้รับการบำบัดได้รู้จักและรู้เท่าทันอารมณ์และความรู้สึกของตนเอง รวมถึงการได้ผ่อนคลาย ความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล ความเครียด ความคับข้องใจ และความกดดัน ผ่านผลงานภาพอย่างตรงไปตรงมา หรือ ในรูปแบบสัญลักษณ์ก็ได้ การรักษาด้วยศิลปะนั้น สามารถสร้างความสงบขึ้นภายในใจ (อุดม เพชรสังหาร . 2548: 27-29) ส่งผลถึงร่างกาย อารมณ์ และจิตวิญญาณ เกิดความสุนทรีย์ในงานศิลปะ เพิ่มความรู้สึกสำนึกดี และเสริมสร้างการเคารพนับถือตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง และเห็นคุณค่าแห่งตนในที่สุด

5.1 รูปแบบศิลปะบำบัด

Rudolf Steiner ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งศิลปะบำบัดในแนวมนุษยปรัชญา รวมศาสตร์ทั้ง 7แขนง เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือในเชิงบำบัดกับผู้เสียสมดุล ดังนี้

1. สถาปัตยกรรม
2. การปั้น
3. การวาด
4. ดนตรี
5. ภาษา
6. การเคลื่อนไหว
7. ศิลปะเกี่ยวข้องกับสังคม

และสีก็ส่งผลต่อสภาพจิตใจเช่นเดียวกัน เพราะ การระบายสีเพื่อการบำบัด เป็นแขนงเฉพาะสำหรับแนวทางมนุษยปรัชญา (Therapeutic Painting) ซึ่งการวาดภาพระบายสี เป็นรูปแบบหนึ่งจากแนวคิดของ Rudolf Steiner ที่เป็นฐานจาก “ศิลปะเจ็ดอย่าง” การแบ่งลำดับขั้นของศิลปะแขนงต่างๆ จะเชื่อมโยงกับลำดับขั้นของกายในช่วงชั้นต่างๆ กายศาสตร์ (Physical Body) กายเอเธอร์ (Aether) กายแอสทรา (Astra) กายฉัน (I) โดยการวาดภาพระบายสี จัดว่าเป็นการทำงานในระดับกายแอสทราหรืออารมณ์ความรู้สึก

การวาดภาพระบายสีในศาสตร์ศิลปะบำบัดมุ่งเน้นสิ่งสำคัญ ด้าน สี รูปทรง เส้นและ บทเรียนในการบำบัด สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอันเนื่องมาจากหลักการของศิลปะในมนุษยปรัชญา ซึ่งมองศิลปะว่า เป็นการแสดงออก (Expression) และความประทับใจ (Impression) ฉะนั้น หลักการประการหนึ่งในการบำบัดผ่านศิลปะ จึงเป็นการกระทำจากภายนอกเข้าสู่ภายใน รวมผสานสู่ภายใน เพื่อสร้างสมดุลหรือขจัดภาวะติดขัด สิ่งที่ถูกกดทับภายในให้หลุดหรือคลายออก โดยการคำนึงว่า ศิลปะไม่เพียงแต่เป็นสื่อ (Vehicle) แต่เปรียบเสมือนยานานเอก (Medicine) ที่ช่วยปรับสมดุลขององค์ประกอบต่างๆ อธิบายได้ในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สี (Colour) ด้วยเหตุที่ว่า สิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวเราล้วนเต็มไปด้วยสี สัน ท้องฟ้าสีเจิดจรัส น้ำทะเลสีคราม ดอกไม้หลากสีกำลังเบ่งบาน สิ่งที่ทำให้มนุษย์เห็นสี มาจากดวงอาทิตย์ ซึ่งในแต่ละสี มีคุณลักษณะ (Quality) ที่แตกต่างกัน ตามความรู้ด้านวิชาการในมนุษยปรัชญาทฤษฎีของโยฮัน โวล์ฟกัง ฟอน เกอเธ่ (Johann Wolfgang Von Goethe) เป็นหลัก รวมถึงทฤษฎีของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner's Colour Theory) ซึ่งชี้ชัดว่า สีส่งผลต่อการพัฒนาการภายในของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากการมองเห็นสี ในขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นสีสันต่างๆ อันเชื่อมโยงกับดวงจิต ดังนี้

สีน้ำเงิน (Blue) สีแห่งพลัง เข้มแข็งและแข็งแกร่ง ให้ความรู้สึกเยียบ เยือกเย็น เศร้าและโอบล้อม

สีเหลือง (Yellow) สีแห่งแสง ดวงอาทิตย์ บริเวณตรงกลางของสี มีพลังอันอบอุ่น ความเข้มจากจุดศูนย์กลางค่อยๆ จางลงและกระจายออกไปทั่วทิศทาง

สีแดง (Red) สีแห่งความร่าร้อน ดินตัวไม่หยุดนิ่ง

สีเขียว (Green) สีแห่งความสมดุล ผสมผสานสีเหลืองกับสีน้ำเงิน เมื่อรู้สึกเหนื่อยล้า แล้วทอดสายตามองออกไปในธรรมชาติรับรู้ถึงความรู้สึกที่แสนสดชื่น

สีส้ม (Orange) สีแห่งแสงและความร้อน ผสมผสานสีเหลืองกับสีแดง ให้ความรู้สึกมีพลังดังไฟที่ร้อนแรง

สีม่วง (Purple) สีแห่งความลึกลับ ผสมผสานระหว่างสีน้ำเงินและสีแดง ให้ความรู้สึกแสนพิเศษ สื่อความสัมพันธ์ระหว่างดวงจิตถึงพลังซ่อนเร้นภายใน

รูปทรง (Form) มนุษย์กับโลก มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน มีรูปทรงต่างๆ อันประกอบด้วยเส้นโค้งและเส้นตรง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากโลกและจักรวาล แต่ละรูปให้ความหมายแตกต่างกัน เช่น รูปสามเหลี่ยมนั้นสะท้อนพลังของจักรวาล ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสะท้อน พลังของโลก เป็นต้น

เส้น (Line) ในมุมมองของงานศิลปะบำบัด การวาดเส้นนั้นมีส่วนสำคัญทั้งการแสดงออก (Express) และความประทับใจ (Impress) เพราะเส้นมีความสัมพันธ์กับกายภาพ อารมณ์ความรู้สึก ทักษะคิด ประกอบด้วยจังหวะต่างๆ ของเส้นตรงในแนวนอน เส้นที่ไรทิศทาง เส้นโค้ง เส้นเฉียง ซึ่งการเลือกเส้นในทางบำบัด มีชื่อเรียกว่า “Form Drawing” (อนุพันธ์ พุกพันธ์จี . 2553; อ้างอิงจาก Rudolf Steiner. 1973)

Susan Buchalter ได้กล่าวถึงการใช้ศิลปะบำบัดในคนไข้จิตเวช คือ Depressed, bipolar, Schizophrenic, Borderline และ Addicted รวมทั้งสามารถนำไปใช้กับเด็กและผู้สูงอายุได้อีกด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น 10 กิจกรรม ดังนี้

1. ขั้นเตรียมความพร้อม เป็นการเริ่มวาดภาพด้วยวิธีการต่างๆ เช่น วาดภาพจากมือที่ไม่ถนัดหรือปิดตาวาดภาพ เป็นต้น
2. ศิลปะ Murals เป็นการวาดภาพบนกระดานใหญ่หรือกำแพง เพื่อพัฒนาการแก้ปัญหา และเพิ่มทักษะด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น การยอมรับตนเองและในตัวเอง
3. การวาดภาพ จากการกำหนดหัวข้อโดยผู้บำบัด เพื่อส่งผลประโยชน์ที่จะได้รับในด้านต่างๆ กัน

4. งานโฆษณา เป็นการนำกระบวนการในงานโฆษณาเข้ามาเสริมในการบำบัด เช่น การเขียน Story Board, ออกแบบ Logo และผลิตภัณฑ์ของตนเอง เพื่อถ่ายทอดความเป็นตัวตนผ่านผลงาน
5. ระบายสีโดยใช้อุปกรณ์ที่หลากหลาย เช่น นิ้วมือ , ฟองน้ำ, วัสดุต่างๆ เพื่อเป็นการระบายอารมณ์ความรู้สึก
6. ภาพปะติด เป็นการใช้กระดาษ หรือ วัสดุต่างๆ มาสร้างผลงาน เช่น กระดาษจากนิตยสาร กระดาษ, ขนสัตว์ เป็นต้น
7. หุ่นมือและหน้ากาก เป็นการประดิษฐ์หุ่นและหน้ากากต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการเล่าเรื่องในการบำบัด
8. งานแกะสลัก เป็นงานเพื่อเสริมความคิดสัมพันธ์ด้านมิติ และมุมมองกับการแก้ปัญหา
9. งานปั้นดิน เป็นงานปั้นรูปทรงต่างๆ จากดิน เพื่อสัมผัสถึงความรู้สึก การเปื้อน ผู้รับการบำบัดรับรู้ความรู้สึกถึงความสามารถที่ทำได้และได้เป็นผู้มีอำนาจควบคุมดินในมือของตนได้
10. งานศิลปะแบบผสมผสาน คือ การรวมทุกๆ งานที่กล่าวเข้าด้วยกันเป็นชิ้นเดียว (Susan, 1955)

5.2 กระบวนการศิลปะบำบัดกับเด็กกำพร้า

กระบวนการศิลปะบำบัดนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับรายบุคคล (Individual art therapy)
2. กระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม (Art therapy for group)

ซึ่งในเด็กกำพร้า ผู้วิจัยเลือกใช้กระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับรายบุคคลและ

กระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่มควบคู่กัน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดต่อเด็กกำพร้า โดยสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิด พัฒนาทักษะทางสังคมด้วยกิจกรรมศิลปะและสามารถเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ซึ่งกระบวนการศิลปะสำหรับรายบุคคลมีรายละเอียด ดังนี้

Safran ได้อธิบายถึงเป้าหมายของศิลปะสำหรับรายบุคคล ไว้ดังนี้

1. เสริมสร้างให้เด็กสามารถแสดงออกด้านความรู้สึก ความคิด และความเป็นตัวตน ได้อย่างเปิดเผย ผ่านกระบวนการกิจกรรมศิลปะ ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

2. เสริมสร้างให้เด็กได้สามารถแสดงออกด้านอารมณ์ ความอึดอัดภายในใจของตน ออกมาได้อย่างอิสระและสามารถสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ อารมณ์และความรู้สึกของเด็กมากยิ่งขึ้น
3. ฝึกทักษะในการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส รวมถึงพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก
4. เสริมสร้างสมาธิ
5. ฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ
6. ศิลปะบำบัดจะส่งผลประโยชน์สูงสุดเมื่อมีการใช้ร่วมกับศาสตร์ทางจิตวิทยา

(Safran. 2002)

ขั้นตอนกระบวนการศิลปะสำหรับรายบุคคล

Rubin ได้อธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการศิลปะสำหรับรายบุคคล ดังนี้

1. Testing ขั้นตอนในการทดสอบ เด็กส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจหรือไว้วางใจด้านการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่เพิ่งรู้จัก ฉะนั้น ขั้นตอนแรก มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ภาพ ความไว้วางใจที่ดี
2. Trusting ขั้นตอนเกี่ยวกับความไว้วางใจ ขั้นตอนนี้อาจต้องใช้เวลาแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ควรทำให้เด็กรู้สึกผ่อนคลาย ไม่วิตกกังวลมากเกินไป ไม่ควรเปิดเผยข้อมูลของเด็กให้ผู้อื่นทราบ ซึ่งความรู้สึกไว้วางใจนั้น จะได้รับการพัฒนาขึ้นทีละน้อย
3. Risking ขั้นตอนการเสี่ยง เป็นการเปิดเผยความคิด และความรู้สึกเล็กๆภายในจิตใจของเด็ก ซึ่งบางครั้ง เด็กอาจไม่เคยรู้สึกตัวมาก่อน เด็กจะระบายความรู้สึกนึกคิดนั้นผ่านผลงานศิลปะอย่างเปิดเผย
4. Communication ขั้นตอนการติดต่อสื่อสาร ขั้นตอนนี้ เป็นการกระตุ้นให้เด็กยอมรับและกล้าเผชิญหน้ากับความรู้สึกเล็กๆภายในจิตใจ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจใช้เวลามากหรือน้อยแตกต่างกัน
5. Facing ขั้นตอนของการเผชิญหน้ากับความจริง นับว่าเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด เพราะต้องพิจารณาถึงความพร้อมของเด็กที่ซึ่งสามารถยอมรับความจริงนั้นได้
6. Understanding ขั้นตอนของความเข้าใจ หลังจากผ่านพ้นความคับสนในใจของตนแล้ว มาพบจุดที่เด็กสามารถเข้าใจความรู้สึกเล็กๆภายในจิตใจของตนได้มากขึ้น

7. Accepting ขั้นตอนการยอมรับ เด็กจะเริ่มยอมรับความคิดของตน รับรู้ความรู้สึกทั้งด้านบวกและด้านลบของตนเอง

8. Coping ขั้นตอนการรับมือ เป็นขั้นตอนเสริมสร้างให้เด็กตระหนักถึงการเห็นคุณค่าแห่งตน (Self-Esteem) และพร้อมที่จะเผชิญหน้ารับมือกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น

9. Separating ขั้นตอนการยุติ เป็นขั้นตอนสุดท้าย ที่จะช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีความมั่นใจและพลังใจที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต (Rubin. 2005)

สรุป สิ่งที่ควรคำนึงและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การสร้างความไว้วางใจ เด็กจะสามารถเปิดเผยตัวตนผ่านกิจกรรมศิลปะและสามารถยอมรับตัวตนที่แท้จริงของตนได้

ข้อดีและข้อเสียของกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับรายบุคคล

Liebmann ได้กล่าวถึงข้อดีข้อเสียของศิลปะบำบัดสำหรับรายบุคคลไว้ ดังนี้

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้ผู้รับการบำบัดมีความเป็นส่วนตัวในการบำบัด
2. ส่งเสริมให้ผู้รับการบำบัดสามารถใช้เวลาเพื่อการบำบัดได้อย่างเต็มที่
3. สามารถยืดหยุ่นมากกว่าการบำบัดสำหรับกลุ่ม ปรับเปลี่ยนได้ตลอดตามความต้องการ
4. สามารถเตรียมการได้ง่ายและสะดวกกว่าสำหรับกลุ่ม
5. ผู้รับการบำบัดได้รับความสนใจจากนักศิลปะบำบัดได้อย่างเต็มที่

ข้อเสีย

1. มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าสำหรับกลุ่ม
2. ผู้รับการบำบัดไม่ได้รับประสบการณ์การยอมรับจากผู้อื่น
3. ผู้รับการบำบัดไม่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ผู้รับการบำบัดไม่ได้รับประสบการณ์การฝึกพัฒนาทักษะสังคม (Liebmann. 2004)

ขั้นตอนกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม

Waller ได้อธิบายว่า กระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม สามารถเปิดโอกาสให้ผู้รับการบำบัดได้ใช้สรรค์สร้างผลงานศิลปะไปพร้อมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ผู้รับบำบัดได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่มตอบสนองความต้องการด้านการยอมรับและการสนับสนุนได้ดี อีกทั้งยังฝึกพัฒนาทักษะทางด้านสังคม (Waller. 1993)

Larose ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการจัดกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม ไว้ดังนี้

1. Self Awareness ส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง ผู้รับการบำบัดสามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิด ลึกๆ ภายในใจ ผ่านผลงานศิลปะได้อย่างอิสระ ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และน่าไว้วางใจ
 2. Self-Esteem ส่งเสริมการเห็นคุณค่าแห่งตน
 3. สนับสนุนให้เด็กได้ระบายอารมณ์และความรู้สึก ความกังวลใจ ความเครียด เพื่อผ่อนคลายอารมณ์นั้นๆ ที่ซ่อนเร้นภายในจิตใจได้อย่างอิสระ ไร้การตำหนิ ยอมรับในสิ่งที่เด็กแสดงออก ไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือลงโทษใดๆ เด็กสามารถใช้กิจกรรมศิลปะนี้ เป็นเครื่องมือในการแสดงออก
 4. ฝึกทักษะทางสังคม เมื่อได้รับการสื่อสารที่ถูก เด็กสามารถสร้างมิตรภาพที่ดีต่อเพื่อน ฝึกการควบคุมอารมณ์ของตน
 5. ส่งเสริมการสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ทำให้เด็กมีโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น เรียนรู้จักการฟัง และกล้าแสดงออกถึงความรู้สึกอย่างอิสระ รวมถึงเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย
 6. ฝึกทักษะต่างๆ เช่น การมองเห็น การรับฟัง การเคลื่อนไหว ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อเด็ก
 7. ฝึกทักษะการแก้ปัญหาและเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ เด็กได้รู้จักคิด เลือกลงและตัดสินใจในการทำต่างๆ โดยสอดคล้องกับระดับพัฒนาการวัยและความสนใจ
 8. การได้รับผลสะท้อนกลับด้านบวก การเสริมแรงจากกลุ่ม สามารถช่วยเสริมสร้างทักษะต่างๆต่อการประสบความสำเร็จ
 9. เสริมสร้างการไว้วางใจผู้อื่น เด็กจะสามารถเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงได้โดยอิสระ
 10. ผลงานศิลปะ จะเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นพบความสามารถพิเศษ ที่มีอยู่ในตัว
- เสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับเด็ก (Larose. 1987: 99-104)

Liebmann ได้อธิบายถึงกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นทบทวน ซึ่งเป็นการทบทวนกฎ เป้าหมาย จุดประสงค์และสิ่งที่ต้องการค้นพบในกิจกรรม โดยอภิปราย พูดคุยด้วยวาจาสุภาพ ทำความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่จะเกิดขึ้นในกิจกรรม
2. ขั้นแนะนำ จะเป็นการแนะนำหัวข้อ (Concept) ของกิจกรรมใหม่และต่อไป รวมถึงขั้นตอนรายละเอียดเวลาของแต่ละกิจกรรม
3. ขั้นแลกเปลี่ยน เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนโดยเท่าเทียมกัน รวมถึงทบทวนกระบวนการแต่ละขั้นตอนและความก้าวหน้าของกิจกรรม (Liebmann. 2004)

ข้อดีและข้อเสียของกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม

Malchiodi ได้กล่าวถึงข้อดีข้อเสียของกระบวนการศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่ม ดังนี้

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสมาชิกที่ค่อนข้างเก็บตัวและไม่ค่อยพูดคุย
2. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้ถึงผลสะท้อนกลับจากสมาชิกคนอื่นๆ ได้
3. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้พฤติกรรมและเข้าใจในบทบาทของสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่ม ซึ่งบทบาทนี้ เหมาะสมที่จะได้รับการเสริมแรงและสนับสนุน
4. ส่งเสริมให้สมาชิกได้เรียนรู้ทักษะพัฒนาการด้านสังคม
5. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกผ่อนคลาย ไม่รู้สึกกดดันมากเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับบำบัดสำหรับบุคคล
6. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มเรียนรู้การยอมรับจากผู้อื่น
7. มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและสามารถที่บำบัดได้หลายคนพร้อมๆ กัน
8. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้รู้สึกถึงความเท่าเทียมกัน
9. ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มสามารถทำงานร่วมกันกับสมาชิกต่างวัยได้

ข้อเสีย

1. เหตุเพราะผู้รับการบำบัดมีจำนวนมาก อาจทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงได้
2. มีความต้องการเรื่องวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และยุ่งยากในการจัดการ
3. สมาชิกแต่ละบุคคลอาจมีความใส่ใจในกิจกรรมศิลปะน้อยกว่าการบำบัดสำหรับบุคคล
4. สมาชิกบางรายอาจใช้สถานการณ์กลุ่มเพื่อหลีกเลี่ยงหรือหลบซ่อน ไม่เปิดเผยตัวตน

5. สมาชิกในกลุ่ม อาจจะเกิดการเปรียบเทียบกัน เมื่อทักษะความสามารถแตกต่างกัน

(Malchiodi. 2003)

5.3 ศิลปะบำบัดกับการเห็นคุณค่าแห่งตน

Jenning ได้กล่าวว่า การที่เด็กสามารถยอมรับตนเองได้นั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ดีขึ้น เด็กสามารถแสดงตัวตนผ่านงานศิลปะได้ อย่างอิสระและได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน เพราะศิลปะช่วยให้เด็กรับรู้เกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีขึ้น (Jenning. 1993)

Rubin ได้อธิบายว่า แนวคิดในการใช้ศิลปะบำบัด เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนได้ อย่างเหมาะสมและมีหลักการ เพราะศิลปะช่วยให้เด็กได้ตระหนักรู้ในตนเอง (Self awareness) ถ่ายทอดความเป็นตัวตน เด็กได้รับการยอมรับในความเป็นจริงของตัวเอง และได้สำรวจตัวเองผ่านงานศิลปะ เปรียบเสมือนสื่อกลางให้เด็กสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกได้โดยไม่มีสิ่งใดกีดกัน สามารถสื่อออกมาในรูปแบบที่ชัดเจนจากทัศนะ ความรู้สึกที่แฝงเร้นอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งบางครั้งเด็กไม่สามารถบรรยายความคิดและความรู้สึก กลับกรองออกมาเป็นคำพูดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน ขาดความมั่นใจในการแสดงออก ศิลปะจะช่วยเป็นเครื่องมือให้เด็กสามารถระบายความเป็นตัวตนได้ง่ายขึ้น งานศิลปะจึงเปรียบได้กับตัวแทนของบุคคลนั้น (Rubin. 2005)

Rosal ได้อธิบายว่า ศิลปะบำบัด นับว่าเป็นกระบวนการพัฒนาการด้านสติปัญญา เหตุเพราะกระบวนการทางศิลปะ เป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องใช้กระบวนการด้านความคิดสร้างสรรค์ ทัศนคติและความเข้าใจ สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะที่ต้องอาศัยความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ต้องอาศัยความกล้าและความเสี่ยง เมื่อเด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองและเชื่อมั่นในตัวผู้อื่น ได้รับการยอมรับ ทำให้กล้าแสดงออกในสิ่งที่คิด หากเด็กประสบกับ การเห็นคุณค่าแห่งตนต่ำ จะตกอยู่ในห้วงของความวิตกกังวล ไม่มีความสุข คิดวonderว่าผู้อื่นไม่ชื่นชอบผลงานของตน หรือ มองว่าตนไม่มีความสามารถ และไม่ได้รับการยอมรับ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อความมุ่งมั่นในการกระทำการใดๆให้สำเร็จตามเป้าหมาย ฉะนั้น การสรรค์สร้าง ผลงานศิลปะ เป็นการฝึกฝนให้เด็กกล้าแสดงออก มีความมั่นใจ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาต่างๆได้

Rosal เชื่อว่า ศิลปะนั้น ช่วยในเรื่องการแสดงออกด้านอารมณ์อย่างดี ซึ่งเด็กสามารถระบายความในใจไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวดี ๆ หรือไม่ดีก็ตาม รวมถึงอารมณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่งานศิลปะจึงเปรียบเสมือนสมุดจดบันทึกสิ่งที่อยู่ภายในออกมาเป็นรูปธรรม สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขจนกระทั่งเกิดความรู้สึกพึงพอใจ รวมทั้งสามารถนำไปใช้เพื่อเตือนความทรงจำถึงเหตุการณ์ต่างๆในอดีต ในแง่ที่เป็นประสบการณ์ด้านบวก ทำให้ผู้รับการบำบัดควบคุมตนเองและ ยอมรับสถานการณ์นั้นได้ (Rosal. 1996)

Malchiodi ได้อธิบายว่า กิจกรรมศิลปะบำบัดเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนทักษะ ฝึกพัฒนาทักษะด้านสังคม สร้างสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนได้อย่างเหมาะสม เมื่อเด็กรู้สึกได้รับการยอมรับจากสังคม ค้นพบความสามารถในตัวตน สิ่งเหล่านี้ ทำให้เด็กรับรู้ว่าคุณค่า มีความสำคัญและเป็นที่ต้องการของผู้อื่น อันจะก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าแห่งตน (Malchiodi. 2007)

สรุปได้ว่า ศิลปะอันเกี่ยวโยงกับศาสตร์แห่งศิลปกรรมบำบัด มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณค่าภายในอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ ปัญหาด้านการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน หากศึกษากระบวนการและเข้าใจศิลปกรรมบำบัดอย่างแท้จริงแล้ว ความรู้เหล่านี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าได้เป็นอย่างดี

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

จารุวรรณ นศจรุพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กรณีศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ อายุระหว่าง 10-12 ปี มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับ เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ โดยกิจกรรมศิลปะนั้น จะช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการและเห็นคุณค่าในตนเอง ผลวิจัยพบว่า เด็กกำพร้าที่ได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้น (จารุวรรณ นศจรุพงษ์. 2551: 97)

ทิพย์กมล บุญศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะกับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมดังกล่าว คือ พฤติกรรมก้าวร้าว สร้างสัมพันธกับบุคคลอื่นไม่ดี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเหมาะสมมากขึ้น

หลังจากการใช้กิจกรรมสำหรับนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมจากการประเมินของครูประจำชั้นและครูผู้ช่วยประจำชั้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ทิพย์กมล บุญศักดิ์ . 2547: บทคัดย่อ)

บัญญัติ ยงยวนและชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยกล่าวถึง ศิลปศึกษา ว่าเป็นวิชาที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลายให้กับผู้เรียน เนื่องจากกิจกรรมศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) เพราะความภาคภูมิใจในตนเอง นั้น เป็นพื้นฐานเพื่อปรารถนาให้บุคคลอื่นยอมรับตน (Respect) ทั้งในวัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของผู้อื่นด้วย นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องกัน (Connection) และความแตกต่าง (Differences) ระหว่างตนเองและบุคคลอื่น ทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงความซับซ้อน (Complexity) ของสังคม ในขณะเดียวกัน กิจกรรมศิลปะ มีประโยชน์ในการกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวิธีการมองและวิธีการคิดที่หลากหลาย โดยผู้สอนจะเป็นผู้นำการอภิปรายถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมโลกใบเดียวกัน ที่ซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลาย และผู้เรียนจะเกิดความตระหนักรู้ถึงความหลากหลายในที่สุดบัญญัติ ยงยวน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ 2550: 1-14)

รัชนิ สุระมาศย์ ได้ศึกษาผลของการฝึกการเห็นคุณค่าแห่งตนตามกรอบแนวคิดของ Siccone ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนอำนาจเจริญ จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน โดยใช้การวัดก่อนและหลังทดลอง ซึ่งในระยะทดลองนักเรียนในกลุ่มทดลองจะได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าแห่งตนตามกรอบแนวคิดของ Siccone จำนวน 20 กิจกรรม ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการฝึกกิจกรรมใดๆ จากผู้วิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน , แบบวัดเชาวน์อารมณ์ , และแบบวัดพฤติกรรมก้าวร้าวสำหรับนักเรียน, เพื่อนและครูประจำชั้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทดสอบที (t-test) ผลปรากฏว่า

1. หลังการทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีระดับเชาวน์อารมณ์สูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. หลังการทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีระดับเชาวน์อารมณ์สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. หลังการทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีคะแนนจากแบบวัดพฤติกรรมก้าวร้าวไม่แตกต่างจากนักเรียนในกลุ่มควบคุม

4. หลังการทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีคะแนนจากแบบวัดพฤติกรรมก้าวร้าวต่ำกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (รัชนี สุวะมาตย์. 2544)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

Plagens ได้ศึกษาศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ศิลปะบำบัดกับเด็กสมาธิสั้น โดยการเลือกใช้กิจกรรมศิลปะหลากหลายรูปแบบมาประยุกต์รวมกันให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพื่อนำกิจกรรมศิลปะมาบำบัดเด็กสมาธิสั้น ให้มีความสนใจในกิจกรรมเพิ่มและเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งผู้วิจัย ทำการศึกษาเก็บเด็กสมาธิสั้นเพศหญิงอายุ 10 ขวบและมารดา ดำเนินการวิจัยโดยการฝึกและสอนเทคนิคต่างๆให้กับมารดา เพื่อนำไปสอนให้กับลูกน้อยที่เป็นเด็กสมาธิสั้นจากการใช้กิจกรรมศิลปะรูปแบบต่างๆ พร้อมกับให้มารดา เป็นผู้สังเกตพฤติกรรม บันทึกรายงานความก้าวหน้าในตัวเด็ก ผลวิจัยพบว่า เด็กมีสมาธิจดจ่อมากขึ้น ให้ความสนใจในกิจกรรมเพิ่มขึ้น และเกิดความตระหนักรู้ในตนเองมากขึ้นด้วย (พิรวัส นาคประสงค์ . 2548: 25; อ้างอิงจาก Plagens. 2004)

Michael M. Omizo ได้ศึกษาศึกษาวิจัย การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม เกี่ยวกับเรื่องการเน้นกิจกรรมศิลปะเพื่อใช้ในการพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเชื้อชาติฮาวาย หรือ เชื้อชาติผสม (ระหว่างเชื้อชาติฮาวายและเชื้อชาติอื่น) จำนวน 50 คน อายุระหว่าง 8-11 ปี ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้สึกเห็นคุณค่าแห่งตนสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม (Michael M. Omizo. 1989)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาจิตรกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. สมมุติฐานการวิจัย
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
5. วิธีหาคุณภาพเครื่องมือ
6. วิธีดำเนินการทดลอง
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การสรุป อภิปรายผล และนำเสนอรายงานการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กกำพร้า ช่วงพัฒนาการวัย 8-9 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
3. ศึกษาทฤษฎีหลักจิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาทางศิลปะของเด็ก
4. ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าแห่งตน แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน ของ Rosenberg จาก รุบีนีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล ในคู่มือการวัดทางจิตวิทยา (Manual of Psychological Testing) ของ รศ.ดร.สุชีรา ภัทรายุตวรรต

5. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะ การพัฒนากิจกรรมศิลปะ และกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
6. ศึกษาทฤษฎีศิลปะบำบัดหรือศิลปกรรมบำบัด จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
7. ศึกษารายละเอียด แนวคิด และการดำเนินงานของมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากผู้ปกครองศูนย์ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา รวมทั้งศึกษาสภาพสถานที่และกลุ่มประชากรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง
8. นำแผนกิจกรรมศิลปะเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาการสำหรับเด็ก 3 ท่าน

2. สมมุติฐานการวิจัย

เด็กกำพร้าภายหลังเข้ารับกิจกรรมศิลปะมีระดับการเห็นคุณค่าแห่งตน สูงกว่าก่อนเข้ารับกิจกรรมศิลปะ โดยวัดจากแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วัย 8-9 ปี มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วัย 8-9 ปี มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จำนวน 5 คน และใช้การเลือกโดยวิธีการสุ่ม เฉพาะเจาะจง หรือเรียกว่าการสุ่มแบบพิจารณา (Purposive Sampling)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว
 - 1.2 แบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว
 - 1.3 แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตน ของ Rosenberg การหาค่าสถิติ T-test แบบทดสอบก่อน-หลัง (Rosenberg Self-Esteem Scale)
2. แบบสังเกตพฤติกรรม
3. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม

5. วิธีหาคุณภาพเครื่องมือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวทั่วไป ได้แก่ ชื่อ เพศ อายุ ภูมิลำเนา ศาสนา ระดับการศึกษา และโรคประจำตัว ส่วนที่ 2 แบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ได้แก่ คุณลักษณะอัตลักษณ์ของเด็ก ความรู้และประสบการณ์ด้านศิลปะ ส่วนที่ 3 แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตน ของ Rosenberg และครอบคลุมสาเหตุของการเกิดการเห็นคุณค่าแห่งตนตามทฤษฎี ของ Rosenberg มีขั้นตอนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ประสานงานจัดซื้อแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg จาก รูปนีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล ในคู่มือการวัดทางจิตวิทยา(Manual of Psychological Testing) ของ รศ.ดร.สุธีรา ภัทรายุตวรวิทย์

1.2 นำแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนที่สร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบด้านเนื้อหาและโครงสร้าง เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

1.3 นำแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลอง (Try Out) กับเด็กกำพร้าที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่าง 5 คน และตรวจสอบความตรงของแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน โดยผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็น จากกลุ่มเด็กกำพร้าที่ได้ทำการ (Try Out) เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า เป็นไปตามลักษณะการเห็นคุณค่าแห่งตนตามแบบสอบถามมากน้อยเพียงใด

1.4 นำแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนที่ทดลองใช้แล้วไปตรวจสอบความเที่ยงของแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน โดยใช้สูตรอัลฟ่า (α -Coefficient) (Cronbach's alpha. 1970)

1.5 นำแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและนำไปใช้จริง

1.6 ลักษณะของแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนประกอบด้วย 10 ข้อ เป็นคำถามเชิงบวก 5 ข้อ และคำถามเชิงลบ 5 ข้อ และคำถามที่ต้องการตรวจสอบการตอบไม่ตรงตามความจริงของผู้ตอบจำนวน 5 ข้อ โดยลักษณะคำถามมีมาตราส่วนประมาณค่าเป็น (Rating scale) 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว

วิธีการตอบและเกณฑ์การให้คะแนน

ลักษณะคำถามมีมาตราส่วนประมาณค่าเป็น (Rating scale) 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว มีความหมายของตัวเลือก ดังนี้

มากที่สุด	หมายถึง ท่านคิดว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกมากที่สุด
มาก	หมายถึง ท่านคิดว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกมาก
ปานกลาง	หมายถึง ท่านคิดว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกปานกลาง
น้อย	หมายถึง ท่านคิดว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกน้อย
น้อยที่สุด	หมายถึง ท่านคิดว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกน้อยที่สุด

เนื่องจากแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนนี้ ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับตนเองทั้งทางบวก และทางลบ เกณฑ์การให้คะแนนจึงแตกต่างกัน คือ ข้อที่มีความหมายทางบวก ถ้าผู้ตอบตอบ “มากที่สุด” จะได้ 5 คะแนน “มาก” 4 คะแนน “ปานกลาง” 3 คะแนน “น้อย” 2 คะแนน “น้อยที่สุด” 1 คะแนน และข้อที่มีความหมายทางลบ การให้คะแนนจะตรงข้ามกับทางบวก “มากที่สุด” 1 คะแนน “มาก” 2 คะแนน “ปานกลาง” 3 คะแนน “น้อย” 4 คะแนน “น้อยที่สุด” 5 คะแนน ส่วนข้อที่ไม่ตอบ จะไม่ได้คะแนน

2. แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นแบบสังเกตพฤติกรรม และบันทึกความถี่ของพฤติกรรมที่คาดหวังโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เป็นผู้สังเกตและบันทึกที่กระหว่างการเข้ารับกิจกรรมศิลปะของเด็ก กำพร้าในแต่ละครั้ง แบบสังเกตพฤติกรรมนี้ประกอบด้วย ตารางแสดงรายละเอียดของพฤติกรรมที่คาดหวัง ซึ่งสังเคราะห์การเห็นคุณค่าแห่งตนและตารางความถี่ของพฤติกรรมที่คาดหวัง มีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรม จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยต่างๆ

2.2 กำหนดขอบข่ายพฤติกรรมที่ผู้วิจัยต้องการสังเกตโดยอิงจากวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน

2.3 สร้างแบบสังเกตพฤติกรรม และนำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สร้างขึ้นตรวจสอบแก้ไขโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์

2.4 นำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและโครงสร้าง

2.5 นำแบบสังเกตพฤติกรรมที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้(Try Out) กับเด็กกำพร้า ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน

2.6 ปรับปรุงแก้ไขแบบสังเกตพฤติกรรมให้สมบูรณ์และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อ พิจารณานุมัติก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม เป็นการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อ เสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า สมาคมสงเคราะห์เด็กกำพร้าแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร โดยผ่านการพิจารณาอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนากิจกรรมศิลปะ ดังนี้

3.1 นักวิชาการด้านศิลปศึกษา ผู้มีประสบการณ์ ความรู้ และเชี่ยวชาญในการจัด กิจกรรมศิลปะ จำนวน 1 ท่าน

3.2 นักวิชาการ ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก จำนวน 1 ท่าน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมของแผนการพัฒนากิจกรรมศิลปะ จากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence – Indexes หรือ IOC) ซึ่งคำนวณได้จากสูตร (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2539)

สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

ระดับคะแนนที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินได้มี 3 ระดับ ดังนี้

มีความเห็นว่าสอดคล้อง ให้คะแนน +1

มีความเห็นว่าไม่แน่ใจ ให้คะแนน +1

มีความเห็นว่าไม่สอดคล้อง ให้คะแนน +1

เกณฑ์การตัดสินใจ เมื่อนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ด้วยสูตรดังกล่าว แล้วพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.05 ถือว่าประเด็นมีความ สอดคล้อง ไม่ต้องปรับปรุง แต่ถ้าหากพบว่าประเด็นใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.05 ถือ ว่าไม่มีความถูกต้องเหมาะสม จะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ สำหรับข้อเสนอแนะอื่นๆ หากผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันมากกว่าร้อยละ 50 จะ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอนั้น

กิจกรรมศิลปะ 10 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรม “บันทึกเด็กดี” By Paul Arden
2. กิจกรรม “เป็นเพื่อนกันเถอะ” By Fred Rodgers
3. กิจกรรม “ใบหน้าสร้างมิตร” By MOMba
4. กิจกรรม “ต้นไม้แห่งความดี” By Michelle
5. กิจกรรม “กระถางน้อยปลูกต้นฝัน” By dillydaliart
6. กิจกรรม “โต๊ะเก้าอี้ หรรษาพาเพลิน” By Ellies
7. กิจกรรม “วาดสนุกฉันและเธอ”
8. กิจกรรม “ต่อเติมอนาคตของฉัน” By ArtMommie
9. กิจกรรม “อันดามันบ้านฉัน” By Vesela Yotseva
10. กิจกรรม “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ” By Rachel Fucett

การปฏิบัติกิจกรรม

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม สัปดาห์ละ 5 ครั้ง คือ วันจันทร์-วันศุกร์ ครั้งละ 60 นาที หรือ 1 ชั่วโมง 30 นาที เวลา 13:30-15:00 น. โดยรวมระยะเวลาการจัดกิจกรรมเพื่อการทดลองประมาณ 2 สัปดาห์ หรือเป็นเวลา 10 ชั่วโมง

ตาราง 5 ตารางกิจกรรมศิลปะ

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรมศิลปะ	เวลา
1	13 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “บันทึกเด็กดี”	60 นาที
2	14 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “เป็นเพื่อนกันเถอะ”	60 นาที
3	15 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “ใบหน้าสร้างมิตร”	60 นาที
4	16 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “ต้นไม้แห่งความดี”	60 นาที
5	17 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “กระถางน้อยปลูกต้นฝัน”	1 ชั่วโมง 30 นาที
6	20 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “โต๊ะเก้าอี้ หรรษาพาเพลิน”	1 ชั่วโมง 30 นาที
7	21 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “วาดสนุกฉันและเธอ”	60 นาที
8	22 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “ต่อเติมอนาคตของฉัน”	60 นาที
9	23 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “อันดามันบ้านฉัน”	60 นาที
10	24 ตุลาคม 2557	กิจกรรม “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ”	60 นาที

แบบแผนการทดลอง

แบบแผนการทดลองนี้ มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะกับ เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วัย 8-9 ปี มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา การวิจัยนี้ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว ก่อนและหลังทดลอง (One group Pretest-Posttest Design) (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. 2548: 61)

ตาราง 6 ตารางแสดงแบบแผนทดลองแบบกลุ่มเดียว ก่อนและหลังทดลอง (One group Pretest-Posttest Design)

กลุ่มทดลอง	การทดสอบก่อนการทดลอง	การทดลอง	การทดสอบหลังการทดลอง
E	T1 E	X	T2 E

6. วิธีการดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรัณนครินทรวิโรฒ ถึงประธานมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เพื่อขออนุมัติให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในมูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

2. อบรมผู้ช่วยวิจัย

3. ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัย แบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการทดลอง

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวและแบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว
2. แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน
3. ประเมินและบันทึกผล

ระยะที่ 2 ขณะทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตัวเอง โดยแผนการใช้กิจ กรรมศิลปะ 10 รูปแบบกิจกรรม ซึ่งเริ่มทำการทดลองสัปดาห์ละ 5 ครั้ง คือ วันจันทร์-วันศุกร์ ครั้งละ 60 นาที หรือ 1 ชั่วโมง 30 นาที เวลา 13:30-15:00 น. โดยรวมระยะเวลาการจัดกิจกรรมเพื่อการทดลองประมาณ 2 สัปดาห์ หรือ เป็นเวลา 10 ชั่วโมง ในการทดลองผู้วิจัยได้พูดคุยและ สังเกตพร้อมบันทึกพฤติกรรม เพื่อศึกษาผล การจัดกิจกรรมศิลปะตามแบบแผนทั้งหมด 10 รูปแบบกิจกรรม

ระยะที่ 3 หลังการทดลอง

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน
2. ประเมินและบันทึก “การเห็นคุณค่าแห่งตน”
3. แบบสังเกตพฤติกรรม

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำมาแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ
2. แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน ของ Rosenberg (Rosenberg Self-Esteem Scale)

2.1 วิเคราะห์แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า ก่อนการเข้ารับกิจกรรม (Pre-Test) และหลังเข้ารับกิจกรรม (Post-Test) โดยเปรียบเทียบเพื่อสังเกตความแตกต่างของ ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนการเห็นคุณค่าแห่งตน ก่อนเข้ารับกิจกรรม (Pre-Test) และหลังเข้ารับกิจกรรม (Post-Test) โดยใช้สถิติเปรียบเทียบ T-test

สูตร

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - [\sum D]^2}{n - 1}}}$$

เมื่อ $df = n - 1$

* กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเอง ระหว่างกลุ่มเด็กกำพร้า โดยทำการสลับคะแนนในข้อความเชิงลบก่อนทำการเปรียบเทียบ

3. การวัดระดับความสำคัญของแต่ละปัจจัยจะใช้มาตรวัดแบบประมาณ และมีเกณฑ์การแบ่งคำตอบออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีหลักเกณฑ์การแปลผลและค่าเฉลี่ยในแต่ละระดับดังนี้

ระดับที่มีอิทธิพล	เกณฑ์การใช้คะแนน (ค่าเฉลี่ย)
มากที่สุด	4.50-5.00
มาก	3.50-4.49
ปานกลาง	2.50-3.49
น้อย	1.50-2.49
น้อยน้อยที่สุด	1.00-1.49

8. การสรุป อภิปรายผล และนำเสนอรายงานการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามสถิติที่กำหนดแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งสมมุติฐานไว้ คือ ศึกษาผลการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า ส่วนการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการสรุปรวมผลจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และสาระสำคัญจากการลงไปปฏิบัติกิจกรรมและอภิปรายผลถึงการสังเกตและการพูดคุยสัมภาษณ์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ในเรื่องของกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า การรายงานผลนำเสนอในรูปแบบความเรียงและตารางประกอบคำบรรยาย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยมีเด็กชายและเด็กหญิงกำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน วัย 8-9 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รวมทั้งสิ้น 5 คน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

1. การประเมินความสอดคล้องแบบประเมินความเหมาะสมของแผนกิจกรรมศิลปะ
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) ก่อนและหลังกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสังเกต พฤติกรรมระหว่าง ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และผลงานที่โดดเด่นในแต่ละกิจกรรม

1. การประเมินความสอดคล้องแบบประเมินความเหมาะสมของแผนกิจกรรมศิลปะ ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาความสอดคล้องแบบประเมินความเหมาะสมกับข้อสอบจำนวน 10 ข้อ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 ผลวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของความสอดคล้องของแผนกิจกรรมศิลปะ

ที่	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			IOC	ผลการประเมิน
		1	2	3		
1	กิจกรรมมีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วนและสัมพันธ์กัน	+1	+1	+1	1.0	ผ่าน
2	แนวความคิดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	+1	+1	+1	1.0	ผ่าน
3	กิจกรรมศิลปะสอดคล้องกับแนวคิดและวัตถุประสงค์	+1	+1	+1	1.0	ผ่าน
4	กิจกรรมหลากหลายเหมาะสมและสอดคล้องกับความสามารถของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	+1	0	+1	0.7	ผ่าน
5	กิจกรรมศิลปะเน้นทักษะกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติและการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน	+1	+1	+1	1.0	ผ่าน
6	กิจกรรมมีความยากง่ายเหมาะสมกับเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	-1	0	+1	0	ปรับปรุงแก้ไข
7	สื่อ/แหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับกิจกรรมและเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	+1	+1	+1	1.0	ผ่าน
8	สื่อหลากหลายสอดคล้องกับเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	+1	0	+1	0.7	ผ่าน
9	วิธีการวัดผลและเครื่องมือสอดคล้องกับความมุ่งหมายและกิจกรรมศิลปะ	0	+1	+1	0.7	ผ่าน
10	เกณฑ์การประเมินชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ	+1	0	+1	0.7	ผ่าน

ตาราง 7 ผลวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของความสอดคล้องของแผนกิจกรรมศิลปะจำนวน 9 ข้อ มีความสอดคล้องของแผนกิจกรรมศิลปะคุณภาพตามเกณฑ์ (ค่า IOC มากกว่า 0.5) ผลประเมินผ่าน และจำนวน 1 ข้อ ไม่มีความสอดคล้องของแผนกิจกรรมศิลปะคุณภาพ ตามเกณฑ์ ผลประเมินปรับปรุงแก้ไข (ค่า IOC ต่ำกว่า 0.5) *ผู้วิจัยปรับแก้กิจกรรมศิลปะตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

การศึกษาการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำแนกตามเพศ อายุ ภูมิลำเนา และโรงเรียน โดยภาพรวมคิดค่าเฉลี่ยเป็นร้อยละดังนี้

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา คิดค่าเฉลี่ยเป็นร้อยละ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	2	40
1.2 หญิง	3	60
รวม	5	100
2. อายุ		
2.1 8 ปี	3	60
2.2 9 ปี	2	40
รวม	5	100
3. ภูมิลำเนา		
3.1 กรุงเทพมหานคร	1	20
3.2 ระนอง	1	20
3.3 พังงา	2	40
3.4 สวิตเซอร์แลนด์	1	20
รวม	5	100
4. สถานศึกษา		
4.1 โรงเรียนบ้านบางม่วง	3	60
4.2 โรงเรียนบ้านบางนายสี	1	20
4.3 โรงเรียนบ้านน้ำเค็ม	1	20
รวม	5	100

จากตาราง 8 เด็กกำพร้าชั้นประถม ศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน เพศชายจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และเพศหญิง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 เมื่อพิจารณาจาก เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 8 ปีมากที่สุด 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาอายุ 9 ปี 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 เมื่อพิจารณาจากภูมิลำเนาจังหวัดพังงามา กที่สุด 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมากรุงเทพมหานคร 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 จังหวัดระนอง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 เมื่อพิจารณาจากสถานศึกษาโรงเรียนบ้านบางม่วงมากที่สุด 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาโรงเรียนบ้านนายสี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และโรงเรียนบ้านน้ำเค็ม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก

ตาราง 9 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) ก่อนและหลังกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	df	t	P
ก่อนเรียน	5	29.800	5.449			
หลังเรียน	5	38.400	2.302			
					-5.992	4 .004

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 9 แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จาก การวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน ซึ่งหลังเรียนมีคะแนนค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามสมมติฐานการศึกษา

**4. ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติการ ศิลปะ
ของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า
จังหวัดพังงา และผลงานศิลปะที่โดดเด่นในแต่ละกิจกรรม**

ตัวอย่างผลงานกิจกรรมศิลปะโดยการสรุปผลบันทึกพรรณนาระหว่างปฏิบัติการ
ประกอบผลงานของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

การคัดเลือกผลงานของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีจุดเด่นในแต่ละกิจกรรม
จากการปฏิบัติการเพื่อสรุปลักษณะผลงานตลอดจนการปฏิบัติการศิลปะในครั้งต่อไป
ดังนี้

ตาราง 10 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติตาม	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้รับการชื่นชมผลงานจากเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	4	5	5	14	5	5	5	15	5	5	10	5	4	9	48
รวม	24	25	25	74	25	25	25	75	25	25	50	25	24	49	248
$\bar{X}$	4.8	1	1	6.8	1	1	1	3	1	1	2	1	4.8	5.8	17.6
S.D.	3.8	0.00	0.00	3.8	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.8	3.8	7.6

ภาพประกอบ 1 กิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

ตาราง 4 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

แรกเริ่มผู้สอนสร้างสัมพันธ์ภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านคุณค่าของการบันทึกความทรงจำและอธิบายกิจกรรม ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 3 มีความตั้งใจโดดเด่นมาก พร้อมทั้งสามารถอธิบายให้เพื่อนๆ ฟัง ด้วยบุคลิกที่ไม่มีความเขินอาย เรียบร้อย พูดคุยกับผู้ สอนระหว่างปฏิบัติกิจกรรมด้วยอารมณ์ยิ้มแย้มแจ่มใสว่า “นี่คือสมุดบันทึกเล่มแรกของหนู หนูจะบันทึกทุกวันเลยคะ ” และยังนำเสนอเรื่องราวความชอบในธรรมชาติ ต้นไม้ดอกไม้ ใบหญ้า นก สายรุ้ง และดวงดาว ผ่านผลงานชิ้นนี้อย่างภาคภูมิใจ รวมทั้งเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 3 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld.1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏพฤติกรรมสอดคล้อง กับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ชัดเจนมากที่สุด (Siccone. 1995: 1)

ตาราง 11 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้ที่ได้อาศัยในบ้านถาวรนำใจมาเกาะกัวป่า จังหวัดพังงาค่าความถี่ของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมเป็นเพื่อนกันเถอะ

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารรถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชม	เรียนรู้และแก้ไข้ปัญหา	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วม	ปฏิบัติตามกรรมด้วยความ	แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตาม	ตอบสนองคำวิจารณ์	รวมคะแนน	ได้รับการชื่นชมผลงานจากผู้อื่น	ปฏิบัติได้้อย่าง	รวมคะแนน	
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	4	14	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 2	5	5	5	15	4	5	5	14	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	4	5	5	14	5	5	10	5	4	9	48
คนที่ 5	3	5	3	11	4	5	5	14	5	5	10	4	5	9	44
รวม	23	25	23	71	22	25	24	71	25	25	50	24	24	48	240
X	4.6	1	4.6	10.2	4.4	1	4.8	10.2	1	1	2	4.8	4.8	9.6	32
S.D.	2.7	0.00	2.7	5.4	3.4	0.00	3.8	7.2	0.00	0.00	0	3.8	3.8	7.6	20.2

ภาพประกอบ 2 กิจกรรมที่ 2 “เป็นเพื่อนกันเถอะ” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

ตาราง 5 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “บันทึกเด็กดี” จาก
การสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธ์ภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนะด้านการ
สำรวจตนเอง แนะนำตนเอง ความชอบส่วนตัว ให้เพื่อนรู้จักผ่านผลงาน ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 3 มี
ความตั้งใจโดดเด่น กล้าตัดสินใจ เล่า อธิบายสิ่งที่แตกต่าง ให้เหตุผลกับผู้สอนว่า “ตัวหนูเป็นสีชมพู
เพราะหนูมีความสุข” ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความประพฤติเรียบร้อย มุ่งมั่นสร้างผลงาน รวมทั้งเลือกใช้
อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ พูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะกับเพื่อนสนุกสนาน แต่เขินอายเมื่อ
นำเสนอผลงานของตนเองเล็กน้อย ผลงานได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บ
อุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 3 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเองและ
ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุก
ประการ (Victor Lowenfeld.1987) และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ได้แก่ ภาพลักษณ์
ของตน ตนในอุดมคติ และความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเห็นคุณค่า
แห่งตนด้านการประเมินอัตมโนทัศน์ชัดเจนมากที่สุด (Lovell. 1980: 115-118)

ตาราง 12 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 3 “ใบหน้าสร้างมิตร”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้รับการชื่นชมผลงานจากเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	4	5	14	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 2	5	5	5	15	4	5	5	14	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	4	9	49
คนที่ 5	4	5	4	13	4	5	5	14	5	5	10	5	4	9	46
รวม	24	24	24	72	23	25	25	73	25	25	50	25	23	48	243
$\bar{X}$	4.8	4.8	4.8	14.4	4.6	1	1	6.6	1	1	2	1	4.6	5.6	28.6
S.D.	3.8	3.8	3.8	11.4	2.7	0.00	0.00	2.7	0.00	0.00	0	0.00	2.7	2.7	16.8

ภาพประกอบ 3 กิจกรรมที่ 3 “ใบหน้าสร้างมิตร” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

ตาราง 6 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “บันทึกได้ดี” จาก
การสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 3

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธ์ภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่านคลายแกลเปลี่ยนทัศนคติด้านการ
สำรวจบุคลิกภาพใบหน้าของตนเอง แนะนำตนเองให้เพื่อนรู้จักผ่านผลงาน ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 3 มี
ความตั้งใจโดดเด่น ชักถามผู้สอนด้วยบุคลิกที่ไม่มีความเขินอาย กล้าแสดงออก ในส่วนของ
กิจกรรมที่ตนไม่เข้าใจ มีความประพฤติเรียบร้อย ยิ้มแย้มแจ่มใส มีสมาธิจดจ่อกับผลงาน นำเสนอ
ผลงานของตนเองได้อย่างน่าสนใจและภาคภูมิใจ รวมทั้งเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ
ช่วยสอนเพื่อนเรื่องการตัดกระดาษเป็นรูปต่างๆ ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอน
เก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 3 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง
ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุก
ประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และยกย่องตนเอง เชื้อมั่นในตนเอง เสริมสร้างทัศนคติด้าน
บวกให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (Maslow. 1970:
45)

ตาราง 13 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 4 “ต้นไม้แห่งความดี”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังที่ได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อรวมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติตาม	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้รับการชื่นชมผลงานจากเพื่อนรวมกิจกรรม	ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	4	14	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	4	5	14	4	5	5	14	5	5	10	5	5	10	48
คนที่ 4	5	4	5	14	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 5	4	5	5	14	4	5	5	14	5	5	10	5	5	10	48
รวม	24	23	25	72	23	25	24	72	25	25	50	25	25	50	244
X	4.8	4.6	1	10.4	4.6	1	4.8	10.4	1	1	2	1	1	2	24.8
S.D.	3.8	2.7	0.00	6.5	2.7	0.00	3.8	6.5	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	13

ภาพประกอบ 4 กิจกรรมที่ 4 “ต้นไม้แห่งความดี” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 2

ตาราง 7 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “ต้นไม้แห่งความดี”
จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธ์ภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลาย แลกเปลี่ยนทัศนะด้านการ
ทำความดี คุณค่าของต้นไม้ ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 2 มีความมุ่งมั่นโดดเด่น สามารถช่วยผู้สอนอธิบาย
กิจกรรมให้กับเพื่อนๆ ได้อย่างดี ด้วยบุคลิกที่สุขุม ใจเย็น มีความประพฤติเรียบร้อย ยิ้มแย้ม
แจ่มใส ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม นำเสนอผลงานของตนเองได้ย่อ ่างน่าชื่นชมและภาคภูมิใจ กล้า
แสดงออก รวมทั้งเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ ช่วยเพื่อนๆ ประดิษฐ์รูปแบบใบไม้เล็ก
ใหญ่ ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความ
กระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 2 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง
ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุก
ประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ
พฤติกรรมด้านการรับรู้เกี่ยวกับตน ทั้งทางปัญญา ทางสังคม และทางกายภาพ เป็นองค์ประกอบที่
สำคัญของการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (แสงเดือน ทวีสิน. 2545: 231-232; อ้างอิงจาก
Harter. 1968)

ตาราง 14 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 5 “กระถางน้อยปลูกต้นฝัน”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	รวมคะแนน	ดำรงผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสม	เหมาะสม	ได้รับทราบผลงานของตนเองเพื่อนร่วมกิจกรรม	สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้เหมาะสม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
รวม	25	25	25	75	25	25	25	75	25	25	50	25	25	50	250
X	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	3	1	1	3	12
S.D.	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0

ภาพประกอบ 5 กิจกรรมที่ 5 “กระถางน้อยปลูกต้นผืน” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

ตาราง 8 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “กระถางน้อยปลูกต้นผืน” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านการปลูกต้นไม้เสริมจิตใจที่อ่อนโยน คุณค่าของการดูแลรักษา ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 1 มีความสนใจโดดเด่น ตื่นเต้นกับกิจกรรมมาก ฟังผู้สอนอธิบายกิจกรรมด้วยบุคลิกที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ว่าจริง มีความประพฤติแก่นซ้น แต่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมมาก ให้เหตุผลกับผู้สอนว่า “หนูไม่เคยมีต้นไม้เป็นของตัวเอง หนูจะวางไว้ข้างเตียงและดูแลต้นไม้ของหนูอย่างดี ” นำเสนอผลงานของตนเองได้อย่างน่าชื่นชมและภาคภูมิใจ กล้าแสดงออก รวมทั้งเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ แนะนำเพื่อนๆ เรื่องการพันท์กระถางให้มีสีสันสดใส ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 1 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ประเมินคุณค่าในตนเอง เกี่ยวกับความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (Coopersmith. 1981: 5)

ตาราง 15 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 6 “ไต่เก้าอี้หรรษา พาเพลิน”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังที่ได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติตาม	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้รับการชื่นชมผลงานจากเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	4	9	49
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	4	9	49
คนที่ 5	4	4	5	13	5	5	5	15	5	5	10	5	4	9	47
รวม	24	24	25	73	25	25	25	75	25	25	50	25	22	47	245
$\bar{X}$	4.8	4.8	1	10.6	1	1	1	3	1	1	2	1	4.4	5.4	21
S.D.	3.8	3.8	0.00	7.6	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	2.9	2.9	10.5

ภาพประกอบ 6 กิจกรรมที่ 6 “ไต่เก้าอี้หรรษา พาเพลิน” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

ตาราง 9 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 6 “ไต่เก้าอี้หรรษา พาเพลิน” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธ์พูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนะด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 1 มีความตั้งใจโดดเด่น ฟังผู้สอนอธิบายกิจกรรมด้วยบุคลิกที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง มีความประพฤติแก่นขนบ้าง แต่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม รับฟังความคิดเห็นจากเพื่อน มีความมั่นใจในตนเอง มีบุคลิกเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจและสามารถสอนเพื่อนๆ แก้ปัญหาเรื่องการใช้สีได้ดี นำเสนอผลงานของตนเองได้อย่างน่าสนใจและภาคภูมิใจ อีกทั้งเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความคล่องแคล่ว ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 1 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเองผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็กในชั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) ส่งเสริมทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น เชื้อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (Osborn. 2001: 3)

ตาราง 16 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 7 “วาดสนุกฉันและเธอ”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มุ่งสนใจตนเอง	ภาคภูมิใจตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาด้านต่างได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อรวมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	รวมคะแนน	สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้รับรางวัลตอบแทนผลงานหรือพฤติกรรม	มีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
รวม	25	25	25	75	25	25	25	75	25	25	50	25	25	50	250
X	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	2	1	1	2	10
S.D.	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0

ภาพประกอบ 7 กิจกรรมที่ 7 “วาดสนุกฉันและเธอ” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

ตาราง 10 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 7 “วาดสนุกฉันและเธอ” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เรียนรู้ความรู้สึกดีจากการให้ ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 1 มีความสนใจโดดเด่นซักถามและฟังผู้สอนอธิบายกิจกรรมด้วยบุคลิกที่ไม่เขินอาย ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความประพฤติแก่นชนบ้าง แต่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมอย่างถูกต้องทุกขั้นตอน สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจและคล่องแคล่ว ตื่นเต้นและสนุกสนาน กับเพื่อนๆ แสดงความรู้สึกเขินอายเล็กน้อยเมื่อนำเสนอผลงานของตนเองพร้อมกับมอบภาพวาดเป็นของขวัญให้เพื่อน ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 1 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเชื่อในความสามารถของตนและเสริมทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น รับรู้ลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรม การเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (นันทภา ชมพูนุตร. 2549: 28; อ้างอิงจาก Golden. 1987)

ตาราง 17 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 8 “ต่อเติมอนาคตของฉัน”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	เห็นคุณค่าของความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจตนเอง	เรียนรู้และเข้าใจผู้อื่นได้	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติตามด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	รวมคะแนน	รับผิดชอบต่อตนเองอย่างเต็มที่	รับผิดชอบต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	รับผิดชอบต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียน	รับผิดชอบต่อสังคม	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
รวม	25	25	25	75	25	25	25	75	25	25	50	25	25	50	250
X	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	2	1	1	2	10
S.D.	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0

ภาพประกอบ 8 กิจกรรมที่ 8 “ต่อเติมอนาคตของฉัน” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 4

ตาราง 11 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 8 “ต่อเติมอนาคต
ของฉัน” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่
3 คนที่ 4

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนด้าน
อาชีพในฝัน สำรวจความชอบของตนเอง ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 4 มีตั้งใจโดดเด่น ฟังผู้สอน อธิบาย
กิจกรรมด้วยบุคลิกที่ไม่เขินอาย กล้าแสดงออก มีความประพฤติเรียบร้อย ทะเล้นบ้าง แต่ตั้งใจปฏิบัติ
กิจกรรมได้อย่างดี สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความมั่นใจ ร้องเพลงอารมณ์ดีขณะปฏิบัติ
กิจกรรม พร้อมให้เหตุผลกับผู้สอนว่า “ผมอยากเป็นทหาร ทหารที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ได้”
แสดงทัศนคติอันกล้าแกร่งและภาคภูมิใจ นำเสนอผลงานของตนเองได้อย่างน่าชื่นชม ได้รับการชื่น
ชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตน
ปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 4 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะ ความสามารถของตนเอง
ตามแนวคิดทฤษฎีแห่งตน ด้านการรู้จักตนเอง ตนในตามอุดมคติ ตนตามที่รับรู้ และตนตามความ
เป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (โสภา ขปิลนนท์. 2536:
57-61; อ้างอิงจาก Carl Carl R. Roger. 1970) และผลงานปรากฏตามทฤษฎีการพัฒนาศิลปะ
ของเด็กในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987)

ตาราง 18 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 9 “อันดามันบ้านฉัน”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารถของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาด้านต่างได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติตามด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติตามกิจกรรม	รวมคะแนน	สร้างผลงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนององค์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	ได้ร่วมเล่นกับเพื่อนอย่างเหมาะสมกับเกม	มีระเบียบเรียบร้อยในการเล่น	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	3	4	4	11	4	5	5	14	5	5	10	5	5	10	45
รวม	23	24	24	71	24	25	25	74	25	25	50	25	25	50	245
X	4.6	4.8	4.8	14.2	4.8	1	1	6.8	1	1	2	1	1	2	25
S.D.	2.7	3.8	3.8	10.3	3.8	0.00	0.00	3.8	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	14.1

ภาพประกอบ 9 กิจกรรมที่ 9 “อันดามันบ้านฉัน” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

ตาราง 12 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “อันดามันบ้านฉัน” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 1

กิจกรรมนี้ ผู้สอนสร้างสัมพันธภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านคุณค่าแห่งท้องทะเลอันดามัน สำนึกรักบ้านเกิด ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 1 มีความสนใจโดดเด่นมาก ตั้งใจฟังพร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เพื่อนๆ ฟัง ด้วยบุคลิกที่ไม่มีความเขินอาย กล้าแสดงออก ความประพฤติเรียบร้อย พูดคุยและซักถามผู้สอนระหว่างปฏิบัติกิจกรรมด้วยอารมณ์ยิ้มแย้มแจ่มใส นำเสนอเรื่องราวความชอบ ความน่ารักของปลาวาฬ ผ่านผลงานชิ้นนี้ อย่างภาคภูมิใจ เรียนรู้การใช้อุปกรณ์ด้วยความใจเย็นและเชื่อมั่นในตนเอง เน้นแนวทางการแก้ปัญหาให้กับเพื่อน ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตนปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 1 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏพฤติกรรมสอดคล้อง กับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ชัดเจนมากที่สุด (Siccone. 1995: 1)

ตาราง 19 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จากค่าความถี่ของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพฤติกรรมเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน กิจกรรมที่ 10 “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ”

คุณค่าแห่งตน / พฤติกรรม	ด้านการพึ่งพาตนเอง				ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน				ด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเอง			ด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคม			รวมคะแนน
	มั่นใจในความสามารของตนเอง	ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานตนเอง	เรียนรู้และแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยตนเอง	รวมคะแนน	ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม	ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติตาม	รวมคะแนน	ดำรงผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	ตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสม	รวมคะแนน	มีส่วนร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจและชอบ	มีส่วนร่วมอยู่ได้กับผู้อื่น	รวมคะแนน	
เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3															
คนที่ 1	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 2	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 3	5	5	4	14	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	49
คนที่ 4	5	5	5	15	5	5	5	15	5	5	10	5	5	10	50
คนที่ 5	4	5	5	14	4	4	3	11	5	5	10	5	5	10	45
รวม	24	25	24	73	24	24	23	71	25	25	50	25	25	50	244
X	4.8	1	4.8	10.6	4.8	4.8	4.6	14.2	1	1	2	1	1	2	28.8
S.D.	3.8	0.00	3.8	7.6	3.8	3.8	2.7	10.3	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	17.9

ภาพประกอบ 10 กิจกรรมที่ 10 “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ” ผลงานกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้า
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คนที่ 2

ตาราง 13 ผลวิเคราะห์โดยผู้สอนคัดเลือกผลงานตัวอย่างกิจกรรมที่ 1 “อันดามันบ้าน
ฉัน” จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
คนที่ 2

กิจกรรมสุดท้าย ผู้สอนสร้างสัมพันธ์ภาพพูดคุยให้เด็กๆ ผ่อนคลายแลกเปลี่ยนทัศนะ
ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ปาร์ตี้เล็กๆ สบายๆ เป็นกันเอง ซึ่งเด็กกำพร้าคนที่ 2 มีความตั้งใจโด
เด่นมาก พร้อมอธิบายกิจกรรมให้เพื่อนฟัง ด้วยบุคลิกที่ไม่มีความเขินอาย เชื่อมมั่นในตนเอง ความ
ประพจน์เรียบร้อย สุขุม ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนเป็นอย่างดี สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ด้วยความ
คล่องแคล่ว สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดีน่าชื่นชมและภาคภูมิใจ อีกทั้งยังช่วยเพื่อนตัดตกแต่ง
มงกุฎให้สวยงามด้วย แสดงความรู้สึกเขินอายบ้างเล็กน้อยเมื่อนำเสนอผลงานของตน ได้รับการ
ชื่นชมจากเพื่อนๆ และผู้สอน ช่วยผู้สอนเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วยความกระตือรือร้นเมื่อตน
ปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์

สรุป เด็กกำพร้าคนที่ 2 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง
ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุก
ประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏ
พฤติกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพา
ตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ชัดเจนมาก
ที่สุด (Siccone. 1995: 1)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1.1 เพื่อพัฒนากิจกรรมศิลปะที่เสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
- 1.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะ

2. ความสำคัญของการวิจัย

- 2.1 ศิลปะสามารถเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กให้สูงขึ้นได้ โดยเฉพาะการใช้ศิลปะที่สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาทางศิลปะของเด็ก
- 2.2 กิจกรรมศิลปะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการบำบัดจิตใจเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี

3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเป็น เด็กชายและเด็กหญิง กำพร้าที่มีปัญหาด้านการเห็นคุณค่าแห่งตน วัย 8-9 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รวมทั้งสิ้น 5 คน และใช้การเลือกโดยการสุ่ม (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เด็กกำพร้าที่ไร้ที่พึ่งโดยสิ้นเชิง

4. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเก็บข้อมูล ในเดือนตุลาคม 2557 สัปดาห์ละ 5 ครั้ง คือ วันจันทร์-วันศุกร์ ครั้งละ 60 นาที หรือ 1 ชั่วโมง 30 นาที เวลา 13:30-15:00 น. โดยรวมระยะเวลาการจัดกิจกรรมเพื่อการทดลองประมาณ 2 สัปดาห์ หรือเป็นเวลา 10 ชั่วโมง

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1.1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว

5.1.2 แบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว

5.1.3 แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตน ของ Rosenberg การหาค่าสถิติ T-test แบบทดสอบก่อน-หลัง (Rosenberg Self-Esteem Scale)

ผู้วิจัยแนะนำตัวสร้างสัมพันธ์กับเด็กกำพร้า และให้เด็กกำพร้าแนะนำตนเอง เพื่อทำความรู้จักก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยอธิบายภาพรวมในการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะพร้อมทั้งอธิบายความเข้าใจในแบบสอบถามการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) อย่างละเอียด ก่อนปฏิบัติกิจกรรมศิลปะและหลังปฏิบัติกิจกรรมศิลปะทั้ง 10 กิจกรรม

5.2 แบบสังเกตพฤติกรรม

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone ที่กล่าวถึง คุณลักษณะองค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน ต้องประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. Independence การพึ่งพาตนเอง
2. Interdependence การพึ่งพาอาศัยกัน
3. Personal Responsibility ความรับผิดชอบต่อตนเอง
4. Social Responsibility ความรับผิดชอบต่อสังคม (Siccone. 1995: 1)

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Rosenberg ที่ให้ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า การความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนั้น จะปรากฏออกมาผ่านความรู้สึกภายในตนเอง เกี่ยวกับการยอมรับนับถือตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการประเมินตนเอง ทั้งทางบวกและทางลบ โดยมีเกณฑ์มาตรฐานเปรียบเทียบตามสภาพสังคมและคุณลักษณะของกลุ่ม (Rosenberg. 1979: 31)

5.3 แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม

ผู้วิจัยพัฒนากิจกรรมศิลปะ โดย เชื่อมโยงเนื้อหาสาระสอดคล้องตาม มาตรฐานตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 1 ทักษะศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วย ทฤษฎีการพัฒนาศิลปะของเด็ก ของ Victor Lowenfeld ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียน ช่วงอายุระหว่าง 7-9 ปี และทฤษฎีการเห็นคุณค่าแห่งตนตามแนวคิด คุณลักษณะการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg และ Siccone

ก่อนเริ่มปฏิบัติกิจกรรม ผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์ของกิจกรรม กำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขการปฏิบัติกิจกรรมแก่เด็กกำพร้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากนั้นตั้งคำถามพูดคุยกับเด็กกำพร้า กระตุ้นความคิด แลกเปลี่ยนทัศนะ เพื่อนำเข้าสู่กิจกรรมศิลปะ พร้อมอธิบายการใช้อุปกรณ์ศิลปะต่างๆ ร่วมกัน

แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 10 กิจกรรม ผู้วิจัยพัฒนากิจกรรมศิลปะ โดยนำเนื้อหามาปรับใช้เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาการเรียนรู้ สอดคล้องกับการเห็นคุณค่าแห่งตน และการ ฝึกใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ด้วยทักษะกระบวนการทางศิลปะ พร้อมสื่อ ตัวอย่างประกอบ เด็กกำพร้าสามารถเลือกใช้อุปกรณ์สร้างสรรค์ผลงานศิลปะตามความชอบ ความถนัด ได้อย่างอิสระทุกกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 1) “บันทึกเด็กดี”
2. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 2) “เป็นเพื่อนกันเถอะ”
3. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 3) “ใบหน้าสร้างมิตร”
4. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 4) “ต้นไม้แห่งความดี”
5. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 5) “กระถางน้อยปลูกต้นฝัน”
6. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 6) “โต๊ะเก้าอี้ หรรษาพาเพลิน”
7. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 7) “วาดสนุกฉันและเธอ”
8. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 8) “ต่อเติมอนาคตของฉัน”
9. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 9) “อันดามันบ้านฉัน”
10. กิจกรรม (กิจกรรมศิลปะครั้งที่ 10) “มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ”

แผนกิจกรรมศิลปะ ผ่านการตรวจสอบอาจารย์ที่ปรึกษาความเหมาะสมด้านเนื้อหาและการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งนำแผนกิจกรรมศิลปะให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ 3 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ศรียา นิยมธรรม อาจารย์ประจำหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต , ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง อาจารย์ประจำสาขาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และอาจารย์ ดร.ศุภชัย อารีรุ่งเรือง หัวหน้าสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตรวจสอบผลวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาความสอดคล้องของแผนการจัดกิจกรรมศิลปะผ่านเกณฑ์ ให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้ดำเนินกิจกรรมตามกำหนดการตารางกิจกรรม

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเอง ดังต่อไปนี้

6.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.2 ศึกษาการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า อันประกอบด้วย หนังสือ เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กกำพร้าและศิลปะ

6.3 นำเครื่องมือแผนการจัดกิจกรรมศิลปะปรีกษาและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ พร้อมปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำต่อไป

6.4 ดำเนินการยื่นเอกสารขอใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยา แบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) พัฒนาโดย ฐปณีย์ ตั้งจิตวิทยาสกุล วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร ศึกษาศาสตร์ศิริราชพยาบาล 2545 ในเล่มหนังสือคู่มือการวัดทางจิตวิทยา (Manual of Psychological Testing) ของรองศาสตราจารย์ ดร.สุชีรา ภัทรา ยุทธวรรณ ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

6.5 ดำเนินการยื่นเรื่องขอใช้สถานที่และกลุ่มทดลองเป็นเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุระหว่าง 8-9 ปี จำนวน 5 คน มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ในเดือนตุลาคม 2557 เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน ทั้งหมด 10 กิจกรรม สัปดาห์ละ 5 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที หรือ 1 ชั่วโมง 30 นาที

6.6 อบรมผู้ช่วยวิจัย

6.7 ให้เด็กกำพร้าในกลุ่มทดลอง 5 คน กรอก แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว และแบบสำรวจอัตลักษณ์ส่วนตัว

6.8 ให้เด็กกำพร้าทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale)

6.9 ดำเนินกิจกรรมศิลปะทั้ง 10 กิจกรรมตามตารางกำหนดวันและเวลา

6.10 ระหว่างดำเนินกิจกรรม ศิลปะในแต่ละครั้ง ผู้ช่วยวิจัย สังเกตพฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรมด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนที่ผู้วิจัยปรับใช้จากทฤษฎีของ Siccone

6.11 ให้เด็กกำพร้าทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale)

6.12 นำแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยร้อยละ

6.13 นำแบบทดสอบการเรี ยนและหลังเรียนมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อหาค่าผลต่าง (T-Test)

7. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 วิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวโดยใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละ

7.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ค่าทางสถิติ T-Test แบบ Dependent โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

8. สรุปผลการวิจัย

จากการทดลองการวิจัย ปรากฏผลสรุปการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ดังนี้

8.1 การเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มทดลอง ใช้การเลือกโดยการสุ่ม (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เด็กกำพร้าที่ไร้ที่พึ่งโดยสิ้นเชิง ด้านปัญหาครอบครัวทั้งหมด ซึ่งมีความคงที่ของกลุ่มทดลองที่ชัดเจนโดยคิดเป็นค่าร้อยละโดยรวมให้สัมพันธ์กับลักษณะของเด็กกำพร้า เพื่อความเที่ยงตรงของข้อมูลข้างต้น

พบว่าเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน เพศชายจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และเพศหญิง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 เมื่อพิจารณาจากเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 8 ปีมากที่สุด 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาอายุ 9 ปี 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 เมื่อพิจารณาจากภูมิลำเนาจังหวัดพังงามากที่สุด 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมากรุงเทพมหานคร 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 จังหวัดระนอง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 เมื่อพิจารณาจากสถานศึกษาโรงเรียนบ้านบางม่วงมากที่สุด 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาโรงเรียนบ้านนายสี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และโรงเรียนบ้านน้ำเค็ม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20

8.2 การอบรมผู้ช่วยวิจัย เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเริ่มปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ พบว่า การปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้อง อย่างละเอียด สามารถช่วยเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้กิจกรรมศิลปะ เสริมศักยภาพในการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ให้กับเด็กกำพร้าได้อย่างถูกต้องและถูกวิธีที่เหมาะสมกับกิจกรรมศิลปะเป็นอย่างดี

8.3 ผลการสังเกตพฤติกรรมโดย แบบสังเกตพฤติกรรม ขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตน พบว่า

เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนสูงสุดใน กิจกรรม กระถางน้อยปลูกต้นไม้ กิจกรรมวาดสนุกฉันและเธอ และกิจกรรมต่อเติมอนาคตของฉัน เมื่อ พิจารณาแยกเป็นรายด้านตามคุณลักษณะองค์ประกอบด้านการเห็นคุณค่าแห่งตนมีความถี่สูงสุด ครบทั้ง 4 ด้าน คือ

1. Independence การพึ่งพาตนเอง
 - มั่นใจในความสามารถของตนเอง
 - ภาคภูมิใจและชื่นชมผลงานของตนเอง
 - เรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง
2. Interdependence การพึ่งพาอาศัยกัน
 - ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม
 - ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน
 - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม
3. Personal Responsibility ความรับผิดชอบต่อตนเอง
 - สร้างผลงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
 - ตอบสนองคำวิจารณ์อย่างเหมาะสม
4. Social Responsibility ความรับผิดชอบต่อสังคม
 - ได้รับการชื่นชมผลงานจากเพื่อนร่วมกิจกรรม
 - ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมตลอดปฏิบัติกิจกรรม

8.4 การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบวัดก่อนเรียนและหลังเรียนทั้งหมด 10 กิจกรรม พบว่าเด็กกำพร้าชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 มีการเห็นคุณค่าแห่งตนเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

9. อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของ เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” ผลการวิจัยพบว่า เด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ ระหว่าง 8-9 ปี จำนวน 5 คน มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ปรากฏผลการเห็น คุณค่าแห่งตนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

9.1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะ

ผู้วิจัยพัฒนากิจกรรมศิลปะ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระสอดคล้องตาม มาตรฐานตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 1 ทักษะศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประกอบกับทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ของ Victor Lowenfeld ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียน ช่วงอายุระหว่าง 7-9 ปี และทฤษฎีการเห็นคุณค่าแห่งตนตามแนวคิด คุณลักษณะการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Rosenberg และ Siccone โดยมี รายละเอียดของกิจกรรมศิลปะดังต่อไปนี้

กิจกรรมครั้งที่ 1 : บ้านทึบเด็กดี

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ยอมรับตัวตนในอดีต สร้างบ้านทึบหน้าใหม่ หมั่นทำความดีเพื่อก้าวต่อไปด้วยใจที่เข้มแข็งและเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง และผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏพฤติกรรมสอดคล้อง กับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างชัดเจน (Siccone. 1995: 1)

กิจกรรมครั้งที่ 2 : เป็นเพื่อนกันเถอะ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ครุ่นคิดประเมินตน ในด้านบวก โดยเฉพาะ เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเองและผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ได้แก่ ภาพลักษณ์ของตน ตนในอุดมคติ และความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรม การเห็นคุณค่าแห่งตนด้านการประเมินอัตมโนทัศน์ชัดเจน (Lovell. 1980: 115-118)

กิจกรรมครั้งที่ 3 : โปสเตอร์สร้างมิตร

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ครุ่นคิดประเมินตน ในด้านบวก โดยเฉพาะ ไม่ยึดติดกับรูปลักษณ์ภายนอก ยอมรับตัวตนและเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ ผลิตผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังยกย่องตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง เสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์เห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจน (Maslow. 1970: 45)

กิจกรรมครั้งที่ 4 : ต้นไม้แห่งความดี

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้จินตนาการ เชื่อมโยงธรรมชาติกับศิลปะ คิดบวก มุ่งมั่นพัฒนาตน และเลือกปฏิบัติสร้างคุณความดี อันจะเป็นรากฐานสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้า สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) และเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมด้านการรับรู้เกี่ยวกับตน ทั้งทางปัญญา ทางสังคม และทางกายภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (แสงเดือน ทวีสิน. 2545: 231-232; อ้างอิงจาก Harter. 1968)

กิจกรรมครั้งที่ 5 : กระถางน้อยปลูกต้นฝัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ผ่อนคลายกับธรรมชาติควบคู่กับกิจกรรมศิลปะ คิดบวก มุ่งมั่นพัฒนาตนและเลือกปฏิบัติสร้างคุณความดี เพื่อยพยายามสร้างฝันให้เป็นจริง ดูแลและแบ่งปันความห่วงใยสู่เพื่อน อันจะเป็นรากฐานสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่าน ผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเองผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็กในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ประเมินคุณค่าในตนเอง เกี่ยวกับความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรม การเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจน (Coopersmith. 1981: 5)

กิจกรรมครั้งที่ 6 : โต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้าได้ครุ่นคิดประเมินตนเองและให้กำลังใจตนเองในด้านบวก เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้น พัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเองผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังส่งเสริมทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น เชื่อมมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจน (Osborn. 2001: 3)

กิจกรรมครั้งที่ 7 : วาดสนุกฉันและเธอ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้สนุกกับจินตนาการในโลกแห่งศิลปะ สร้างผลงานจากประสาทสัมผัส สายตา มือและใจ คิดบวก มุ่งมั่นพัฒนาตนและเลือกปฏิบัติสร้างคุณความดี เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้ การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้น พัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld.1987) อีกทั้งยังเชื่อมั่นในความสามารถของตนและเสริมทัศนคติ ด้านบวกให้กับผู้อื่น รับรู้ลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมเห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจนมากที่สุด (นันทภา ชมพูนุตร. 2549: 28; อ้างอิงจาก Golden. 1987)

กิจกรรมครั้งที่ 8 : ต่อเติมอนาคตของฉัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ครุ่นคิดประเมินความชอบตนเอง ค้นหาความชอบ ค้นหาอาชีพ
 สุจริต มองตนเองในอนาคต หมั่นทำความดีเพื่อก้าวต่อไปด้วยใจที่เข้มแข็งและเชื่อมั่นในตนเอง
 เกิดความภาคภูมิใจในการสร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่าน
 ผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ได้รับการ
 กระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของ
 ตนเอง ตาม แนวคิดทฤษฎีแห่งตน ด้านการรู้จักตนเอง ตนในตามอุดมคติ ตนตามที่ได้รับรู้ และตน
 ตามความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์เห็นคุณค่าแห่งตนชัดเจน (โสภา ชีปลนนท์ .
 2536: 57-61; อ้างอิงจาก Carl R. Roger. 1970) และผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการ
 ศิลปะของเด็กในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987)

กิจกรรมครั้งที่ 9 : อันดามันบ้านฉัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้สะท้อนความรักต่อบ้านทะเลอันดามัน ตระหนักในคุณค่าและ
 ร่วมกันอนุรักษ์ทะเลให้คงความงามตลอดไป สร้างความดีเพื่ออนาคต เกิดความภาคภูมิใจในการ
 สร้างผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ ได้เข้าร่วม
 กิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของ
 ตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียน
 ทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏ
 พฤติกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตนครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง
 การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ชัดเจน (Siccone.
 1995: 1)

กิจกรรมครั้งที่ 10 : มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เด็กกำพร้า ได้ฝึกคิดประเมินตน เรียนรู้คุณค่าของตนต่อสังคม สัมผัสความรัก ความอบอุ่น สร้างความดีเพื่ออนาคต มงกุฎใบน้อยจะคอยเตือนความทรงจำ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านผลงานศิลปะ เกิดความภาคภูมิใจในผลงานและเห็นคุณค่าแห่งตน ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและเรียนรู้การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ รวมถึงความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า เด็กกำพร้าสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยทักษะความสามารถของตนเอง ผลงานปรากฏตามทฤษฎีการ พัฒนาการศิลปะของเด็ก ในขั้น Schematic หรือขั้นขีดเขียนทุกประการ (Victor Lowenfeld. 1987) อีกทั้งยังเสริมสร้างทัศนคติด้านบวกให้กับผู้อื่น ซึ่งปรากฏพฤติกรรมสอดคล้อง กับคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าแห่งตน ครบ 4 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ชัดเจน (Siccone. 1995: 1)

9.2 ผลคะแนนจากการวัดการเห็นคุณค่าแห่งตนของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self-Esteem Scale) ผลปรากฏคะแนนก่อนและหลัง ซึ่ง การเลือกโดยการสุ่ม (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เด็กกำพร้าที่ไร้ที่พึ่งโดยสิ้นเชิง ด้านปัญหาครอบคลุมทั้งหมด กับกลุ่มทดลองจำนวน 5 คน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงถึงการเห็นคุณค่าแห่งตนที่สูงขึ้น

9.3 พฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone ที่กล่าวถึง คุณลักษณะองค์ประกอบของการเห็นคุณค่าแห่งตน ต้องประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. Independence การพึ่งพาตนเอง
2. Interdependence การพึ่งพาอาศัยกัน
3. Personal Responsibility ความรับผิดชอบต่อตนเอง
4. Social Responsibility ความรับผิดชอบต่อสังคม (Siccone. 1995: 1)

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Rosenberg ที่ให้ความหมายการเห็นคุณค่าแห่งตนว่า การมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนั้น จะปรากฏออกมาผ่านความรู้สึกภายในตนเอง เกี่ยวกับการยอมรับนับถือตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการประเมินตนเอง ทั้งทางบวกและทางลบ โดยมีเกณฑ์มาตรฐานเปรียบเทียบตามสภาพสังคมและคุณลักษณะของกลุ่ม (Rosenberg. 1979: 31) พบว่าเด็กกำพร้าแสดงออกถึงพฤติกรรมที่คาดหวังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เด็กกำพร้าคนที่ 1 แสดงการ พฤติกรรม เห็นคุณค่าแห่งตนในกิจกรรมบันทึกดี กดี, กระถางน้อยปลูกต้นฝ้าย, โต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน, วาดสนุกชั้นและเธอ, ต่อเติมอนาคตของฉัน, อันดามันบ้านฉัน และมงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ มากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมเป็น เพื่อนกันเถอะ, ใบหน้าสร้างมิตรและ ต้นไม้แห่งความดี โดยแสดงพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับ คุณลักษณะ 4 ประการการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone (1995: 1) และมีอารมณ์ขัน สนุกสนานมากที่สุด รองลงมาคือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและชื่นชมผลงานตนเองตามลำดับ

เด็กกำพร้าคนที่ 2 แสดงการพฤติกรรมเห็นคุณค่าแห่งตนในกิจกรรมบันทึกดี กดี, ต้นไม้แห่งความดี, กระถางน้อยปลูกต้นฝ้าย, วาดสนุกชั้นและเธอ, ต่อเติมอนาคตของฉัน, อันดามันบ้านฉัน และมงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ มากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมเป็นเพื่อนกันเถอะ, ใบหน้าสร้างมิตร, และโต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน โดยแสดงพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะ 4 ประการการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone (1995: 1) และมีอารมณ์ขัน สนุกสนานมากที่สุด รองลงมาคือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม การ ปฏิบัติกิจกรรม ด้วยความเหมาะสมและชื่นชมผลงานตนเองตามลำดับ

เด็กกำพร้าคนที่ 3 แสดงการพฤติกรรมเห็นคุณค่าแห่งตนในกิจกรรมบันทึกดี กดี, เป็นเพื่อนกันเถอะ, กระถางน้อยปลูกต้นฝ้าย, ใบหน้าสร้างมิตร, ต้นไม้แห่งความดี, โต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลิน, วาดสนุกชั้นและเธอ, ต่อเติมอนาคตของฉัน, และอันดามันบ้านฉัน มากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรม มงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ โดยแสดงพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะ 4 ประการการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone (1995: 1) และมีอารมณ์ขัน สนุกสนานมากที่สุด รองลงมาคือ การเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง

เด็กกำพร้าคนที่ 4 แสดงการ พฤติกรรม เห็นคุณค่าแห่งตนในกิจกรรมบันทึกดี กดี, กระถางน้อยปลูกต้นฝ้าย, วาดสนุกชั้นและเธอ, ต่อเติมอนาคตของฉัน, อันดามันบ้านฉันและมงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ มากที่สุด รองลงมา คือ เป็นเพื่อนกันเถอะ, ใบหน้าสร้างมิตร, ต้นไม้แห่งความดี, และ กิจกรรมโต๊ะเก้าอี้หรรษา พาเพลินโดยแสดงพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะ 4 ประการการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone (1995: 1) และมีอารมณ์ขัน สนุกสนานมากที่สุด รองลงมาคือ การช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรม การปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมและชื่นชมผลงานของตนเองตามลำดับ

เด็กกำพร้าคนที่ 5 แสดงการพฤติกรรมเห็นคุณค่าแห่งตนในกิจกรรมกระถางน้อยปลูก ต้นฝืน, วาดสนุกชั้นและเธอ และกิจกรรมต่อเติมขนาดของฉันทมากที่สุด โดยแสดงพฤติกรรมขณะ ปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะ 4 ประการการเห็นคุณค่าแห่งตนของ Siccone (1995: 1) และมีอารมณ์ขัน สนุกสนานมากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรม บันทึกเด็กดี, ต้นไม้แห่งความดี และกิจกรรม ใต้เก้าอี้หรรษา พาเพลิน โดยแสดงพฤติกรรมความเชื่อมั่นในความสามารถของตน ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกิจกรรมและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม รองลงมา คือ กิจกรรมเป็นเพื่อนกัน เกอะ, โบหน้าสร้างมิตร , อันดามันบ้านฉัน และกิจกรรมมงกุฎปาร์ตี้ เปิดใจ โดยแสดงพฤติกรรม การเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาพฤติกรรมของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทั้ง 5 คน พบว่าเด็ก กำพร้าแต่ละคนมีการแสดงพฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้อาจเป็นผล จากความชอบส่วนตัวและประสบการณ์เดิมของเด็กกำพร้าแต่ละคน ซึ่งการที่เด็กกำพร้าได้เข้าร่วม กิจกรรมศิลปะแต่ละกิจกรรมนั้น ทำให้พฤติกรรมการเห็นคุณค่าแห่งตนปรากฏออกมา ส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่เปิดกว้าง ด้านจินตนาการ ความรู้สึกนึกคิด ได้ ถ่ายทอดผลงานจากความสามารถของตน อีกทั้งกิจกรรมศิลปะแต่ละกิจกรรมมีขั้นตอนการทำงาน ที่ไม่ซับซ้อน เปิดโอกาสให้เด็กกำพร้า ประสบความสำเร็จในการสร้างผลงานได้ง่าย ไม่มีการนำ ผลงานมาเปรียบเทียบกัน แต่จะมุ่งเน้นส่งเสริมให้เด็กกำพร้าเรียนรู้ความเป็นอัตลักษณ์และ ยอมรับความแตกต่างในแต่ละตัวบุคคล ให้เด็กกำพร้าได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการ สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการคิด สมาธิ ระหว่างปฏิบัติกิจกรรมอีกด้วย ซึ่ง สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ ที่กล่าวไว้ว่า ศิลปะสามารถพัฒนาทางด้านร่างกาย เกิดความผ่อนคลายขณะปฏิบัติกิจกรรม รวมถึงการทำงานของอวัยวะร่างกายระหว่างปฏิบัติกิจกรรมด้วย พัฒนาการด้านจิตใจ พัฒนาความคิด ความ เข้าใจถึงความงาม สุนทรีย์ ความประณีต พัฒนาการด้านสังคม เกิดความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ก่อเกิด ความสัมพันธ์อันดีภายในสังคม (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2542) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ เลิศศิริ บวรกิตติ ที่ กล่าวไว้ว่า ทัศนศิลป์กระบวนการบำบัดด้วยแนวคิดโดยภาษาสัญลักษณ์ทางทัศนศิลป์ (ภาพวาด และงานประติมากรรม) อันก่อให้เกิดภายใต้การควบคุมของจิตได้สำนึก ซึ่งจะช่วยให้แสดงออกของ อารมณ์ขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ศิลปกรรมบำบัดจึง เป็นกระบวนการหนึ่ง ซึ่งสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องให้เป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง ได้ (เลิศศิริ บวรกิตติ. 2553: 30) การ ที่เด็กกำพร้ามีทัศนคติที่ดีต่อตนเองเพียงไรนั้น เป็นผลมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง สังคมด้วยเช่นกัน

10. ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย

ในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะทั้ง 10 กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุระหว่าง 8-9 ปี จำนวน 5 คน มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจดังนี้

10.1 การจัดกิจกรรมศิลปะครั้งนี้ สร้างความประทับใจ ความทรงจำดีๆ และส่งผลต่อการเห็นคุณค่าแห่งตน โดยเสริมสร้างให้เด็กกำพร้าได้เรียนรู้และเข้าใจการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะใหม่ๆ เป็นประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดความคิดลงบนผลงาน อีกทั้งยังเกิดความภาคภูมิใจในผลงานด้วย

10.2 สื่อประกอบและอุปกรณ์ศิลปะมีส่วนสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใน เนื้อหารายละเอียดของ กิจกรรมศิลปะ ทำให้เด็กกำพร้าตื่นตัวและกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม

10.3 เด็กกำพร้าสามารถเรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการในแต่ละกิจกรรมจากง่ายไปยาก ตามความสามารถของตนเองได้ดี

10.4 พื้นฐานทางด้านศิลปะของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งประสบการณ์ ความชอบการศึกษา และสภาพจิตใจ ที่แตกต่างกัน ทำให้ผลงานปรากฏออกมาหลากหลายรูปแบบ

11. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

11.1 ควรศึกษาประวัติของเด็กกำพร้าโดยละเอียด พุดคุยและความเข้าใจในตัวเด็กกำพร้ามากขึ้น เพื่อปกป้องความรู้สึกและไม่เป็นการกระทบต่อจิตใจภายในของเด็กกำพร้า

11.2 ควรมีการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าอย่างต่อเนื่อง

11.3 ควรมีการวิจัยซ้ำเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้า โดยเลือกกลุ่มทดลองที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อจะได้เห็นผลของกิจกรรมศิลปะได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

11.4 ควรใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าแห่งตนของเด็กกำพร้าทุกช่วงชั้นในกลุ่มเด็กกำพร้าสังกัดสถานอื่นๆ หรือตามชุมชนต่างๆ เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ค้นพบความสามารถของตนเอง อันเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการเติบโตเป็นเด็กประพฤติงามและผู้ใหญ่ประพฤติดีของสังคม

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ทองฉวี. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง บทบาทอาจารย์ในการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในสถาบันกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2542). การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน 3-5 ขวบ. กรุงเทพฯ: โชติสุขการพิมพ์
- เกสร ธิตะจาวี. (2543). กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกียรติวรรณอมตยกุล. (2540). พลังแห่งความเชื่อมั่น. กรุงเทพฯ: ที.พี.พี.รินทร์.
- คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาลูกและเยาวชนแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ครรชิต นิตวอนุตราพันธ์. (2551). กรณีศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คานธีชา บุญยาว. (2554). การออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จารุวรรณ นครจารุพงศ์. (2551). กรณีศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. (2548). การใช้ SPSS เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล. สงขลา: ภาควิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2544). กระบวนการสร้างค่ายศิลปะ. กรุงเทพฯ: แม็ทส์สโอยท์.
- ดนุ จีระเดชากุล. (2541). นันทนาการสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

นที เถลิงศรี. (2548). *ศิลปะสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

นภเนตร ธรรมบวร. (2549). *การพัฒนากระบวนการคิดในเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: สามลดา.

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร. (2525). *ศิลปะศึกษากับครูประถม*. กรุงเทพฯ: ตีรณสาร.

บัญญัติ ยงยวน; และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์. (2550). *การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับ*

ความหลากหลายวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี .

บุษบากร ตัณทวรรณ. (2545). *การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองตาม*

แนวคิดของคูเปอร์สมิทและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ในโรงเรียนเขलगันคร จังหวัดลำปางวิทยานิพนธ์(การแนะ

แนว). นนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ถ่ายเอกสาร.

ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2545). *วัสดุและเทคนิคศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ศิลปะภา.

ประไพ ประดิษฐ์สุภาว. (2556). *พัฒนาการด้านสติปัญญา: วัยประถมต้น (Primary school*

children cognitive development). สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2557, จาก

<http://taamkru.com/th/>

พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2547). *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

พริ้ม พิศลยบุตร. (2555). *Heart Therapy*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศิลปบำบัดอาร์ทฟิลด์.

พีรวัส นาคประสงค์. (2548). *ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนเพื่อเพิ่มความเข้าใจต่อ*

การเรียนรู้ของเด็กสมาธิสั้น. วิทยานิพนธ์ (จิตวิทยาการศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: แนะนำ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). *ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ภาววี กำภู ณ อยุธยา. (2550). *ผลของโปรแกรมศิลปะบำบัดสำหรับกลุ่มต่อการเห็นคุณค่าใน*

ตนเองของเด็กอายุ 9-11 ปี. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- ทิพย์กมล บุญภักดี. (2547). *การศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะกับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง. (2542). *กิจกรรมแนะแนวนักเรียน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง. (2544). “การเสริมสร้างความรู้สึกรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง”. *วารสารการศึกษากทม*.
- รจนา แพรศรีทอง. (2555). *มูลนิธิบ้านธารน้ำใจ*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.bnc.or.th/th/>
- รัฐ ลอยสงเคราะห์. (2552). *ผลของศิลปะบำบัดต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ติดยาเสพติด*. วิทยานิพนธ์. วิทยาลัย (สุขภาพจิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รัชนิย์ แก้วคำศรี. (2545). *ความสัมพันธ์ของรูปแบบความผูกพัน การเห็นคุณค่าในตนเอง และกลวิธีการเผชิญปัญหาของนักศึกษา*. วิทยานิพนธ์ (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รัชนี สุระมาตย์. (2544). *ผลของการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของซิกโคเน ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. วิทยานิพนธ์ (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รัตนา รักษ์สันติภักดี. (2542). *การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมอัตมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2540). *สถาบันครอบครัว มุมมองของนักสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ: J.PRINT
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เลิศศิริ บวรกิตติ. (2553). *ศิลปกรรมบำบัดสังเขป*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพเวชสาร.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2537). *ศิลปะกับชีวิต*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2527). *ศิลปศึกษา*. กรุงเทพฯ: วิมวอลลาต.

----- . (2537). *เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน่วยที่ 8-15*

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์. ครั้งที่ 6 (2537). นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

----- . (2542). *ทัศนศิลป์สมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.

ศรียา นิยมธรรม. (2550). *ทัศนศิลป์เพื่อการศึกษาศาพิเศษ Visual Art for Special Education*.

กรุงเทพฯ: จำไพเพรส.

สกันธ์ ภูงามดี. (2547). *พื้นฐานทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.

สำหรั จิตตินันท์. (2527). *เด็กกำพร้า*. กรุงเทพฯ: ยูนิต์พับลิเคชั่น.

สุชาติ เกาทอง. (2532). *ศิลปะกับมนุษย์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

สยมพร เค-ไพบูลย์. (2554). *ทำอย่างไรเด็กจึงจะมีความภูมิใจในตนเอง และมีความสุข*.

กรุงเทพฯ: ไทยเจริญการพิมพ์.

แสงเดือน ทวีสิน. (2545). *จิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology)*. กรุงเทพฯ: ไทยแสง.

โสภา ขีลนันท์. (2536). *บุคลิกภาพและการพัฒนาการ : แนวโน้มสู่พฤติกรรมปกติ และการมี*

พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: โอ. เอ. พรินติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2535). *สภาวะความต้องการ*

พื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

หทัยชนก พรวคเจริญ. (2555). *โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การเตรียมความพร้อม*

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสำนักงานสิทธิแห่งชาติสืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2557,

จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/Toneminute/files/55/0203-5.pdf>

อรรณณ ขมวัฒนา. (2557). *หนังสือเรียนศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนา

คุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.

อารี พันธมณี. (2542). *จิตวิทยาการสอน*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

อารี สุทธิพันธุ์. (2553). *ศิลปะนิยม*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.

อุดม เพชรสังหาร. (2548). *ศิลปะกับการพัฒนาสมองมนุษย์*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

- อุมาพร ตรังคสมบัติ (2543). *EVEREST พาลูกค้นหาความนับถือตนเองกรุงเทพ: ขั้นตอนการพิมพ์*
 แอสไพร์น. (2546). *รักษาด้วยงานศิลป์ Art Therapy*. แพทย์ทางเลือก. 3,22.
- Bandura. (1986). *A.Social Foundation of thought and Action a Social Cognitive Theory*.
 New Jersey: Prentice-Hall.
- Bruno, F.J. (1983). *Adjustment and personal growth : Seven pathway*. 2nd ed. New York:
 John Wiley & Sons.
- Rogers, Carl R. (1970). *Carl Rogers on Encounter Groups*. New York: Harper and Row.
- Coopersmith.S. (1981). *Self-esteem inventories*. San Francisco: Consulting Psychologist
 Press.
- (1981). *SEI:Self-EsteemInventorie*. California : Psychologist Press.
- (1984). *SEI: Self-Esteem Inventories*. California: Consulting Psychologist
 Press,Inc.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- (1975). *Life history and the historical moment*. New York: Norton.
- Geldard, K.; & Geldard, D. (2001). *Working with children in groups*. New York: Palgrave.
- Greenberg, M.T.; & Kusche, C.A. (1998). *Preventive interventions for school-age
 deaf children: The PATHS curriculum*.
- Gromly, A.v. (1997). *Lifespan human development*. 6thed. Orlando: Harcourt Brace
 College publishers.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York:
 Guilford Press.
- Jenning, S. (1993). *Play therapy with childen : A practitioner's guide*.Oxford: Blackwell
 Scientific.
- Lovell. R.B. (1980). *Adoult Learning*. New York: Redwood Born.
- Lowenfeld, V.; & Brittain, L. W. (1987). *Creative and Mental Growth*. New York:
 Macmillan Publishing Company.
- Liebmann, M. (2004). *Art therapy for Groups*. New York: Brunner-Routledge.

- Linedenfield. (2000). *Self Esteem*. London:Thursons.
- Newman. (1986). *Adolescent development*. Columbus: Merrill Pub.Co.
- Malchiodi, C.A. (2003). *Handbook of art therapy*. New York: The Guilford press.
- Malchiodi, C.A. (2007). *The art therapy sourcebook*. Boston: McGraw-hill.
- Maslow, Abraham M. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York: Harper 7 & Row Publishher.
- Maslow. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper 7 & Row.
- Michael M. Omizo. (1989). *Art Activities to Improve Self-Esteem Among Native Hawaiian Children*. American Counseling Association.
- Osborne, Randall E. (1996). *Self an Eclectic Approach by Allynans Bacon*. Aviacon Company Massachusetts.
- Robinson, J.P. (1976). *Measures of Social Psychological Attitudes*. 4th ed. Michigan: The Institute for Social Research.
- Rosal, M. L. (1996). *Approaches to art therapy with children*. CA: Abbeygate.
- Rosenberg, M. (1979). *Coneeving the Self*. Illinois: Bennep Publishing Co.
- Rubin, J.A. (2005). *Child art therapy*. New Jersey: Wielely.
- Safran, D. S. (2002). *Art therapy and ADHD diagnostic and therapeutic approaches*. London: Jessica Kingsley publishers.
- Satir, V. (1967). *Conjoint Family Therapy*. Palo Alto: Science and Behavior Books.
- Sasse, C.R. (1979). *Person to person*. Illinois: Bennett.
- Siccone, Frank. (1995). *Celebrating Diversity : builing Self-Esteem in today's multicultural classrooms*. Massachusetts: Paramount Publishing.
- Susan Irene Buchalter. (1955). *A Practical Art Therapy*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley.
- Tiedt, Pamela L. (1986). *Multicultural teacing*. Massachusetts: Allyn and Bacan.
- Waller, D. (1993). *Group interactive art therapy*. London: Routledge.

ไฟล์ต้นฉบับ ไม่มีข้อมูล ภาคผนวก

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวอารีรัตน์ มุกตามนตรี
วันเดือนปีเกิด	27 สิงหาคม 2532
สถานที่เกิด	พังงา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	108/29 หมู่ 4 หมู่บ้านคลัสเตอร์วิลล์ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย นนทบุรี 11130
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาชีพอิสระ (Freelance Graphic Designer)
Email	momildmail@gmail.com
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2550	ปวช.เทคโนโลยีนิเทศศิลป์ จาก วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2554	ปริญญาตรี (ศป.บ.) สาขานิเทศศิลป์ เอกเรขศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2558	ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร